CEZAR PETRESCU

aranca, știma lacurilor

BPT

fondată în 1895
bpt
serie nouă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PETRESCU, CEZAR
Aranca, ştima lacurilor / Cezar Petrescu ; pref.: Ion Bălu. - Ed. a 2-a. - Bucureşti : Minerva, 2007
ISBN 978-973-21-0840-6

I. Bălu, Ion (pref.)

821.135.1-32

Noua serie a colecţiei „Biblioteca pentru toţi"
apare datorită cooperării dintre
Ministerul Culturii şi Cultelor,
Uniunea Scriitorilor din România,
MEGApress holdings S.A.

MINERVA S.A.
Redacţia şi sediul social:
Bd. Metalurgiei nr. 32-44, cod 041833, sector 4, Bucureşti
O.P. 82 – C.P. 38
Tel.: (021) 461.08.08, 461.08.10; Fax: (021) 461.08.09
www.edituraminerva.ro

Tipărit la *MEGApress holdings S.A.*

CEZAR PETRESCU

aranca, ştima lacurilor

Prefaţă de Ion Bălu

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 2007
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Coperta colecţiei: Cristina Dumitrescu
Ilustraţia copertei: FRANCISCO DE GOYA Y LUCIENTES
Portretul Mariei Tereza de Vallabriga pe cal
(*detaliu*)

Redactor: Angela Ilaş
Tehnoredactare computerizată: Irina Geambaşu

PREFAŢĂ

FANTASTICUL INTERIOR

Între anii 1925-1931, paralel cu elaborarea câtorva din principalele sale romane, Cezar Petrescu trădează o nestăpânită şi neaşteptată vocaţie fantastică. Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă, uneori plină de teroare, în care visul absurd se împleteşte cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman.

Desigur, influenţe exterioare, de la Williers de l'Isle Adam până la neoromanticul Pierre Benoît pot fi detectate. Întâile cărţi clădite pe fantastic: *Omul din vis* şi *Aranka, ştima lacurilor* intră mai mult în sfera neoromantismului, lucru explicabil prin lecturile franceze ale autorului. Abia după aceea se va întoarce spre marii romantici, imaginând *Baletul mecanic*. Însă înclinaţia spre fantastic a lui Cezar Petrescu nu poate fi explicată fără a lua în consideraţie şi structura sa interioară. Dezvoltat sub înrâurirea semănătorismului, a romantismului provincial şi rustic, în sufletul prozatorului

sălăşluia latent o aspiraţie spre evaziune, tipic romantică.

Poate inconştient, poate consecinţă a atracţiei către problematica socială, Cezar Petrescu a intuit că un fantastic pur nu poate avea sorţi de izbândă. Fantasticul adaugă un plus de vrajă realului şi în naraţiunile sale întâlnim adesea o îmbinare meşteşugit aleasă între fantastic şi real, zonele interferând nu odată tulburător (În *Cetiţi-le noaptea!,* Ion Minulescu nu va proceda altfel!).

În cele douăsprezece nuvele şi romane circumscrise ulterior „fantasticului interior" ne întâmpină o diversitate de modalităţi narative. Să desfacem, pentru a-i evidenţia tehnica, resorturile nuvelei *Omul din vis.* Cu toate că „omul din vis" intră în viaţa reală, planurile îşi păstrează deocamdată autonomia. În schimb, o atmosferă enigmatică, rezultată nu din misterul ca atare, ci din structura compoziţională, captivează de la întâile pagini. Fiecare secvenţă e motivată cu necesitate de aceea anterioară şi toate la un loc conduc acţiunea gradat, incitând curiozitatea şi ţinând trează atenţia. Descrierea, scuturată, în general, de podoabe inutile se arată aptă a sugera o anume atmosferă. Invitat de un prieten la ţară – „Cincisprezece zile de linişte, la aer

după o vară întreagă în infernul de-aici are să-ţi facă mai bine decât toate calmantele" –, eroul se uită în jur ca şi când ar căuta un răgaz de gândire şi privirile înregistrează decorul: „... seara, târziu, în grădina restaurantului ... Ziua plouase; toamna se anunţa friguroasă. Câţiva întârziaţi la o masă sfârşeau cafelele, cu pardesiile între umeri. O femeie cu gâtul înfăşurat până sus într-o etolă albă, singură, aşteptând pe cineva, curăţa, cu mişcări încete şi plictisite, o pară cu pieliţa de ceară. Orchestra îşi strângea instrumentele ..." Încă nehotărât, meditează la vara ce tocmai trecuse şi iată o sobră descripţie a capitalei, văzută prin sufletul unui dezrădăcinat, cu valoare nu numai artistică, ci şi documentară. „În iulie şi august, toate ferestrele fuseseră oblonite cu hârtie albastră. Trăsurile treceau la ora trenurilor încărcate cu geamantane şi panere, cu femei în haine de călătorie; mănţăli cenuşii, voalete subţiri înnodate sub bărbie, peste pălării minuscule. Într-o vreme tot oraşul păruse pustiu. Câţiva trecători furişaţi pe lângă ziduri, cu pălării în mână, tamponându-şi frunţile cu batistele. Seara, pe terasele cafenelelor, niciun cunoscut; mazagranul sorbit singur, la o masă cu rotocoale murdare de pete pe urma halbelor de bere, ascultând fără voie precupeţirea samsarilor de

grâne care-şi cântăreau în palmă mostrele de recoltă, spionat de ţigănuşii vânzători de gazete în aşteptarea capătului de ţigară, aruncat. Asistasem pe urmă la întoarcerea tuturor; convoiuri de trăsuri şi taxiuri, copii cu gleznele înnegrite, femei arămii la faţă sub spuma voaletelor; bastoane de excursii, cojite, cu vârf de fier; guvernante ţinând pe genunchi ulcioare cu chenar românesc, flori de câmp veştede, suveniruri de la băi ..."

Personajul pare un om oarecare, dar curând, sub crusta banalităţii se întrezăresc surprizele. Abia următoarea secvenţă, la ţară, dezvăluie cauzele oboselii. În cerdac, prietenii servesc cafeaua. La interogaţia binevoitoare a celuilalt: – „Ei, cum ai dormit? Ce visuri?" – eroul mărturiseşte că în visele sale apare mereu „un domn cu haine cenuşii, un bătrân cu mustăţile cărunte, tunse scurt, cu o figură foarte tristă şi obosită, cu o cravată îngustă şi neagră, strânsă pe un guler tare, din care se vede vârful de metal al butonului. E întovărăşit totdeauna de un căţel cafeniu cu picioarele scurte şi răsucite în afară", căruia îi zice Soliman. Omul din vis îl elibera din cele mai absurde şi înăbuşitoare peripeţii. Prietenul ascultă indiferent şi o altă întrebare cu glas scăzut: „Mai joci?" ne pune în faţă un om devorat de patima jocului de cărţi, copie valahă a *Jucătorului* lui Dostoievski. În contextul

discuției, întrebarea cade firesc, „fiindcă după-amiază – se scuză Alexandru la stânjeneala amicului – mergem la Vlădureni, la Ordeanu, care și-a pierdut averea în cărți. A fost fără intenție. Firească asociație de idei, cum ne spunea bietul Apostol, dascălul nostru de logică".

Pe drum, Ordeanu e caracterizat succint: ultimul vlăstar al unei vechi familii boierești; de zece ani nu mai joacă; acum, plin de datorii, face lichidarea. Priveliștea dezolantă a gospodăriei subliniază vorbele prietenului. Ca și în schița *Printre merii sălbătăciți* din *Scrisorile unui răzeș,* Cezar Petrescu pune atâta tristețe în descriere încât se vede numaidecât că regretul este al său. Repetarea epitetului „uscat" și a substantivului „buruieni" accentuează părăginirea. Senzația de pustiu este bine pusă în evidență prin introducerea în tăcerea aproape nefirească a țipătului „metalic" al unei perechi de păuni și a zgomotului făcut de căderea castanelor din pom.

Stăpânul se ivește fără veste și strigătul interior al personajului: „Omul acela, pe acolo, așa l-am mai văzut venind odată" taie respirația. Era omul din vis cu Soliman. Îi strânge mâna asudată și rece „de mort" și, stânjenit de mercantilismul prietenului ce începuse tocmeala unei perechi de cai, se îndreaptă turburat spre iezerul cu apa scăzută. Pășea întâia oară și totuși avea

senzaţia nedefinită, că pe acolo mai trecuse. Şi, deodată, îşi aminteşte: lacul acela, copil, l-a visat. Ce legătură poate fi între vis şi omul din faţa lui? Niciuna, excluzând hazardul. Păstrându-se mereu distincţia dintre lumea reală şi domeniul visului, lectorul nu simte impulsul de a stabili vreo cauzalitate. Lipsa de logică a întâmplărilor este anulată de logica strânsă a expunerii; faptele, chiar şi cele, aparent, lipsite de importanţă, sunt superior justificate pe plan artistic cu o fineţe puţin comună.

Când Ordeanu, de exemplu, îi invită la o cafea, eroul deschide maşinal o ediţie rară din *Contes de la reine de Narvarre!* „Sunt din biblioteca lui bunicumeu, a lui Iordache Ordeanu ... Era amator cunoscut de toţi anticarii din Europa", explică bătrânul cu politeţea omului de lume. Odată cu ploile de toamnă: singurătate, plictiseală, urât, eroul părăseşte ospitalitatea prietenului, reîncepând în Bucureşti viaţa „de înceată şi desăvârşită" scufundare. O discuţie anostă cu un cunoscut şi vocea intrigată a aceluia: „Ce-i cu cătelul ăsta? Se uită de un sfert de ceas la tine ..." incită iarăşi curiozitatea. Era Soliman. De la o masă din apropiere, îl privea Ordeanu. Acum abia scena anterioară îşi dezvăluie rostul. Bătrânul îl roagă să primească din

cărţile sale câteva: „Poate te interesează unele ... Cel puţin aşa mi s-a părut. Îmi dai voie să te invit să-ţi alegi pe cele care-ţi plac?“ – cerându-i în schimb să-i recomande pentru celelalte un anticar.

A doua zi, dă curs invitaţiei. O cameră sărăcăcioasă la mansardă. Antiteza dintre viscolul de afară şi sărăcia interiorului este accentuată prin folosirea gravă a substantivelor: „Pereţii goi, fără un covor. Câteva cadre cu poleiala punctată de murdăria muştelor de astă-vară; gravuri de cameră mobilată, desprinse dun gazele ilustrate. Un lavoar de tablă albastră acoperit cu un ştergar soios. Pe zid, urme murdare de stropi ...“ Privirile i se opresc pe câteva fotografii şi atunci are loc neprevăzutul: „Ochii Agatei mă priveau de acolo fără să vadă, dincolo de mine, dincolo de oameni“ şi îndată în amintire reînvie o scenă crezută uitată: o zi, demult, pe ţărmul mării cu aceeaşi femeie, când în viaţa lui a început ireparabilul. Desigur, taina putea fi dezlegată cerând lămuririle trebuitoare chiar lui Ordeanu, dar atunci vraja s-ar fi destrămat. Spiritul rămâne mereu turburat de mister, fără a simţi nevoia să caute resorturile ce l-au pus în mişcare.

Paginile ultime în care cei doi pătimaşi jucători se înfruntă la masa de joc respiră un autentic dramatism

realizat prin întârzierea voită pe mâinile jucătorilor, pe feţele contractate de patimă şi de febra câştigului. De aceea, visul final aproape nu mai surprinde şi deznodământul – sinuciderea reală a lui Ordeanu – se integrează aproape aşteptat, în ţesătura epică.

În *Adevărata moarte a lui Guynemer,* atracţia spre fantastic pleacă de pe un fond substanţial şi indiferent dacă a fost sau nu inspirat de un eveniment real, Cezar Petrescu prelungeşte în mit şi în vis existenţa unui erou de război, fabulaţia scoţând la iveală o aprinsă imaginaţie.

Rătăcit de tovarăşii de drumeţie, cu piciorul răsucit din încheietură, eroul întâlneşte în singurătăţile Carpaţilor un om vorbind singur .... franţuzeşte. Îi cere, spontan, ajutor, dar omul priveşte şi ascultă inert. Repetă întrebarea în franceză. Pauză lungă, prilej pentru prezentarea personajului: „Atunci i-am observat întâia oară nefireasca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Şi hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălţămintea inclasificabilă, între opincă şi sandale, pantaloni bufanţi, de călărie sau de uniformă militărească din acea inuzabilă ţesătură mai tare ca pielea, şi în loc de ciorapi

obiele de pânză". Politeţea glacială cu care îl alunga dovedea „o rafinată şi impertinentă bună creştere", dar biruit de o pornire „mai tare ca el", bărbatul îl ajunge din urmă oferindu-i ospitalitatea cu o condiţie: să nu divulge existenţa „lor".

Din spovedania necunoscutului, Cezar Petrescu realizează un fantastic exotic în decor autohton. Tocmai de aceea estompează contururile, şterge liniile prea tari, umbreşte zonele de lumină, dezvăluind o mână capabilă a înregistra nuanţele şi a întrezări drame ascunse. Aviator voluntar în primul război, Guynemer începe lupta cu o victorie ce-l aureolează cu o timpurie faimă: „Doi ani am schimbat astfel, front după front şi escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunţa mai plină de ameninţări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei". Şi într-o zi nu s-a mai întors. S-a dezintegrat în văzduhuri, credeau toţi, miraculos. Nu se putea imagina o moarte mai poetică pentru tânărul aviator. În realitate, pilotul se prăbuşise rănit, fusese luat prizonier şi spitalizat în Silezia. Îşi ascunsese numele pentru a evada mai uşor. Atunci a avut loc prefacerea: doborât la pământ, „puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru

ca oricare altul". Partea aceasta a confesiunii e învăluită totuşi în prea multă retorică în ciuda frumuseţii pure a faptelor imaginate. Se poate ca prozatorul să fi avut impresia că aduce un sport de credibilitate însă efectul e contrar. Îndrăgostit de infirmiera germană, domnişoară din înalta societate, îi dezvăluie adevărata identitate şi hotărăsc să evadeze din Europa acoperită de fumul exploziilor, undeva în insulele Pacificului, dar vântul, ceaţa, norii şi capriciile busolei i-au adus deasupra Carpaţilor. Despărţiţi prin limbă şi moravuri, cele două fiinţe se unesc în universalitatea dragostei. Tema e romantică şi gestul degajă o neînchipuit de sălbatică măreţie. Lumii sfâşiate de război îi este opusă lumea eternului cuplu uman; bătrâneţii şi decreptitudinii inevitabile i-au preferat moartea în mijlocul naturii sălbatice spre a păstra mitul eroului aproape adolescent lăsat în urmă. Totuşi, subteran, răzbat nelinişti. Povara iubirii e istovitoare: „Sântem de unsprezece ani faţă în faţă, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândeşte pentru ea. Ca în orice iubire vulgară, domnule! Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieţi. Atât este însă destul numai ca să neantizeze două vieţi", nemulţumirile aviatorului conturând ideea că, departe de lume,

omul nu-şi poate găsi fericirea. Neintenţionat probabil, Cezar Petrescu dădea o replică modernă edenului mirific imaginat de Bernadin de Saint-Pierre. Un nou Paul şi Virginia nu mai erau cu putinţă.

Acum abia, scena ce deschide nuvela îşi dezvăluie semnificaţia: contrastul dintre măreţia şoimului Vieux-Charles, crescut de mic de Guynemer, ce se luptă în văzduh cu un vultur şi netrebnicia lui în faţa femeii sunt revelatoare; vorbele bărbatului subliniază tragedia: „Uite ce destin îl aşteaptă pe oricine! ... L-ai văzut acolo sus? ... Numai bravură; întruparea temerităţii ... Şi pe urmă l-ai văzut şi dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se târâie ca o orătanie vulgară de curte (...) Cine-ţi garantează oare că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd, că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda, atât de ciudat, dar mai ales, atât de oportun, în aer". Eroul de ieri devine victimă şi aceasta-i dă aureolă de martir.

Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne indiscutabil *Aranca, ştima lacurilor*. Întreaga naraţiune este scăldată într-un imaginar de înaltă calitate. Însuşi cadrul e cu naturaleţe ales. Acţiunea se derulează la câţiva ani după unirea Transilvaniei

cu România şi pentru mulţi români de dincoace de munţi – „scatii transcarpatici", cum îi numea pentru pretinsa lor frivolitate dr. juridic Hotoran – pământul acesta strămoşesc era o *terra incognita.*

Într-o dimineaţă de august a anului 1926, o maşină părăsea Clujul ducând doi oameni către o străveche aşezare seniorială, bânduită de stafii şi malarie. Curând, motivul călătoriei se lămureşte, dar tocmai explicarea lui complică şi mai mult, natural, atmosfera tainică: rude îndepărtate au dat poruncă de la Pesta avocatului să vândă la licitaţie moştenirea contelui Kemény. Şi, deodată, eroul îşi dezvăluie gândul; la capătul drumului „mă aştepta capturarea unor cărţi rare şi vechi, incunabile din ediţiile cele mai preţioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget".

Conştient sau nu, *Aranca, ştima lacurilor* rămâne într-un anume sens un omagiu adus literaturii romanticilor. Biblioteca contelui Kemény oferă materie pentru vis şi evaziune. Care intelectual nu s-a visat într-o asemenea bibliotecă zăbovind cu ochii pe titlurile cărţilor, întorcând cu degetele tremurânde filele parfumate cu vechime? Biblioteca „acestui magnat maghiar, latinist, erudit şi despotic, se bucura după toate

spusele de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioşi nu prea ameninţau să apară. Şi chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amiciţie cu d-rul avocat Silvestru Hotoran, mă privilegia între toţi. Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei-patru şi cinci veacuri, să răsfoiesc infoliile, să verific autenticitatea manuscriselor confruntându-le cu diverse cataloage şi publicaţii de specialitate, cu care veneam înarmat". O autenticitate de senzaţii arde viguros deasupra paginilor învesmântând naraţiunea toată, într-un orbitor fascicol. Pe erou îl atrage fascinaţia bibliotecii! Peste vreme şi pe un alt meridian, Cezar Petrescu dezvoltă tema de o necrezută modernitate ce-l va fermeca pe Michel Butor în *Portrait de l'artiste en jeune singe*. Diferenţele sunt de mijloace artistice şi conştiinţă estetică.

Pasiunea bătrânului cont pentru vânătoare, a fiului pentru ocultism, cumpărările de cărţi rare din capitalele occidentale, tragedia căsniciei contelui Andor, dispariţia contesei Aranka în timpul revoluţiei lui Bela Kun sunt înfăţişate cu măsură artistică şi simţ istoric. Decorul natural este asociat viziunii de ansamblu, prozatorul dovedindu-se apt a picta diferitele

stadii ale geologicului: „Şoseaua rămâne înaltă, ca muchia unui dig, împresurată de o parte şi de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroşi, cu scorburi imense şi cu crengi torturate care noaptea vor fi luând desigur înfăţişări spectrale de spaimă. Zburau păsări necunoscute, speriate din păpurişuri, care-şi clătinau latele săbii vegetale. Dar ceea ce neliniştea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil de oroare şi dezgust era întinderea aceasta de apă chiftită, abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului, amestec de fertilitate şi putreziciune, cu flori cărnoase şi poroase ca animalele vii şi cu animale oribile care se ghiceau mişunând în mâlul gros".

Castelul cu ferestrele înguste, cu muşchiul ruginiu crescut între blocurile de piatră, paznicii bătrâni, roşi de malarie, un guşat „cu traista de carne lucioasă, căscând ochii cârpiţi, rânjiţi, dinţii galbeni într-un râs grotesc ..." adaugă elementele necesare creării atmosferei.

A doua parte a nuvelei concentrează dramatic evenimentele pe o distanţă de câteva ore, subordonându-le toate sporirii metodice a neliniştei şi spaimei. Interiorul mai întâi: pânzele de păianjen, umezeala, praful verzui aşternut pretutindeni, culorile stinse, uşile

ce se deschideau singure ... În dormitor are foarte vie senzaţia că dintr-un portret îl priveau ochii verzi ai contesei Aranka; în clipa când îi văzusem verzi, mi-am şi spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători şi profunzi ..." Apoi exteriorul. Parcul castelului inundat de ape, văzut de sus, oferă o imagine terifiantă de peisaj halucinant ieşit din alte lumi: „... era doar prelungirea smârcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleaşi ochiuri de apă stătută, cu acelaşi humus negru şi veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori seculari înălţau cioturi scrofuloase, braţe ciunge, crăci aşchiate. Iar cei căzuţi de-a curmezişul potecelor năvălite de apă, arcuind punţi scorburoase şi diforme, măreau dezordinea şi desăvârşirea paragină. Unii erau surpaţi numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbuşire pe crengile celorlalţi. Era în plin august şi aproape toţi nu mai purtau frunze: negri şi morţi devastau peisajul".

O plimbare scurtă prin parc în amurg, în mijlocul ceţii groase şi a fluturilor cu aripi grele şi trupuri de omidă încordează nervii asemenea unei coarde de arc. Reîntors în cameră, bea câteva pahare cu vin în vreme ce ochii contesei îl urmăreau „neclintiţi, cu o luare aminte ironică şi cu începutul acela de surâs mai

neliniştitor şi viu ca un surâs deplin". Extenuat, deschide fereastra, se urcă în pat şi începe să citească: „... de la primele clipe, am vrut să mă ştiu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri şi veacuri, căci cartea era al treilea tom din spovedaniile Sfântului Augustin ..." Pe nesimţite, încăperea se umple de ceaţă şi flacăra lumânării se micşorează.

Acum totul e posibil şi plauzibil: ameţit de aburii vinului, eroul nu mai poate distinge în interiorul plin de ceaţă contururile reale ale obiectelor. Lucrurile „se estompau vag, îndepărtate, imaterial – numai ochii scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor". Cu un strigăt sub care se ascunde spaima ridică volumul şi-l aruncă în tablou. Lumânarea se stinge şi în întunericul „murdar şi lăptos" observă ochii fosforescenţi aprinzându-se şi stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte". Începe o goană nebună după fantomă într-un spaţiu dominat de culori violente: pâclă verzuie, sâmburi de flăcări, lucire gălbuie, „o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi şi roşii". Uneori, fantasma „se răsucea să mă aştepte. Atunci, cele două lumini fosforice şi neclintite păreau luceferii suverani ai constelaţiilor dănţuitoare de jos. Numai ochii aceştia rămâneau reci, în neclintire, iar toată puzderia luminilor nestatornice

din smârcuri alergau din flacără în flacără să se epuizeze şi să-i facă un covor de licurici împrejur. Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit şi mă repezeam. Arătarea se deşira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărăşită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi". Brusc, fantoma se opreşte; eroul nu-şi poate curma fuga, trece prin imaterialul veşmânt şi cade în mâlul vâscos. După două săptămâni se trezeşte în spital. La câţiva paşi de locul unde se prăbuşise, îi explică avocatul, fusese găsit „îmbrăcat şi în descompunere" cadavrul contesei Aranka. În subsidiar deci, prozatorul şi-a construit nuvela pe o credinţă populară: sufletul celui neîngropat creştineşte nu-şi găseşte odihnă decât după îndeplinirea ritualului statornicit prin datini. La aceasta se adaugă buna cădere a sfârşitului pe un adânc sentiment de regret şi melancolie – biblioteca fusese cumpărată de un anticar din Pesta – efectul estetic fiind considerabil.

În alte nuvele incluse aceluiaşi ciclu, Cezar Petrescu, atras de introspecţie, studiază comportamentul individului dereglat în urma unei întâmplări de cele mai multe ori banale, care-l aruncă într-o lume de spaime şi obsesii.

Omul care şi-a găsit umbra dezvoltă o asemenea obsesie cu vizibile intenţii moralizatoare, dar cu uşoară şi adecvată atmosferă fantastică. Noaptea, în drum spre casă, după ce a ţinut la cameră un fulminant discurs, Ion Burdea-Niculeşti ia aminte pentru întâia oară la umbra lui. În timpul somnului trăieşte un coşmar; umbra încercase să-şi ucidă stăpânul. Înspăimântat, nu-şi mai găseşte liniştea; deschide absent o carte, aude, are impresia, un glas cunoscut, şi îndată amintirile îl scufundă în trecut. Rememorarea scoate la iveală sub crusta omului de lume un Dinu Păturică mai subţire cu metodele de parvenire potrivite momentului; părăseşte fata ce o iubea, pentru alta cu avere, intră în viaţa politică, face carieră vertiginoasă.

A doua zi, un important discurs este ratat: umbra îşi parodia stăpânul. Prezenţa umbrei devine apăsătoare şi gândurile omului se întorc involuntar spre sine; deputatul devine propriul său judecătoir. Pentru prima dată „se cutremură cât e de singur, în răceala de cavou a camerelor vaste. Şi întâia oară nu se mai simţi tare fiindcă era singur". Viaţa publică, partidul, nu-l mai interesează. Acasă îl înfiora singurătatea. Umbra, gândea, urmărea „să-l aducă aici. Să-l ţintuiască în fiecare noapte de scaunul de piele şi să-l silească să

măsoare toată zădărnicia minciunii pentru care a trăit".

Prin mijloace artistice superioare lui Jean Bart din *Datorii uitate*, Cezar Petrescu punea de fapt aceeaşi problemă: datoria intelectualului faţă de lumea din mijlocul căreia se desprinsese. Nu întâmplător, secretarul deputatului – care sacrificase şi el familia şi o iubire pentru a face carieră – e îndemnat de autor prin cuvintele eroului: „Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile şi mergi şi săvârşeşte toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea numai, dacă mai ai poftă, întoarce-te!" Din judecător, Ion Burdea devine propriul lui călău: se spânzură. Hotărârea e justificată interior: amintirile, o creangă se clatină, o pasăre de noapte, un strigăt venit din trecut, iar creanga, dorinţa irezistibilă de somn şi la sfârşit gestul irevocabil. Schiţa e lucrată echilibrat cu excepţia episodului de la club lungit peste măsură.

Calităţi şi fisuri identice prezintă *Somnul*. Scrisă la persoana întâia, nuvela este un *monolog*, rostit parcă pe scenă ca în cutare schiţă de Cehov. Eroul, tip de om studios, căsătorit, are perspective de a deveni ministru dacă partidul său va lua direcţia. Ca pustnicia să nu-i fie interpretată „drept voinţă de a rămâne mai departe

în mândria-i izolare", îşi deschide uşile casei. Paginile în care surprinde invazia membrilor partidului în locuinţă rămân antologice. Tot dispreţul congenital al prozatorului se revarsă asupra lumii acesteia mărunte: „Au invadat imediat (...) mânjind covoarele cu tălpi murdare, deplasând obiectele de artă, pipăind cu degetele asudate, răsturnând lucrurile şi rânduiala de până atunci, comentând cu glas tare valoarea tablourilor din pereţi, lepădând mucurile de ţigări pe marginea meselor de lemn rar, scormonind totul cu indiscreţia agenţilor de impunere ..." Nu odată, de sub gravitatea relatării, faptele îşi scot la lumină latura lor comică.

Criza politică se prelungeşte şi nemulţumirile eroului se strâng ameninţător. Îl enervau mai cu seamă ochii bărbaţilor ce-i urmăreau soţia. Într-o noapte îi surprinde pe buze înflorind un zâmbet: „Cu mâna goală, îşi făcu pavăză ochilor din braţul rotund, şi suspină prin somn – suspinul acela al femeilor când se înconvoaie pe spate, să cadă, în încleştarea îmbrăţişărilor". Înduioşat, o sărută. Cordelia se trezeşte, mărturisind a fi visat „odios, stupid", cum o săruta Bibi Glogoveanu. Contrastul dintre surâs şi mărturisire determină comportarea ulterioară a personajului. Toată

nuvela e clădită pe această obsesie şi observaţia asupra bărbatului gelos aminteşte îm embrion pe Camil Petrescu din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război,* însă fără dramatismul acestuia. La Cezar Petrescu scenele comice succed celor tragice şi de acum încolo comportarea eroului o privim cu un zâmbet. Partidul vine la putere, va fi ministru, dar chiar în ziua aceea îl pălmuieşte pe Glogoveanu, fiindcă, văzându-l, îşi închipuie cum îi strângea în braţe soţia. Evident, scandal, carieră ratată. Părăseşte ţara. În zadar schimbă mereu localităţile. Pretutindeni Cordelia se visează îmbrăţişată de diverşi indivizi. Fără îndoială instincte sexuale refulate şi explicaţia soţului dezvăluie o realitate: „... lumea aceea perfidă şi mârşavă a somnului mi-o smulgea pe Cordelia, fiindcă îi dădea ceea ce nu ştiusem să-i dau eu". Şi sfârşeşte prin a o ucide.

Nu altfel este gândită *Simfonia fantastică.* Pe o bună parte a conflictului ne întâmpină un epic pur, curăţat de digresiuni şi din nou e vizibilă grija pusă în echilibrarea compoziţională, în utilizarea eficientă a fiecărui amănunt.

În pauza unui concert la Ateneu, profesorul universitar Grigore Stolnicu ascultă involuntar discuţia

unor tineri despre o pereche ce intrase în sală: amicul soţiei făcuse pariu că îl va determina pe soţ, consilier la Casaţie, să-şi radă barba. Enervat (nu înţelegea muzica; se slujise de o enciclopedie din care citează abundent şi prozatorul explicând structura *Simfoniei fantastice* de Berlioz), Grigore Stolnicu simte impulsul de a omorî musca ce se plimba pe chelia domnului din faţă. Înspăimântat la gândul că ar putea-o strivi cu adevărat, părăseşte sala. Două întâmplări identice îi vin în minte, în timp ce simţea cum „ceva necunoscut, insinuant, rău şi inexplicabil se strecura în viaţa lui". Îngrijorat, solicită sfatul unui medic. Consultul e o parodie, lectorul nebănuind că asistă la începutul unei tragedii. Grigore Stolnicu nu urmează decât o parte din prescripţiile medicului: se plimbă două ceasuri pe jos şi observă că are poftă de mâncare şi muncă. În ajunul Crăciunului se hotărî să plece pentru trei săptămâni în străinătate. La agenţia de bilete îl întâlneşte pe consilierul de la Casaţie cu barba rasă şi nu-şi poate înăbuşi revolta „gândind la fantele pomădat din fundul lojei, care, aşadar, câştigase pariul şi gândind la femeia în verde, complicea cu ochii serafici".

Nu sfârşi bine gândul, când îşi zări, uluit, soţia mergând „afectat cum păşeşte ea întotdeauna pe

stradă", alături de asistentul său de la Universitate. De obicei „timid şi tăcut", asistentul spunea ceva „foarte vesel" deoarece amândoi râdeau. Privindu-i, îşi amintea „precis că Nerone Creţeanu care e invitat de două ori pe săptămână, joia şi duminica, la dânşii la dejun, s-a scuzat că săptămâna aceasta va lipsi, fiindcă odată cu vacanţa trebuie să plece în familie, în Prahova"; pe de altă parte, Amalia se plânsese „că nu se simţea bine şi că nu va ieşi din casă". Iar acum, amândoi „sunt pe stradă şi râd, cu o familiaritate şi o voie bună scandaloasă, pe care n-au arătat-o niciodată în faţa lui, a soţului." Pe subconştientul personajului se grefează o feroce gelozie, plauzibil justificată, dar fără obiect: soţia, cu adevărat bolnavă de ftizie moare şi Grigore Stolnicu înnebuneşte. Capitolele finale îşi pierd interesul, faptele fiind înlocuite cu comentarii ce sufocă pulsul emoţional. Dacă prozatorul avea tăria să renunţe la ele, *Simfonia fantastică* ar fi devenit o excelentă nuvelă. Însă la mijloc este şi influenţa climatului literar al epocii: editorii, cititorii „cereau" romane.

ION BĂLU

TABEL CRONOLOGIC

1892 *1 decembrie.* Se naşte la Hodora-Cotnari, judeţul Iaşi, Cezar Petrescu, fiul lui Dimitrie D. Petrescu, inginer agronom, şi al Olgăi, născută Comoniţă, descendentă a unei vechi familii de boieri din jud. Neamţ.

1899-1901 Face acasă în particular primii doi ani de şcoală.

1901-1903 Următoarele două clase primare le face la Roman. Este atras de lectură, dar şi de desen.

1907 Elev la Iaşi, debutează în „Sămănătorul".

1911 Îşi ia bacalaureatul la Iaşi.

1915 Devine licenţiat al Facultăţii de Drept din Iaşi.

1918 Părăseşte Iaşiul, mutându-se la Bucureşti. Îşi începe cariera de gazetar la ziarele „Adevărul", „Dimineaţa", „Ţară Nouă".

1919 Codirector al revistei social-politice „Hiena", alături de Pamfil Şeicaru.

1921 Se stabileşte la Cluj unde întemeiază, alături de Lucian Blaga, Adrian Maniu şi Gib Mihăescu, revista „Gândirea", pe care o va conduce timp de trei ani.

1922 Debutează editorial cu volumul *Scrisorile unui răzeş*, care apare la Ed. „Cultura Naţională", Bucureşti.

1924 Se întoarce la Bucureşti. Redactor la „Neamul românesc", şi, în acelaşi an, fondator al ziarului „Cuvântul".

1925 Călătoreşte în Franţa şi Italia.

1926 Apare volumul de nuvele *Omul din vis*, Ed. Ramuri, Craiova, care prefigurează „fantasticul interior".

1927 Publică prima parte din romanul *Întunecare*; în anul următor va apărea romanul integral.

1928 Volumul de nuvele *Omul care şi-a găsit umbra* apare la Ed. „Cartea românească".
Este ales deputat. Fondează ziarul „Curentul".

1929 Romanul *Simfonia fantastică.*
Volumul de nuvele *Aranca, Ştima lacurilor.*

1930 Romanul *Calea Victoriei.*
Romanul *Comoara regelui Dromichet.*
Romanul *La Paradis General.*

1931 Romanul *Baletul mecanic.*
Laureat al Premiului Naţional de literatură.

1932 Romanul pentru copii *Fram, ursul polar.*
Romanul *Greta Garbo.*
Romanul *Plecat fără adresă.*

1933 Romanul *Floare de agave.*
Romanul *Nepoata hatmanului Toma.*

1934 Romanul *Duminica orbului.*
Romanul *Luceafărul.*

1935 Romanul *Apostol.*

1936 Romanul *Cheia visurilor.*

1937 Se stabileşte la Buşteni, unde se retrage pentru a scrie.

1938 Director al ziarului „România".
Romanul *Ochii strigoiului.*

1939 Director al revistei „România literară".

1942 Romanul *Carlton.*

1945 Romanul *Adăpostul Sobolia.*

1946 Publică *Neghiniță,* povestire pentru copii.

1956 Este ales membru al Academiei Române.

1957 Volumul de însemnări *Mărturiile unui scriitor.*

1961 Cezar Petrescu moare la București, în dimineața zilei de 9 martie.

ADEVĂRATA MOARTE A LUI GUYNEMER

Omul nu mă simţise apropiindu-mă.

Era cu toată atenţia magnetizată în altă parte. Am ridicat ochii după privirea lui spre cer. Şi l-am înţeles îndată, respectându-i lacoma încordare care-i crispase obrazul palid-verzui şi-i aprinsese scânteieri fosforice în pupile.

Acolo, în adâncul înalt al văzduhului, cu albastrul glacial şi calm, se desfăşura o rapidă dramă a singurătăţilor. Mută şi îndeobşte fără spectatori.

Un şoim ager şi de nebunească neînfricare se încumetase să atace unul din acei vulturi uriaşi, care au inspirat dintotdeauna muritorilor de rând un fel de religioasă admiraţie pentru zborul de superbi monarhi ai altitudinilor. Lupta se anunţa deznădăjduită şi inegală. Cu zvâcniri repezi de acrobat aerian, şoimul se înălţa căutând loc vulnerabil de ochire. Cobora glonţ. Lovea repetat cu pliscul în creştet. Se clătina o clipă ameţit de învăluirea puternică a aripilor adverse, când vulturul

vâslea spre el înfăşurându-l. Luneca din prinsoare, rotea o piruetă şi revenea sprinten, ca un reţiar întărâtând mânia greoaie şi surprinsă a gladiatorului.

De jos, înţelegeam primejdia, tactica şi de unde nu mai putea veni salvarea.

Atâta vreme cât şoimul se va păstra deasupra, stăpânea el iniţiativa luptei. Când ostenit, va fi silit să descindă, îi vedeam pierzania. Vulturul căzând asupra-i cu resortul neîndurat al ghearelor şi cu toată greutatea, potopindu-l stârv la pământ. Întru acest sfârşit, vulturul îl atrăgea încet, tot mai sus, spre domnia atotputerniciei lui, înălţându-se acolo unde aripile scurte şi respiraţia nervoasă a şoimului n-aveau cum să reziste îndelung. Şoimul întetea loviturile de plisc şi încerca să-i taie ascensiunea lentă dar sigură, care însemna pentru el, inevitabil, pieirea.

Câteodată, în încleştare, făceau un singur ghem zburător şi spasmodic.

Credeam că răpitoarea gigantă l-a capturat şi-l sugrumă în cângile curbe, sfâşiindu-i pieptul şi deşertându-i vinele.

Pe urmă se despărţeau. Însă nu era sfârşitul.

Din smocul de pene şi fulgi plutind în legănare leneşă, şoimul săgeta scurt, se răsucea într-un drăcesc *looping-loop*[1], lovea din flanc şi se eschiva în

[1] Aici, figură acrobatică în aviaţie: *dare peste cap, învârtire completă* (engl.).

zigzaguri; iar vulturul, cu o scuturare abia mai nerăbdătoare de aripi, continua să urce afundul străveziu de cleştar, cu încetineala metodică şi calmă a victoriei dinainte ştiută.

Atunci, cu ochii obosiţi de lumină şi cu vinele gâtului amorţite, mi-am întors privirea îndărăt spre pământ, la omul care nu mă simţise venind lângă el.

Şi mi-am mărturisit în acelaşi moment că spectacolul de jos era cel puţin tot atât de pasionant ca acel din văzduhuri.

Omul participa fascinat la toate zvâcnelile luptei. Ochii lui fulgerau crunt, se aprindeau de bucurie şi se întunecau de teamă; pumnii se încleştau cu unghiile înfipte în palmă; dinţii scrâşneau, iar respiraţia, pe rând, se îneca şi scăpa şuierătoare.

Am înţeles că şi el dorea cu tot sufletul biruinţa şoimului.

Tremura pentru dânsul şi ar fi aplaudat, ar fi urlat cuvinte de îmbărbătare şi chiote de aprobare, ca publicul matchurilor, frenetic şi redat barbariei primitive, de câte ori „şampionul lui" cucereşte o parcelă din victoria decisivă.

Acum nu-mi mai puteam ridica ochii spre cer. Eram eu cel magnetizat – şi magnetizat de figura durerosă torturată, în care citeam toate peripeţiile bătăliei aeriene, într-o identificare împinsă la paroxism.

Doamne! îmi tresări deodată în amintire. Din ce ceaţă se lămurea? Unde văzusem oare ochii aceştia, privirea aceasta teribilă, electrizată de fluidul războinic, asemeni acelei înfăţişări înfricoşătoare a lui Alexandru cel Mare Macedoncanul, când încăleca pentru luptă, după cum îl zugrăvise odinioară bătrânul Plutarh? Cine era omul acesta? Cine erau necunoscuţii aceştia; el şi femeia din chilie, exilaţi în văgăunile munţilor, la trei poşte de cea mai apropiată suflare omenească?

N-am avut însă răgaz să dau ascultare întrebărilor din nou revenite. Căci figura necunoscutului, după chinuitoarea contracţie, deodată se destinse într-o eliberare şi mâinile deşirate s-au întins spre cer, ca şi cum ar fi voit să îmbrăţişeze în recunoscător extaz, nemărginitul spaţiilor. După elanul acesta şi irupţia triumfului din ochii de fosfor, am ştiut dinainte de partea cui se hotărâse izbânda.

Dacă am răsucit privirea spre cer, fu numai ca să mă încredinţez într-adevăr, cât de puţin mă înşelasem.

Vulturul cobora repede în diagonală, cu fâlfâiri ciunge de aripi, spre meterezele munţilor vineţi. Şoimul îl fugărea de-aproape, strângându-l în spirale scurte, lovindu-l înverşunat cu pliscul, smulgându-i fulgii şi istovindu-şi adversarul în sacadate şi tot mai grăbite asalturi. Retragerea deveni capitulare desăvârşită. Ghiceam panica victimei, după zborul dezordonat, mai

încercând cu o ultimă avântare să se înalţe, şi brusc, prăvălindu-se cu aripile strânse. Au dispărut amândoi. Îi înghiţiră văgăunile negre. Duelul mai continua poate, undeva, nevăzut şi crunt, într-o arenă neştiută de granit, până la agonia în spasmuri a pajurei rostogolită din superbia despotică a văzduhurilor şi aruncată hoit pentru viermi, de acel temerar condotier către care mersese instinctiv toată simpatia noastră.

Cerul rămase gol, profund şi impasibil.

Ideal câmp de bătălie, întotdeauna pur, niciodată spurcat de putreziciunea cadavrelor.

Da. Cerul rămase nefiresc de gol, adânc şi impasibil.

Abia în această tăcere pustie, când vraja fu ruptă şi când ochii nu mai avură ce urmări în vidul albastru, omul se întoarse şi mă văzu.

Nicio tresărire. Totul era din nou, în obrazul acela mort, pietrificat, nepătruns. Privirea coagulată. Trăsăturile de-o cadaverică neclintire. Buzele albe, uscate. Şi omul întreg, ghemuit, cu mâinile descărnate crucificate pe piept, ca şi cum l-ar fi zgribulit un frig iremediabil ori s-ar contracta să ocupe cât mai puţin, mai mizer şi mai invizibil loc spaţiului.

– Minunată lecţie de atac aerian! am vorbit într-o doară, ca să rostesc ceva şi să risipesc stinghereala dintre noi. Un aviator oricât de încercat, un as chiar, ar

fi avut ce învăţa din acest spectacol. Unic exemplar de curaj şi de agerime, şoimul!

Omul mă privi numai o clipă, cercetător. Cu o bănuială – mi s-a părut.

Dar a fost fără îndoială o părere şi altceva nimic.

Ochii căutau acum în altă parte. Poate în stâncile sure, care ne împresurau ca ziduri inexpugnabile de temniţă. Sau, poate, nici nu vedeau nimic. De astă-noapte, de când am poposit rătăcit aci, târându-mi piciorul scrântit şi instalându-mă oarecum silnic în adăpostul necunoscuţilor cu chilia lor din stâncă, omul acesta bizar mi s-a părut că nu priveşte ca ceilalţi oameni. Ochii trec absenţi dincolo de obstacolul materiei. Văd în nevăzut sau urmăresc numai o halucinantă vedenie lăuntrică.

Singura dată când lumea exterioară i-a trezit un interes – şi încă până la chinuirea cea mai nebunească – a fost adineauri, în lupta care-a golit cerul. Nici nu-l recunoşteam pe cel de atunci, în acesta de acum. Nimic din convulsia trăsăturilor, din sclipetul focos al ochilor, din gestul extatic de libertate al celuilalt, nu supravieţuiau în acesta. În spectrul acesta.

Am mers alături. Eu şchiopătând. El zgribulit.

Toamna era târzie şi rece. Soarele revărsa o lumină palidă, melancolică şi epuizată de calorii. Sfârşit de anotimp, când ultimele flori cu ofilitele frunţi înclinate pe piept, îşi fac rugăciunea de moarte.

Tăcerea acestor pustii şi înalte locuri, prăvălare de stânci încremenite după un cataclism geologic, sărace în vegetaţie şi fără suflare de vietate – ne înfăşura grandioasă, dar apăsătoare. Era greu să admiţi că undeva veacul continuă, cu tumultoasa rumoare a oraşelor, cu trepidaţie sonoră de uzine, cu porturi în care-au ancorat pacheboturi fluturând toate drapelele lumii, cu ediţii de ziar strigate în toate idiomele noroadelor, cu revoluţii şi festivităţi, semafoare şi staţii de telegrafie fără fir, tripouri şi hipodromuri, cu sute de catastrofe şi splendide plaje, unde se soresc, în nisipul cald, răsfăţaţii celor cinci continente şi somnolează, în confortabile leagăne de trestic împletite, femei ostenite de a nu fi făcut niciodată nimic ... Viziunea aceasta sincronică a ficcărei clipe din acest veac, spectacol în care se amestecă irizând ca într-o oglindă cu mii de faţete, rasele şi peisajele, voluptăţile şi suferinţele, risipite într-o mie de mii de oraşe, de golfuri, de şesuri, de podgorii, de fiorduri, de sate, de sanatorii şi de cazinouri, de pieţe şi de coline fertile, de uzine, de şantiere, de mine, de şcoli, de laboratoare, de ferme, policlinici, spitale; fugitivele aceste imagini diverse şi totuşi simultane, despărţite de zeci de mii de kilometri şi totuşi prezente; conştiinţa aceasta a vastului furnicar planetar, care mi s-a părut întotdeauna una din cele mai miraculoase achiziţii ale veacului, devenea deodată absurdă şi ireală. Aici era numai o fortăreaţă

de blocuri granitice, care zăvorau intrarea şi ieşirea spre veac.

Iar realitatea lumii de dincolo se înnegură ca niciodată îndoielnică.

Fără voie am strecurat o privire furişă spre culoarul strâmt pe unde străbătusem din această lume, acum atât de îndepărtată, încât îşi pierdusc certitudinea fiinţei.

Mă temeam, parcă, să nu descopăr intrarea viclean astupată, de-o stâncă, asemeni porţilor cu resort tainic, închise să mă reţină în captivitate eternă, ca în legendele cu peşteri de zmei, care mi-au înfricoşat copilăria. Netrebnică spaimă! Dovedind cât de repede se clătinase de ieri, lângă aceşti oameni, cumpătul lucid care delimitează realul de ireal, posibilul de imposibil.

Calea era, firește, liberă. Nimic nu se schimbase. Nicio trapă nu jucase în încheieturi secrete. Captivii de aici nu erau încercuiţi cu ziduri materiale. Erau numai prizonierii cine ştie căror invizibile şi nesfărâmate cătuşe.

În prag ne-am oprit. Înăuntru se auzea femeia. Îndată tăcu. Ne simţise apropiindu-ne.

– Georges! chemă glasul mat.

– Mă scuzi un moment? îşi ceru iertare omul. Ia loc, te rog ... îmi indică o bancă scobită în piatră.

Am gângăvit nu știu ce întortocheată și politicoasă mulțumită.

Erau nefirești și aceste exagerate formule convenționale, în decorul de față turmentat și ciclopic, între oamenii aceștia care din cine știe ce tainică pricină evadaseră din civilizație, și conservau din ea tocmai deșertăciunea reverențelor celor mai desuete.

O asemenea impresie de neliniștitor, absurd m-a încercat numai acum câțiva ani, când vizitam un azil de foști oameni; nebuni, maniaci și paranoici.

Se afla acolo o femeie a cărei frumusețe fusese celebră și acum își sfâșia cămașa, să se plimbe goală, zbârcită, cu sânii vineți, pleoștiți și cu pletele sure despletite, urlând animalic după gratii. Se afla și unul din cei mai inteligenți și mai subtili cărturari ai timpurilor, care răsturnase cândva cu mintea-i scăpărătoare principii ce păreau indestructibile, pulverizate de logica lui de oțel și care acum, cinchit și hidos, scurma pământul cu unghiile și mânca țărână cu pumnii plini. Dar între toți, mă înfiorase, cu deosebire, un pașnic grup de regi, de imperatori, papi și președinți de republică, discutând între dânșii cu cea mai ceremonioasă gravitate și gratulându-se reciproc cu cele mai serenissime titluri protocolare.

Aceia nu mai păreau nebuni.

Odată acceptând titlurile pe care și le atribuiau singuri, nimic din ideile, din întrebările și logica

conversaţiei lor cuminţi nu suna mai nebunesc decât conclavul unor adevăraţi regi, imperatori, papi şi preşedinţi de republică, autentici prin aşa-zisa graţie divină sau prin aşa-zisa voinţă naţională a popoarelor ... Am fugit, fiindcă numai nebunia lor blândă şi inofensivă, între atâţia alţi demenţi furioşi, izbutea să clatine contagios şubredul discernământ între ceea ce este realitate şi ce e nălucire, ceea ce este şi ce ar putea fi. Lunecuşul chema ispititor. Un singur pas, un nesimţit pas, o subţire despicătură în armătura cumineţenici de om teafăr, şi crai furat să accepţi dulcea lor nebunie din atât de puţin nebunescul lor sobor. Întrucât regii, împăraţii, preşedinţii de republică şi toată suita lor, cu toate protocoalele şi ceremoniile lor, erau mai teferi la minte decât nebunii ospiciilor? Atât doar, că nebunia celor din aziluri era inofensivă; pe când sminteala celorlalţi, cu ale lor fapte, alianţe, ambiţii, războaie, o plăteau noroadele cu sânge şi lacrimi şi milioane de morţi. Atunci, când am ieşit din ospiciu, mi se clătinase şi mie cugetul, neştiind să mai fac deosebirea răspicată între real şi ireal; între nebunii dinlăuntru şi cei din afară, de dincolo de ziduri, care încă mai şi cârmuiau lumea.

De aseară, de când căzusem între aceşti schimnici ai deşertului de piatră, retrăiam aceeaşi neîncredere în propria-mi luciditate şi acecaşi teamă de mine

însumi. Se insinua perfid, ca începutul de panică treptată care paralizează braţele celui mai sigur de el înotător când, sub apa calmă şi de amăgitoare inerţie, simte o altă apă vie, frământată de curenţi încropiţi şi reci, târându-l şi absorbindu-l, în ventuza unui aspirator. Tot ce vedeam de aseară încoace era atât de în afară de firesc!

Mi se pare că n-am spus ...

Mă rătăcisem de ceilalţi tovarăşi, abia înaintam târând piciorul răsucit din încheietură. La ecoul altor paşi m-am oprit rezemat de un perete de piatră, să aştept. Singurătatea te îndeamnă, ca fiarele codrului, să pândeşti la cel mai mic sunet, bănuitor. Se apropia, coborând pridvorul. Oprindu-se şi iar pornind.

Omul vorbea şi gesticula singur!

Primul gând, când auzisem paşii scrâşnind pe piatră, a fost că-mi va ieşi în cale vreun pădurar, vreun cioban, poate un dezertor, un fugar, un evadat scos de sub scutul legilor celor de departe, de la câmpuri, unde există legi şi la fiecare pas veghează neînduraţii lor paznici.

Dar omul acesta vorbea singur!

Un pădurar, un cioban, un dezertor ori un proscris al legilor nu vorbesc singuri. Cântă, pândesc, tac sau hălăduiesc. Mi-am încordat auzul. Întâi n-am înţeles. Era atât de neaşteptat, nu ceea ce rostea, ci limba în care vorbea cu pustiul.

– *Sacré pays de malheur! Sacré, sacré pays de malheur*[1]*!*

I-am răsărit brusc de după uşorul de stâncă.

Gestul duşman cu care blestema dezolarea acestui ţinut steril căzu ca braţul unei fantoşe cu aţa ruptă. Omul amuţi cu ochii dilataţi în orbite. Dacă i-ar fi ieşit în cale o apocaliptică reptilă antedeluviană, încă n-ar fi încremenit în mai mare stupoare. Un instinctiv reflex de fereală, de retragere – mâna căutând o armă de apărare, absentă. Ne-am măsurat reciproc, fără prietenie. Examenul ne-a descoperit însă deopotrivă de inofensivi.

Străbunul preistoric din noi, pitecantropul peşterilor, o clipă deşteptat şi gata de încăierare, aţipi iarăşi, făcând loc drumeţilor paşnici care eram.

I-am poftit bună ziua. Şi, arătându-i piciorul invalid, l-am întrebat încotro se află cel mai apropiat adăpost omenesc, lămurind că locurile îmi sunt cu desăvârşire străine. Bineînţeles, acestea toate, cum era firesc, în graiul băştinaş al acestui înalt ţinut carpatic, de unde au pornit cândva spre şesuri, pe urma bourului din stema ţării, ceata descălicătorilor.

Omul privi şi ascultă inert. Tot aşa cum aş fi vorbit unui surd şi aş fi aşteptat răspunsul de la un mut.

---

[1] Blestemat loc nenorocit! Blestemat, blestemat loc nenorocit! (fr.).

Am repetat întrebarea în limba în care îl auzisem blestemând.

Aceasta era.

De abia perceptibila tresărire îndată biruită, am văzut că, de astă dată, a înţeles. Dar răspunsul nu veni decât târziu, după o ezitare.

Politicos şi distant, în cel mai perfect idiom de pe *Boulevard des Italienes*, necunoscutul mă informa că locaş omenesc nu se află cale de trei poşte. Până acolo niciun drum: poteci doar, călcate de fiarele codrilor. Munţi, văi şi iar munţi ...

Am privit consternat piciorul dureros sprijinit în pământ.

Îmi urmări privirea, îmi înţelese gândul, dar nu dădu niciun semn. Atunci i-am observat întâia oară nefireasa împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Şi hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălţămintea inclasificabilă, între opincă şi sandală, pantaloni bufanţi, de călărie sau de uniformă militărească, din acea inuzabilă ţesătură mai tare ca pielea, şi în loc de ciorapi, obiele de pânză. Costum şi aspect de famelic vagabond: resturi eteroclite dintr-un pretenţios – mi s-a părut – echipament sportiv, cum se pot vedea la cerşetorii cartierelor mărginaşe de porturi, după o razie

poliţienească de noapte. Dar capul descoperit, lăsând liber în suflarea vântului părul aproape alb, lipsa unui toiag şi a unei desage, indica îndestul că vagabondul sălăşluieşte undeva pe aproape, şi că nu e un trecător întâmplător. Era un localnic al acelor rătăcănii, ieşit de lângă coliba ascunsă după cine ştie ce vecin umăr de munte.

Tăceam cu insistenţă, aşteptând un cuvânt de ospitalitate.

Omul, ignorându-mi cu nepăsare voită prezenţa, se uită peste capul meu, spre cerul învăpăiat al amurgului. Acolo, cele din urmă rândunele întârziate păreau că izbesc în bolta de cleştar trandafiriu, cu încăpăţânarea viespilor când vor să treacă prin geam.

Nu mai aveam ce aştepta.

Nici nu ştiam cum să-mi hotărăsc purtarea faţă de un asemenea om. Aspectul dovedea ultima treaptă a declasării; în schimb, glaciala politeţe cu care mă alunga, dovedea o rafinată şi impertinentă bună creştere, distonând întru totul cu decrepitudinea vestimentară şi cu sălbăticia rătăcăniilor stâncoase din juru-ne. Am ales ceea ce socoteam o soluţie maliţioasă. Cu resemnare exagerată de martir, ca să provoc compasiunea, am schiţat gestul unei hotărâri deznădăjduite şi mi-am luat ziua bună, cerând iertare că i-am tulburat liniştea unei atât de solitare plimbări.

Mi-a răspuns pe acelaşi ton.

Un martor invizibil ne-ar fi crezut într-adevăr clienţii unui ospiciu, asistând aici, în deşerticul decor granitic, cum ne întreceam în ascuţite încrucişări de amabilităţi distante, ca doi consumatori de pe terasa unei cafenele din mai sus-amintitul bulevard parizian; cerându-şi scuze după ce au asaltat acelaşi unic scaun, la ceasul crepuscular de supraaglomeraţie, când cameloţii strigă a patra ediţie din *L'Intran, La Liberté* şi *Paris-Soir.*

Am pornit fără grabă, cum se cuvine la drum lung, spre văgăunile unde îmi arătase cu mâna întinsă direcţia până la cel mai apropiat adăpost, dincolo de munţi, de văi şi iar de piscuri.

Târam, cu ipocrită şi exagerată suferinţă, piciorul.

Nădăjduiam să îmblânzesc, astfel, nepăsarea necunoscutului. Căci mai mult decât durerea, mă atrăgea îndărăt acum, enigma acestui străin. Îi simţeam privirea urmărindu-mă. Bănuiam şi lupta-i lăuntrică. Îmi spuneam că în orice caz, dacă nu-l înduioşează suferinţa unui seamăn, va înfrânge, până la sfârşit mai tare, irezistibila ispită de a sporovăi câteva ceasuri, poate câteva zile, cu un providenţial mesager al lumii civilizate.

Nu-l cunoşteam încă. Îl judecam după mine.

Apelul din urmă întârzia. Iar noaptea cobora repede.

Înainte de a mă depărta dincolo de zidul stâncilor, am întors ochii. Omul se afla neclintit. Stană de piatră între pietre. Nu-mi rămânea nicio speranţă. Se dovedea el mai tare. Nimic n-avea să-l mişte de acolo. Şi, de-a lungul spinării, mă strânse un fior, la gândul nopţii ce mă aştepta într-un găvan de munte; la gândul drumului de a doua zi, căţărat pe povârnişuri, fără o coajă de pâine, fără o călăuză, cu glezna săgetată de sârme de foc.

– Afurisit individ! câinoasă inimă de piatră! *Sacré pays de malheur!* ...

Acum eu vorbeam şi gesticulam singur ...

M-a întrerupt din bombănirile de unul singur, ajungându-mă din urmă, când nu-l mai aşteptam. Gâfâia. Cu mâna descărnată îşi apăsa pieptul, se opri să-şi adune respiraţia întretăiată, ca să poată vorbi.

Cedase – îmi mărturisi – unei porniri mai tari ca el. Omeneşte explicabilă şi poate vrednică de laudă, dar, din punctul lui de vedere, absurdă ... Totul îl obliga să mă lase să plec. Ba chiar să mă depărteze cât mai neîntârziat. El nu se afla doar aici pentru a primi oaspeţi Se izgonise în acest singuratic refugiu, fiindcă întâmplări care nu mă pot interesa l-au îndemnat să rupă pentru totdeauna orice legătură cu lumea. De îndelungă vreme nimeni nu-l tulburase ... Iar acum

alerga singur după cel dintâi om, care îi violase nepoftit, retragerea. Își dă seama că va regreta amar mâine. Dar mă considera un gentilom, după puținele cuvinte schimbate adineauri. Îmi oferea, așadar, ospitalitatea cu o singură rugăminte. Să nu-l întreb nimic. Să nu iscodesc nimic. Când voi pleca să uit drumul pe unde am venit. Să-i uit existența. Nu era cine știe ce supraomenesc sacrificiu. Pentru lumea de unde veneam și la care aveam să mă întorc peste câteva zile, existența lui de aici e de tot atât de infimă importanță, ca prezența unui vierme într-un măr. Pe când pentru el, lumea aceea! ...

Nu-și isprăvi gândul.

Poate nu găsea cuvântul cel mai potrivit sau poate orice cuvânt omenesc îi părea prea neputincios și uzat. În întunecarea repede nu-i mai vedeam fața. Dar, din suspensia glasului surd, am putut să înțeleg că într-adevăr lumea aceea de unde se exilase însemna acum pentru dânsul ceva plin de groază și de oroare.

Când își reluă firul spuselor, cu aceeași voce egală, amorfă, dinadins lipsită de accente patetice, fu ca să adauge că, în dorința oarecum dezordonată, să-mi anunțe o hotărâre pentru el atât de bruscă, nu se rostise cum trebuia. A pomenit numai despre existența lui. Și voise să spună: „*Despre existența lor*". A lui și a tovarășei sale, fiindcă se aflau doi.

Pe urmă tăcu.

Aşteptă.

În înnoptarea albastră şi densă, în zadar căutam să-i descifrez obrazul, pe care după glas, îl ştiam devastat. Îi simţeam numai ochii sfredelindu-mă întrebător.

I-am prins mâna inertă. Am scuturat-o bărbăteşte. I-am jurat să primesc legământul şi să nu-l calc sub niciun cuvânt.

Mărturisesc că, în aceeaşi clipă, am şi gândit că-mi iau un legământ uşor, de care mă va desface el singur. Se temea să nu-l întreb? să nu-l iscodesc? Dar n-aveam de ce să-l întreb. N-ar fi folosit aceasta decât să-l închid mai precaut şi mai ostil, în crusta lui. Fiindcă ştiam din proprie experienţă că nimic nu pecetluieşte o confesiune care e gata să expire pe buze, ca nerăbdarea imprudentă a copiilor când deschid florile înainte de vreme. În loc de miracolul violat cu de-a sila, aceşti copii – ca o pedeapsă a nerăbdării – descopăr mai întotdeauna, în interiorul pângărit de degete, un biet pistil, crud şi inform ca o larvă.

O confesiune nu vine decât când i-a sunat ceasul.

Bărbierul regelui Midas, supus poate celor mai crunte cazne, n-ar fi mărturisit călăilor înfricoşătoarea taină că stăpânul său poartă urechi de măgar. A spus însă singur, când nu-l întreba nimeni şi tocmai fiindcă

nu-l întrebase nimeni; a spus-o urechii scobită în pământ, de unde au răsărit mai apoi trestiile cu al lor foşnet trădalnic.

Aşa judecasem. Iar împotriva aşteptării, această spovedanie întârzia.

De aseară, nici omul, nici femeia, ferecaţi în ermetica lor taină, nu-mi serviseră decât întrebări şi răspunsuri vătuite în formule de politeţe. Îmi fu dat, astfel, să experimentez întâia oară cât de subtilă armă de disimulare poate însemna această perfectă politeţe. Înţelegeam, în sfârşit, cum neamurile cele mai secrete ale lumii, noroadele Asiei, dezarmează îndeobşte violenţa cea mai provocatoare a cuceritorilor şi ispitirile lor cele mai viclene, răspunzând cu aceeaşi egală, savantă şi complicată ceremonie, care lasă timp gândului să rămână mereu tăinuit şi treaz, în defensivă. Hotărât, aceşti Robinsoni ai munţilor, oricine vor fi fost în cealaltă viaţă a lor – criminali, eroi, ori numai victime – nu erau plămădiţi dintr-o humă de rând. Oricum va fi fost taina care i-a adus aici – sublimă sau odioasă – ştiau să şi-o apere cu armele lumii din care veniseră.

– Un masaj cu această decocţiune de ierburi, cred că va putea înlocui în lipsă, alt medicament ... Elsa pretinde că e un leac suveran, scumpe domn.

M-am ridicat de pe banca de piatră, înclinându-mă cu respectuoasă recunoştinţă, necunoscutei.

Omul aşează, pe marginea lespezii, o ulcică de lut, din care se răsfirau aburi cu o aromă dulce-amăruie. Femeia lămuri, folosind în chipul cel mai firesc o autoritate severă şi proteguitoare în acelaşi timp, de mult încercată şi expertă infirmieră.

– O fricţiune de un sfert de oră. Apoi, cu restul lichidului, o compresă. Mâinc, articulaţia va fi degajată, şi poimâinc, îndestul de ... îndestul de ...

– ... îndestul de restabilită ca să suporte un drum de trei poşte! M-am grăbit să trag concluzia, cu un surâs stupid, când am crezut că înţeleg sensul pauzei.

– Domnule, mă readuse femeia la realitatea cuviinţci ce-i datoram, n-am voit să spun aceasta. Eşti oaspetele nostru, stimate domnule, dacă mizeria de aici poate oferi cuiva ceea ce se numeşte ospitalitate. Nu vei pleca, odată ce ai acceptat-o, decât atunci când vei fi cu desăvârşire valid. Mi se pare că Georges a stabilit lucrul acesta îndestul de lămurit cu dumneata ...

Am simţit că roşesc sub asprimea usturătoare a lecţiei.

Dacă omul mă primise acolo, călcându-şi voinţa, cum mi-a mărturisit, femeia mă acceptase încă mai în silnicie. Cum nu contenea să mi-o arate mereu. Îmi oferise un medicament. Era singurul mijloc să se dezbare mai repede de prezenţa mea, fără să calce orânduielile bunei ospitalităţi. Atât şi nimic mai mult.

Totuşi, astăzi dimineaţă, când apărusc în haină mai îngrijită, cu părul de culoarca caldă a spicului, adunat mai strâns la ceafă şi cu unghiile netezite, am crezut o clipă, după aceste semne de cochetăric feminine, că voi găsi o aliată cu voinţa şovăitoare. Dar încă o dată mă înşelasem.

Omul era numai rece, enigmatic şi absent; concentrat în gândurile care-l ţintuiau veşnic aiurea. Femeia era de o autoritate poruncitoare şi de o ostilitate inflexibilă, ca lama zbârnâită de oţel. Nici de astă dată nu i-am putut suporta privirea cenuşie şi dură.

Vorbi, fără nicio prietenie:

– Am prescris nemişcarea, onorate oaspe, ca să nu oboseşti articulaţia. Dumneata n-ai ascultat. Ai plecat să ne cercetezi domeniul. Dacă întreprinzi o anchetă pentru a controla mijloacele de evaziune de aici, te previn că te osteneşti de prisos. Nici nu intră cine vrea; nici nu rămâne cine vrea, scumpul meu domn. Şi nici nu pleacă cine vrea şi când vrea.

– N-am vrut să evadez, doamnă! am cercat să întorc dojana în glumă. M-am predat; *kaput!* Şi nu plec decât atunci când voi primi ordinul de eliberare.

Privirea femeii îmi răspunse în locul vorbelor, dreaptă şi rece, ca o lance. Ea nu accepta tonul acesta.

De aceea am explicat adevărata pricină părăsind definitiv intenţiile glumeţe:

– M-am depărtat numai câţiva paşi ... Pe urmă, am întârziat. Reţinut de un spectacol rar pentru mine care vin de la câmp şi de la prozaicele noastre desfătări urbane. O luptă între un şoim şi un vultur ... Poate să confirme şi ... şi ... (nu găseam cuvântul) şi „domnul", că era un spectacol într-adevăr pasionant.

– Georges! se întoarse femeia cât era de înaltă şi superbă, încât vesmântul simplu şi sărac de ermită a munţilor păru o mantie princiară. Te-am rugat a nu ştiu câta oară, *mon ami*, să înceteze oroarea aceasta! Sunt sigură că iar i-ai dat drumul la *Vieux Charles*.

Ca să se convingă, făcu numai câţiva paşi, până la cuşca înaltă, cu gratii subţiri, pe care n-o observam, lipită în flancul chiliei de piatră.

Uşa era dată în lături; cuşca goală.

Elsa îşi încrucişă braţele arămite de soare peste vesmântul drapat:

– De ce te torturezi singur, Georges? Numai de acest amuzament inutil şi crud nu ai tu nevoie acum. Acum şi aici.

Admonestarea femeii era în aceeaşi vreme severă şi ocrotitoare.

O infirmieră tot aşa îşi mustră convalescentul recalcitrant ...

Nepotrivită împerechere de oameni! – mi-am spus. El, arăta lângă femeie, încă mai subţire şi mai

firav, cu nervii istoviţi într-o pasivă apatie, ca o zdreanţă umană distrusă de întâmplările care-l vor fi adus aici. Ea, orgolioasă, sumeţind fruntea înaltă, îl domina ca o neîmblânzită vietate, care nu ştie să se încovoaie deprimării şi e gata, pentru nefericirea lor, să provoace tot restul universului. L-am asemuit, în clipa aceasta scurtă, cu acele monstruoase împerecheri din subsolul regnului animal, păianjeni şi scorpioni, sau insecte ca *Mantis religiosa,* unde femeia e mult mai arătoasă şi mai voinică, iar bărbatul mai firav la înfăţişare şi prea îndată stins de puteri. Şi mi-am amintit cu un soi de repulsie, că la aceste arahnide sau insecte, de obicei femeia îşi devoră masculul, după încheierea festinului nupţial.

Omul înclinase fruntea ca un vinovat prins asupra faptului. Cu un fel de râs bătrân şi înfiorător, cum arată unele cranii hilare din travestiurile de carnaval, care fac copiii să ţipe în convulsii de groază şi să se ascundă agăţându-se de poalele mamelor.

– Elsa! ... Nu puteam să suport! încercă să invoce o scuză. Se zbătea în cuşcă şi scâncea. I-am dat drumul ... Pentru el libertatea ... cerul ...

Femeia strânse din umeri:

– Libertatea ... cerul! ... Dar nici nu pretind altceva, *mon ami,* decât să-i dai odată pentru totdeauna drumul. Nu vreau să-l mai văd venind îndărăt!

Mi s-a părut că numai printr-o încordare de voință, prin acea armătură a cuviincioasei creșteri care interzice exploziile violente, de mânie, femeia s-a abținut să nu bată din piciorul cuprins în sandală și înfășurat în curele subțiri, când a poruncit: „Nu vreau! ..."

– Nu-l chem eu! făcu bărbatul un gest obosit și resignat, de neputință. Nu—l aduc eu. Vine singur. De câte ori nu l-am alungat și de câte ori nu s-a întors singur? ... O știi prea bine, draga mea Elsa ...

Pe urmă, întorcându-se către mine, cu glasul iarăși amorf:

– Te rog, domnule, să scuzi această ridicolă dispută de menaj. E singura neînțelegere dintre mine și Elsa .. *Vieux Charles* e un șoim ... Poate cel care lupta adineauri ... L-am găsit pui, cu piciorul și aripa ruptă, târându-se printre stânci. L-am vindecat și l-am crescut. Vreau să-l alung și se întoarce. E tot atât de fidel, pe cât e de brav ... poate că adineauri era el, poate era altul. Îi dau drumul. Lipsește o zi, două ... pe urmă se întoarce. Mă simt în drept a crede că nu revine decât după ce a săvârșit o ispravă de ale lui ... Elsa socoate că e o cruzime. Eu îl absolv. Înțeleg cu totul altfel. Își îndeplinește misiunea lui de șoim. Atacă ... Desfide primejdia ... Nici dumneata, nici Elsa nu puteți înțelege.

– Eu înțeleg perfect! Am protestat energic, apăsând pe cuvinte, fiindcă un gând, o bănuială,

deocamdată nemotivată, mijise încă de aseară în dosul frunții. Înțeleg, căci am zburat și eu cândva.

Amândoi întoarseră ochii, în același timp și în aceeași încruntare de sprâncene.

Eu am continuat cu nevinovăție, prefăcându-mă că n-am surprins nimic din tresărirea lor, repede stinsă.

– E o poveste acum îndestul de veche. În timpul războiului, pe front ... Câteva zboruri, câteva atacuri, un *Taube* doborât. Peripeții despre care nimeni astăzi nu-și mai amintește ... Dar înțelegeți că, după aceasta, sunt și eu în măsură să cunosc ceva din voluptatea unei asemenea lupte în văzduhuri. Mărturisesc, adineauri, am participat cu aceste suveniruri de fost aviator rezervist, la victoria șoimului, despre care am înțeles că se numește *Vieux Charles*. Acum, judecând mai rece, găsesc însă că exagerăm, când atribuim animalelor și păsărilor în luptă, un sentiment, o premeditare și un cuget, identice cu ale noastre, omenești. Mobilul actelor noastre – hai, să le zicem eroice! – e întotdeauna ceva mai nobil. Datoria, gloria, jertfa de sine! ... Totul la ele se reduce însă la cruzime și la instinct. Adeseori e numai o ferocitate inutilă. Simpla exercitare a puterii care se cere cheltuită. Ceea ce numim noi curaj, e la ele, în fond, un simplu și stupid instinct de distracție. Între admirabil și odios, nu rămâne decât o nuanță. Depinde de timp și de mobil.

Ucideai pe front – decoraţie şi citaţie pe corp de armată! Ucizi acum, curtea cu juri şi oprobiul public! ...

– Este ceva adevărat în tot ce spui d-ta ... recunoscu femeia milostivindu-mă întâia dată cu o privire indulgentă.

Omul ascultase, însă, indiferent.

În ochii coagulaţi, străpungând marea şi iremediabila osteneală, am crezut că citesc o compătimire plictisită. Tot aşa cum ascultă un savant, invitat într-un salon monden, inepţiile unei femeiuşte care vrea să epateze maestrul cu rudimentele sale de cunoştinţe pigulite dintr-un manual de iniţiere. Îl scârbiseră desigur într-atât opiniile mele, încât ne întoarse spatele şi merse cu paşii lui zgribuliţi spre o lespede mai depărtată, unde se aşează, cu obrajii scofâlciţi în pumni şi cu coatele sprijinite pe genunchi.

Femeia întârzie o clipă. M-am simţit jignit de privirea rece cu care mă drămăluia, ca pe un obiect neînsufleţit şi de o atât de mizeră importanţă! Gura senzuală şi umedă, care, împreună cu părul de culoarea caldă a aurului, alcătuia singurul semn de feminitate în această făptură tranşantă şi orgolioasă, strânse buzele devenite deodată subţiri şi acide, într-o schimă de dispreţ, menită să pună din nou distanţa interastrală dintre noi. Absurd, ca o revanşă, am vrut să-mi imaginez gura aceasta rugând, implorând sau

muşcând într-un suspin de voluptate, ca şi cum închipuirea-mi răzbunătoare ar putea s-o umilească şi s-o coboare de pe soclul arogant. Dar imaginea refuză să se precizeze. N-o îngăduia nimic din înfăţişarea-i atât de austeră şi mândră, care îi prefăcuse chiar vesmântul sărăcăcios în mantie princiară.

Pasiunea unei asemenea femei – am gândit – trebuie să devasteze total, ca acele nefaste şi teribile forţe ale naturii care nu lasă în urmă decât un peisaj calcinat şi pentru totdeauna sterp.

Îmi trecu pe dinainte, în foşnetul hainei albastre. Voiam să văd şi această haină, aşa cum era într-adevăr; un dreptunghi de pânză decolorată, abia prinsă în câteva împunsături de ac şi susţinută cu un biet şnur încins peste şolduri – şi, totuşi, vesmântul păstra prestigiul de somptuoasă mantie.

Mă simţeam ridicol şi vrednic de milă, lângă ulcica de lut, din care nu mai fumega acum aburul răcit.

Cine sunt? Mă tortura din nou întrebarea. Ce a însemnat oare solidaritatea aceasta a bărbatului, cu isprăvile aeriene ale puiului de şoim şi ce a însemnat antipatia femeii pentru acest corsar al văzduhului?

Am ridicat ochii. Ne-am văzut tustrei, în vasta singurătate a stâncilor, izolaţi în trei lumi deosebite şi poate – nu poate, sigur – ostile.

El, cu obrajii în pumni, uitându-se neclintit în piatra stearpă. Ea, cu spatele rezemat de uşorul chiliei, cu braţele încrucişate, învăluindu-l într-o privire teribilă şi dulce: plină de iritare şi de proteguitoare compătimire. Iar eu, străinul nepoftit, martorul incomod şi stupid, al unei drame care mă depăşea.

Căci, de aceasta, nu mai aveam nicio îndoială.

Întrebarea de aseară şi chiar de adineauri – cine sunt? – îşi pierduse însemnătatea. Nu cine sunt interesa, ci, neînţeles şi absurd, îmi părea că există ceva atât de puternic, încât să-i reţină printr-o cumplită eroare, înlănţuiţi într-acelaşi destin comun. Oricine vor fi fiind şi orice taină ispăşesc aici, cert este că nu se află legaţi prin nimic idilic. Sub pojghiţa gheţoasă a strictei politeţi dintre aceşti oameni, îmbrăcaţi în zdrenţe şi binevoind a nu se coborî până la familiaritatea unei tutuiri, străbătea o animozitate mai neîmpăcată ca aceea care împinge brutal, amanţii sau soţii de la periferia umanităţii, să-şi vitrioleze obrazul şi să se încaiere de chică, să-şi strivească oasele, ca eroii atâtor procese de la curtea cu juri.

Dacă se iubeau cumva (şi privirea femeii, indulgentă şi aspră în aceeaşi vreme, dovedea în felul ei pasiune orgolioasă şi de o demoniacă voinţă), dacă se iubeau, viaţa lor o plătea crunt. Erau două lumi adverse, pândindu-se, pipăindu-se; două elemente

iritate ale naturii care s-au căutat prin contrast, s-au întâlnit spre nefericire şi vor sfârşi prin exterminare.

Îmbrăţişările lor, mi le-am închipuit ucigaşe şi amare, voluptatea lor acră, cu dezmierdări care se prefac în scrâşnet omucid.

Din aceste meditaţii m-a deşteptat un fâlfâit mătăsos de aripi. Cu precizia unui minuscul avion aterizând, şoimul coborî pe acoperişul cuştii.

Şi îndată răsuci în căutarea stăpânului capul vioi, pliscul curb şi ochii rotunzi ca bilele de onix. Penele pieptului erau stropite de sânge. Ghearele încă ude. Vivacitatea plină de neastâmpăr a privirii era într-adevăr a unui victorios în care nu s-au potolit frigurile luptei. El singur aducea aici nu ştiu ce înfăţişare de francheţă şi de bravură, de fără de grijă şi puritate, cum stătea firesc în aceste înalte şi limpezi locuri. Ceilalţi, noi? ...

Vieux Charles! mi-am cerut în clipa aceasta iertare mută, pentru rechizitoriul în care eu, nevrednicul om al câmpurilor, trândav şi laş în existenţa-mi de larvă, găsisem drept să te osândesc! Cine ar rezista oare acelui efluviu de energie nervoasă, ochilor ce nu cunosc înfricarea, agerei răsucituri de privire inspectând fortăreaţa noastră de piatră, fidelităţii atât de simple, cu care te-ai întors din libera vastitate a spaţiilor?

Femeia păşi şi trânti uşa cuştii, cu vuiet sec.

Şoimul îşi zburli penele agresiv, cu aripile deschise de atac şi cu pliscul furios căscat.

Se înfruntară amândoi străpungându-şi privirile într-o încordare îndeopotrivă de crudă. Cum se urau! Ah! Cum se urau! Şoimul tremura, gata să zvâcnească. Am vrut să strig: „Păzeşte ochii" – ştiind că acolo va lovi întâi. Dar n-a fost nevoie. Penele şoimului căzură treptat, aripile se strânseră, ochii ocoliră în altă parte; iar pasărea cerului fu umilă şi mizerabilă, sub cealaltă privire, ca un pui rebegit de curcă. Femeia îl apucă de o aripă şi-l zvârli cârpă, departe. *Vieux Charles* se ghemui într-un ungher de piatră, cu mersul ciumpav şi grotesc, cum calcă stângaci pe pământ toate păsările înălţimilor.

Atunci mi-am adus aminte de om.

Văzuse şi nu se clintise. Îmi păru că râde surd, cu râsul acela, bătrân şi inuman, care mă înfiorase.

E un nebun, un biet nebun! – am hotărât, de astă dată, definitiv. Amândoi sunt nişte nebuni şi nimic mai mult! Aş face bine să-mi strâng cât mai repede catrafusele de aici, să-i las cu nebunia lor, cu şoimul acesta laş şi nevolnic, cu taina lor care va sfârşi în una din dimineţile acestea, încleştându-şi unghiile unul în gâtul celuilalt.

Tăcerea era de o măreţie solemnă. Cerul boltit de o străvezie cristalică. Totul înalt, calm şi impasibil ca eternitatea.

Numai viaţa omenească şi aici, ca oriunde, se zvârcolea hidos ca o larvă tăiată, căutând să-şi unească jumătăţile despărţite într-un dezgustător spasm.

Am trecut pe lângă om, cu ulcica mea ridicolă de leacuri, să-mi fac undeva, la loc ferit, oblojelile atât de sever poruncite. Şoimul se trase la picioarele omului. Iar omul îl îndepărtă lovindu-l înciudat, cu râsul lui bătrân şi înfricoşător, cu glasul lui surd:

– Şi tu, netrebniculc? ... Aşadar, şi tu! ...

Şoimul ridică ochi omeneşti şi trişti. Se apropie, neînţelegând dizgraţia. Îmi părea că imploră explicarea pentru vina pe care nu şi-o cunoştea. Când se tupila, umil, aproape, omul cu obrajii în pumni îl privea de deasupra un răstimp, ca pe o jivină curioasă şi vrednică de cea mai nemilostivă scârbă, apoi îl rostogolea cu piciorul:

– Şi tu, netrebnicule? ... Haha! Aşadar şi tu! ...

Ah, ah! râsul acesta rău ca râsul puşcăriaşilor când le-a intrat pe uşa temniţei, tovarăş nesperat, fostul lor aspru judecător, prăbuşit în aceeaşi egală infamie. Toţi de aici sunt nebuni. Şi pasărea e molipsită de nebunia lor, întorcându-se de bunăvoie la tortură, în loc să-şi ia zborul pentru totdeauna, în cerul pretutindeni deschis.

Înfăşurându-mi improvizate pansamente din batistă şi din pânza cămăşii sfâşiată, nu mai doream

acum să aflu nimic. Doream numai să scap cât mai repede de acolo, să-mi văd de drum, să revin la lumea aceea care mi se părea, din aceste văgăuni de munte, cu desăvârşire inaccesibilă. Eram vindecat definitiv de „liniştea calmantă a naturii". Căci, oricât de jalnică şi de nevrednică socotisem vreodată viaţa ticăloaselor târguri, mi se părea acum paradisiacă faţă de iadul nefericitelor trei vietăţi din închisoarea lor cu vinete creneluri.

După ce-am sfârşit să-mi înfăşor pansamentele, m-am căţărat pe o stâncă mai înaltă, însetat să văd zările la care mă voi întoarce mâine, poimâine, cât mai curând.

Piscurile se etajau spre vale în amfiteatru. De pe vârful acela pleşuv, se orânduiau în jos alţi munţi cu ale lor nepătrunse păduri, iar departe de tot, în negurile albăstrii, nu se vedeau, dar se ghiceau şesurile, cu şerpuiri sclipitoare de ape şi cu reconfortantele oraşe unde oamenii mulţimilor nu rămân niciodată singuri.

Gândul mi l-a rostit cu glas tare, omul răsărit lângă mine, fără să-l simt. L-a rostit aproape cum l-aş fi vorbit eu:

– Aici vin să privesc spre viaţa celor de departe ... Să privesc şi câteodată s-o regret – ...

– Şi ce te opreşte să te întorci? am replicat, aproape fără să-mi dau seama de imprudenţa întrebării cu care îmi călcam legământul.

Omul făcu un gest ostenit cu mâna. Şi, îndată, îşi strânse braţele zgribulite. Vorbi, ca să-mi schimbe firul gândurilor şi să înlăture răspunsul la întrebare:

– E într-adevăr minunată priveliştea de aici! Mă întreb câteodată, ce fel de oameni sunt aceştia din ţara dumitale? ... Cum trăiesc? ... Ştii că pentru noi, orice ţară e un fel de Franţă mai prost întreţinută şi populată cu profesori de limbi bizare ... Dar ceea ce iubesc mai mult să privesc e atunci când se ridică negurile, înainte de răsăritul soarelui. Atunci totul e acoperit ca de o zăpadă albă, peste care aurora pune o lumină trandafirie ca pe un peisaj polar, cu banchize şi ninsori eterne.

– Ştiu! i-am luat vorba din gură. Tot aşa este priveliştea deasupra norilor, când te-ai înălţat cu avionul la două şi trei mii de metri ... jos plouă, e posomorât şi umed; deasupra, dai deodată în soare şi în senin veşnic, iar norii par, într-adevăr, dedesubt, o banchiză nesfârşită, cu zăpezi nepângărite de pas omenesc. Dumneata trebuie să le cunoşti acestea prea bine ...

– De ce numaidecât să le cunosc?

– Fiindcă sunt sigur că şi dumneata ai zburat! am dat drumul îndrăzneţ bănuielii mele, devenită certitudine.

Omul râse, cu râsul acela bătrân şi insuportabil:

– Ce fel ai pronunţat cuvintele: „ ... Sunt sigur că şi dumneata ai zburat!“ ... Parcă m-ai accepta cu un fel

de generozitate, în legiunea zburătorilor dumitale! Unde sunt atâtea mii, mai meargă şi nenorocitul acesta! ... E o cursă pe care vrei să mi-o întinzi? Crezi că aşa, ai să-mi storci ceva şi ai să-ţi satisfaci curiozitatea care te roade de ieri? ...

Făcu o pauză.

Acum nu mai vorbea cu nepăsarea politicoasă şi distantă de ieri. Glasul era rugător. S-ar fi spus că se teme de el şi că apelează la generozitatea mea, să nu-l târâi unde se simte lunecând fără scăpare.

– Te-am rugat – continuă te-am rugat să nu întrebi nimic. Să nu iscodeşti nimic. M-am încrezut în cuvântul dumitale.

– Dar nici nu întreb! mă apărai cu aceeaşi siguranţă cutezătoare, fiindcă simţeam cum vine spre noi ceasul confesiunii. Nu întreb; sunt sigur! Şi, ca să dovedesc că n-am iscodit, şi că toată convingerea mi s-a oferit singură, sunt gata oricând să explic. Ştiu că ai zburat fiindcă cugeţi şi simţi ca un zburător!

– Ta – ta – ta! Interesant! ... Cârpa aceasta, un zburător! făcu omul, arătându-şi braţele descărnate şi toată înfăţişarea mizerabilă. Eşti după cum văd, un jude-instructor foarte fantezist.

– Nu sunt jude-instructor, şi nu sunt deloc fantezist! am răspuns ofensat pentru această desconsiderație a calităţilor mele de inchizitor. Las la o parte

episodul cu şoimul. Deşi, atât numai, ar fi destul ca să îndreptăţească o convingere! ... Dumneata ai participat la lupta aeriană a şoimului cu vulturul, cum ar fi participat, irezistibil, orice pilot de pe un aparat de vânătoare. Dar există altceva încă mai sigur ... Ieri seară, când am vorbit despre toamna înaintată, eu am spus o prostie. Că n-ar fi plecat încă lăstunii. Confundam. Dumneata m-ai corectat. Mi-ai amintit că lăstunii au plecat demult, de la finele verii, odată cu pitulicile, grangurii şi privighetorile. Mi-ai dovedit că ceea ce eu crezusem că sunt lăstuni, erau rândunelele care rămân printre ultimele păsări călătoare ... Şi mi-ai amintit viteza zborului de la cincizeci de kilometri pe oră în sus. Mi-ai vorbit şi despre alte păsări care zboară cu o sută cincizeci pe oră, iniţiindu-mă în taine la care nu m-am gândit niciodată: fiecare cât rezistă, cum caută să învingă diferite dificultăţi de zbor şi de osteneală ... În sfârşit, a fost singura chestiune care te-a însufleţit, fără să prinzi de veste. Tot timpul, şi aseară, şi astăzi, ai tăcut – în afară de atunci. Era nevoie să fiu judeinstructor – şi încă fantezist – pentru a înţelege? Explicaţia venea firească. Toate aceste observaţii la care ai fost constrâns în singurătatea unde te afli: viteza zborului, direcţia şi ordinea de migraţiune, în fine, toate amănuntele insesizabile pentru profani, indicau un ochi, un fel de a judeca şi a simţi, care trădau omul

care a zburat. Am înţeles că prin aceasta, fără să vrei şi fără să-ţi dai seama, ţi-ai satisfăcut o trebuinţă imperioasă de a reduce lumea ce te înconjoară la problemele care te preocupă, ori te-au preocupat cândva, aşa cum un matematic gândeşte şi simte aritmetic, reducând frumuseţea, problemele existenţei, muzica, tot spectacolul lumii, la calculul celor patru operaţii. Asta e tot! După cum vezi n-a fost nevoie să întreb. Nici să iscodesc ... Concluzia s-a oferit singură. Aş fi curios să aflu cum m-ai putea dezminţi! am sfârşit cu un surâs triumfător.

Omul tăcu, privind cu ochii coagulaţi în depărtările sinilii.

Toată figura reintrase în neclintirea de totdeauna, aşa cum melcul se retrage în crustă. Degetele osoase răsuceau însă un fir destrămat al hainei. Numai acest neînsemnat amănunt mi-a fost îndestul ca să înţeleg neliniştea care fremăta sub atât de împietrita înfăţişare.

– Poate că ai dreptate ... încuviinţă într-un târziu.

– Mă mulţumesc şi cu acest *poate* ... Deşi pentru un adevărat zburător, cuvântul a fost şters din vocabular. Lindbergh n-a spus: *poate* voi sosi, *poate* voi traversa Atlanticul, *poate* voi ajunge la ora cutare! ... A fixat ora şi minutele când va sosi, şi a sosit cu adevărat la ceasul fixat, cu aproximaţie de zece minute ... Cu zece minute mai devreme ...

– Cine e acest Lindbergh?

„Cum, nu ştii?“ eram gata să întreb, scandalizat de atâta ignoranţă.

Pe urmă mi-am explicat că în pustiul de aici era firesc poate să nu fi aflat nimic despre numele şi fapta aviatorului american. Am reţinut însă amănuntul, spunându-mi că va servi pentru a fixa o dată. Vieţuitorii aceştia din pustietăţile de aici, rupsesera, aşadar, legătura cu lumea, în orice caz, mai mult de un an. Şi, admirându-mi aptitudinile de jude-instructor, în progres de la un ceas la altul, am răspuns recitând cu placiditate, ca un aliniat din Larousse:

– Lindbergh e un tânăr american, de douăzeci şi ceva de ani, care a traversat vara trecută, Atlanticul ... singur şi cu o pălărie de pai. Abia câteva zile, după dispariţia lui Nungesser şi Coli. O! A fost la Paris un moment care nu se poate uita niciodată. Toţi îl aşteptau, dar nimeni nu credea într-adevăr că va ajunge ... Cu zece minute înainte de ceasul hotărât apare un avion. Aterizează ca la el acasă. Coboară un băieţandru înalt cât o prăjină, după ce scotoceşte în carlingă ceva – îşi căuta pălăria de pai. Şi se prezintă cu simplitate: „Eu ... Lindbergh“. Lăcrimau oamenii pe stradă de emoţie, dar poate mai mult plângeau parizienii pentru Nungesser.

Omul nu se clinti, cu bărbia prinsă în pumni, deasupra depărtărilor vaste, neliniştitor de goale şi mute.

Vorbi târziu ca pentru el singur, cum îl surprinsesem vorbind ieri:

– Cineva a trecut Atlanticul! ... Şi n-a fost un francez? ... Nungesser a dispărut ... Aşadar trăia. N-a căzut în război ...

– Nu! am răspuns, deşi nu mă întrebase (în aceeaşi vreme notam această dovadă de ignorare, care îndepărtă peste toate prevederile, data când omul se desprinsese de restul universului). Nungesser n-a căzut în război, dar a căzut tot aşa de grav cum ar fi murit pe front, încercând să dea Franţei gloria celui dintâi zbor peste Atlantic ... De altfel, bătălia aerului, se poate spune că n-a contenit. A schimbat numai de front. Dacă nu se dau lupte cu mitraliere, se dau pentru a cuceri distanţele. Lindbergh a trecut cel dintâi Atlanticul. După el Chamberlain. După Chamberlain alţi aviatori, germani aceştia, au făcut drumul îndărăt, din Europa în America. Şi alţi americani au traversat Pacificul ... Ar trebui să citez un întreg anuar al aviaţiei mondiale, ca să enumăr toate recordurile, lupta aceasta într-adevăr eroică pentru a stăpâni văzduhul. E o cursă grandioasă ... Ce importă deci un mort, doi, o sută şi o mie de morţi? După ei rămâne fapta şi după fapta lor, pentru amintirea oamenilor, legenda, ca după un Guynemer.

– *Hein?* ...

Omul se afla cu obrazul coborât de tot spre pământ şi cu ochii apăsaţi în podul palmelor.

Am crezut că n-a auzit. De aceea am repetat:

– ...ca după un Roland Garros sau după un Guynemer.

Omul ridică spre mine o faţă mai albă ca varul, cu ochii stinşi, de orb. Şi deodată obrazul se crispă în râsul acela al său, neomenesc. Întrebă surd, cu o curiozitate sarcastică:

– Există o legendă Guynemer?

– Dacă există o legendă Guynemer? i-am smuls cuvintele de pe buze cu înfocare, fiindcă era numele celui mai pur şi mai legendar dintre eroii văzduhului. Dar pe ce lume ai trăit domnule? m-am indignat, ridicându-mă în picioare de pe blocul de piatră şi gesticulând înălţimilor. Te compătimesc, dacă nici nu i-ai auzit măcar numele! Te compătimesc, dacă în existenţa aceasta absurdă şi imposibilă de aici, nu cunoşti şi n-ai auzit nimic din viaţa unui supraom care a reabilitat şi a înnobilat veacul ... Omul acela care după toate victoriile, s-a ridicat, într-un sfârşit de bătălie, atât de sus, încât nu s-a mai întors niciodată, ca şi cum cerul ar fi voit să-l absoarbă, ca să-l cruţe de moartea pământenilor de rând, în putreziciune şi în hâzănie. În cărţile de citire din ţara dumitale, domnule, copiii învaţă alături de legenda Jeanei d'Arc şi sfârşitul

căpitanului Guynemer, invincibilul; iar dumneata întrebi despre dânsul ca despre un biet fost pilot oarecare, ca mine sau ca dumneata ... Ca să înţelegi cine a fost Guynemer, gândeşte numai la cucernicia fără precedent a mulţimei, îndeobşte zgomotoasă şi fără respect, păşind în vârful picioarelor şi vorbind în şoaptă, când dormea Guynemer, istovit după o bătălie în care culcase câte două şi trei avioane într-o singură zi. Gândeşte la sfârşitul acela misterios şi plin de noblețe, cum nu l-ar fi imaginat nicio baladă: Guynemer, pierdut în văzduhuri, fără să lase o urmă a aparatului, fără ca nimeni să-i găsească vreodată corpul. Nici sânge, nici aşchii, nici cadavru carbonizat! Niciun mormânt. Om al cerului; l-a luat cerul şi nu l-a mai redat viermuielii pământeşti, ca să-l păstreze pur şi intact, până la sfârşitul sfârşiturilor. Iar dumneata întrebi dacă există o legendă Guynemer! Îi ofensezi memoria ... Nu sunt francez ca dumneata, dar dacă aş fi, n-ai cuteza să-i pomeneşti numele cu ricanarea aceasta, să-l profanezi cu rânjetul acesta de ratat, de sperjur, de declasat, de mai ştiu eu cine eşti şi ce infamie te-a adus aici! ...

M-am oprit, fiindcă aşa, în picioare, cum mă aflam şi cum ridicasem glasul în înfocarea acestei peroraţii, mă aşezasem de bună seamă într-un punct de încrucişare a ecoului.

Glasul mi se întorcea amplificat de patru şi de cinci ecouri, ca şi cum ar fi strigat toţi munţii deodată deşteptaţi din tăcerea mormântală şi ar fi răcnit bietului om strivit de pe stâncă toate blestemele ţâşnite dintr-o sută de neîndurate guri.

Mă auzii şi atât îmi fu destul, ca să-mi apar ridicol, odios şi inutil de crud, cu acest sărman fost om.

Hotărât, nebunia lor era contagioasă.

După ce mi-am şters broboanele de pe frunte, m-am întors umil şi pocăit, către necunoscut:

– Te rog să mă ierţi! ... Nu ştiu ce-am avut. Nu ştiu ce viperă m-a muşcat. Nu-mi dau seama cum am ajuns să pronunţ cuvintele acestea atât de ... aşa de ... în sfârşit, ignominiile cu care am recompensat ca un netrebnic, o ospitalitate atât de ... aşa de ...

Omul desprinse încet fruntea din palme şi mă privi de jos în sus, cu ochii în care mă aşteptasem să-i văd împroşcând fosforice fulgere de mânie, dar care nu erau decât tot aşa de coagulaţi ca întotdeauna.

Râse cu râsul său înfricoşător:

– În amintirea acestui Guynemer, te-am scuzat, domnule. Am înţeles că-ţi aperi o legendă scumpă ... Ce însemn eu, aici, o cârpă umană, faţă de o legendă? Ai toată dreptatea ... recunosc că destinul i-a acordat toate favorurile acestui Guinemer Să doboare în scurta-i viaţă, cincizeci de avioane inamice ...

– De unde ştii că a doborât exact cincizeci? am întrebat repede, amintindu-mi sigur că eu n-am rostit cifra şi surprins că omul meu spunea exact, cum stătea scrisă în carnetul de zbor.

– Ah! Am spus cincizeci? Şi am ghicit? se minună el cu o grabă care mi s-a părut nu ştiu de ce, suspectă. Am ghicit exact? Rostisem doar o cifră la întâmplare ... Să presupunem, totuşi, că această cifră e cea bună; lucrul n-are nicio importanţă, deci, cum spuneam: să doboare cincizeci de avioane inamice, să moară tânăr, în plină glorie, să nu cunoască toată mizeria care te învăluie încetul cu încetul cu anii, să lase în urmă o admirabilă legendă, menţionată şi în manualele de şcoală alături de Jeana d'Arc, şi să-şi găsească până şi în creierul cel mai pustiu al munţilor, un apărător atât de înverşunat ca dumneata, – recunoaşte, te rog, domnule, că destinul n-a fost de fel ingrat cu acest Guynemer! E drept, a plătit gloria şi legenda cu moartea. Dar moartea nu e un preţ prea scump. Dimpotrivă ... Să ne imaginăm o clipă că supravieţuia. Atunci cine ştie dacă gloria i-ar fi rămas tot atât de intactă şi dacă legenda îi găsea tot atâtea virtuţi nepământene! Viaţa nu cruţă pe nimeni; dar mai cu seamă se înverşunează împotriva eroilor. Singura cumineţenie a eroilor e să ştie a muri la vreme. Imaginează-ţi o Jeană d'Arc, bătrână şi surdă, imaginează-ţi

un erou în papuci pe care îl înşeală nevasta şi care are procese cu vecinii ... Pe un asemenea erou îl respinge legenda. Trivialul cotidianului îl coboară la nivelul comun. Acestea toate pentru Guynemer al dumitale nu mai există. Să fie sufletul uşor acolo unde se află şi să mulţumească providenţei că l-a păstrat intact pentru legendă ...

– În orice caz, am spus cu un surâs de conciliere, dacă Guynamer are ceva de mulţumit providenţei dumitale, nu-ţi rămâne dator cu nimic. Îmi pare că nu împărtăşeşti de fel entuziasmul meu şi al unei lumi întregi, pentru destinul lui.

– Aici, unde mă aflu şi cum mă aflu, nu pot să împărtăşesc niciun fel de entuziasm pentru destinul lui Guynemer! răspunse sec omul şi se ridică.

Şoimul, care aşteptase undeva, ascuns după vreo înălţime, veni în zbor lin spre noi, încercând să aterizeze pe umărul omului, cum va fi fost deprins.

Necunoscutul îl respinse cu un gest duşmănos, iar pasărea se rostogoli în ţărână:

– Uite ce destin îl aşteaptă pe oricare! L-ai văzut acolo, sus? Numai bravură; întruparea temerităţii ... Şi, pe urmă, l-ai văzut şi dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se târâie ca o orătanie vulgară de curte. Se milogeşte şi te scârbeşte ... Cine-ţi garantează oare, că alta ar fi fost soarta lui Guynemer

al dumitale, dacă am presupune prin absurd că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda atât de ciudat; dar mai ales, atât de oportun, în aer?

„Judeci după dumneata – am voit să spun. Fiindcă dumneata suporţi tirania unei femei, fiindcă expiezi aici cine ştie ce vină sau eroare necunoscută, îţi imaginezi drept consolare, că şi un Guynemer ar fi acceptat capitulările muritorilor de rând".

Dar nu mi-am rostit gândul.

Acum eram calm şi ruşinat încă de explozia de adineauri. Am făcut numai un gest vag, cu mâna.

Omul mă privi în faţă atât de rece, încât am întors ochii să nu-i văd râsul atroce.

Vorbi:

– Ştiu ce-ai gândit ... Ai vrut să spui că judec după mine, fiindcă sunt aici unde mă aflu şi sunt aşa cum mă aflu. Aceasta ai vrut să spui. Ştiu, căci de unsprezece ani, de când n-am înainte decât o singură faţă omenească, am învăţat să citesc gândul dără să-l mai aştept rostit. Dacă aceasta ai voit să-mi răspunzi, îţi declar că ai, poate, dreptate. Judec prin mine, fiindcă nimeni nu poate evada din el însuşi. Poate evada din lume; dar pe el e osânduit să se poarte cu el ...

– Nu prea înţeleg ... am mărturisit. Însă găsesc excesiv să atribui lui Guynemer, un fel de a gândi şi de a simţi confecţionat după chipul şi asemănarea dumitale. Sunt memorii care nu se cuvin profanate ...

– Ce ştii dumneata?! strânse necunoscutul din umeri zgribuliţi şi rămase cu ochii opaci, privind dincolo de depărtări.

Se întoarse brusc. Îmi puse amândouă mâinile pe umeri, cu o familiaritate neaşteptată şi, fixându-mă întâia dată omeneşte în ochi, întrebă:

– Mărturiseşte drept, ce gândeşti despre mine?

– Nu-mi permit să gândesc nimic! am răspuns, ferindu-mi privirea, fiindcă întrebarea din ochi era încă mai dureroasă şi mai insuportabilă, ca resignarea sleită dintotdeauna.

– Şi mâine? ... Când ai să te întorci în lumea dumitale?

– Când am să mă întorc în lumea mea, am să uit drumul care duce aici ... Am să uit ce-am văzut, ce am vorbit, ce am gândit ... Tot. Tot. Cum se şterge un vis absurd, îndată ce ai deschis ochii la lumina reconfortantă a zilei. Am jucat doar ...

Omul îşi trase mâinile de pe umerii mei, şi mâinile căzură de-a lungul trupului, neînsufleţite. Se aşeză din nou pe piatră, uitându-se spre ceaţa şesurilor.

Cu privirea pierdută în nevăzute depărtări, spre Occident, vorbi atât de încet, încât trebui să mă aplec spre el, ca să aud:

– Când vreau să-mi amintesc lumea aceasta unde te întorci dumneata, nu-mi apare nici hangarul din care

aparatul aştepta scos, înconjurat de mecanici ... Nici chipul unui camarad. Nici o figură lămurită de cunoscut sau de rudă. Totul e şters. Toţi nu mai au figură. Sunt o procesiune de umbre, care-şi ascund faţa în mâini. Iar absurd de limpede şi de viu, îmi apare numai un colţ din *Bulevardul Haussamann* cu *Rue de Havre*. O vitrină cu bară de alamă, unde o singură dată m-am rezemat. Văd tramvaiele trecând. Tramvaiul 15. Şi autobuzele ... autobuzul AK: gura Saint-Lazare – gara de Lyon; A I: gara Saint-Lazare – Place Saint-Michel, A F: Grandes Carriéres – gara Montparnasse ... un domn citind ziarul pe platformă. Un licean, cu ghiozdanul sub pelerină, agăţându-se din mers, o midinetă chicotind la braţul unui tânăr cu pardesiu cafeniu ... Altă dată tabloul se întunecă. Plouă ... În asfaltul ud se reflectează luminile. Roţile taxiurilor derapează. Domnul are umbrela şuruind de ploaie şi midineta impermeabil ieftin, de la soldul galeriilor *Samaritaine* sau *Au bon marché*. Dar colţul e întotdeauna acelaşi. Îmi sună în urechi şuşuitul roţilor cauciucate, glasurile omeneşti; îmi barează orice altă privelişte în ochi, firmele zugrăvite, vitrina debitului de tabac. Nu m-am oprit acolo decât o singură dată, câteva minute, cât un prieten a intrat să cumpere un pachet de ţigări. Şi, printr-un capriciu al amintirii, din tot Parisul, din tot ce am trăit, din tot ce se mai află

acolo încă scump mie, n-am păstrat decât această imagine. Vreau s-o alung! ... Vreau să chem alte momente care-mi sunt de o mie de ori dragi, figurile celor ai mei ... O pâclă îmi acoperă totul, ca să apară numai această şi această privelişte ... Poate, fiindcă în clipa aceea, undeva mi se hotăra soarta ... Îmi amintesc că am tresărit fără motiv, când a apărut prietenul lângă mine ca şi cum m-ar fi atins un mesager al nevăzutului. Priveam spre *Rue Taitbout,* unde bulevardul sfârşeşte ...

– Sfârşea! am corectat. Acum e tăiat linie dreaptă până în bulevardul Montmartre.

– Posibil. Atâtea se vor fi schimbat de atunci!

După o pauză:

– N-am vrut să mai ştiu niciodată – nimic Pentru mine viaţa cea din afară e suspendată de acum unsprezece ani ... Ţi-aş spune că uneori, când mă aflu aici, pe piatra aceasta, sondând în deşert depărtările invizibile, mă întreb dacă Franţa e astăzi regat, ori imperiu, sau a rămas tot republică? Şi dumneata, desigur, nu m-ai crede, cum nu mă crezi acum. Atât ştiu, fără să fi aflat de la nimeni. Că Franţa a sfârşit războiul victorioasă. De aceasta n-am nicio îndoială. Ştiu că altfel nu putea fi.

„E un mistificator – am gândit – un mistificator neîndemânatic şi de prost gust. Cum poate cineva în mijlocul Europei şi în plin secol al douăzecilea cum se

scrie în ziare – cum poate să nu cunoască dacă Franţa e republică ori imperiu? L-am crezut pe rând, un criminal, un nefericit, mai apoi un nebun, dar e numai un mistificator de cea mai vulgară speţă".

Omul râse înăbuşit cu mâinile încrucişate pe piept. Îmi ghicise şi acest gând:

– Aşa e că nu poţi crede în această imposibilă ignoranţă? Cum aş putea să te conving? Domnule, viaţa depăşeşte mai des decât se crede fantasmagoriile imaginaţiei.

Pe urmă se ridică, se depărtă câţiva paşi, se întoarse şi îşi luă locul, pe piatră:

– Ştii, dumneata, ce fac eu de un ceas? ... De un ceas dau târcoale spovedaniei. Cred că şi dumneata ai înţeles, mă compătimeşti şi îţi surâzi cu satisfacţie, fiindcă vezi că ţi s-au împlinit previziunile. O ştiu aceasta şi mă umileşte. Aş vrea să tac – dar poţi cunoaşte dumneata ce înseamnă să taci de unsprezece ani? Ţi-o spune aceasta un fost om, care s-a crezut odată îndestul de tare ca să dorească singurătatea şi să trăiască în singurătate ... Încă de ieri, deodată, m-am temut de mine. De aceea, te-am rugat să nu întrebi. Să nu iscodeşti ... Şi iată-mă astăzi, că vin singur, să-ţi vorbesc fără să mă întrebi şi fără să iscodeşti. Vin să-ţi cerşesc ascultare ... Aceasta, domnule, fiindcă nu există tortură mai înfricoşătoare decât tăcerea. Fiindcă

nu o pot suporta, criminalii se întorc la locul unde au făptuit crima, vorbesc prin somn, caută o femeie pierdută ori un tovarăş întâmplător de beţie să se destăinuiască şi să-şi retrăiască infamia ... Există la noi un ordin ciudat de călugăriţe. Din clipa când îmbracă haina călugărească, până la moarte, îşi iau legământul să nu mai schimbe între ele nici un cuvânt, decât întâmpinarea de câte ori se întâlnesc pe culoarele mănăstirii: „Sora mea, aminteşte-ţi că ai să mori!" ... Dar şi acestora le rămâne o eliberare. Pe patul morţii au dreptul la spovedanie. Aici, eu rămân pentru totdeauna zăvorât în mine însumi. Nicio eliberare nu-mi e îngăduită. Iar în această teribilă mizerie, vezi că mai am încă îndestulă tărie să rămân egoist. Căci ţi-am vorbit tot timpul numai despre mine. Uit că şi Elsa e condamnată la acelaşi supliciu. Cred că ai înţeles, domnule, că solitudinea noastră e încă mai înspăimântătoare, fiindcă e singurătatea în doi.

Omul părăsi piatra şi mi se aşeză în faţă, scormonindu-mi privirea să ghicească un început de neîncredere sau de batjocură.

Nu descoperi însă nici una, nici alta.

Eu m-am simţit dator să vorbesc pentru a-i dovedi oarecare înţelegere, apelând la expedientul aforistic:

– Între bărbat şi femeie nu poate exista niciodată decât singurătate în doi. Iubirea nu este decât

singurătate în doi. Sunt două suflete care se caută şi rămân numai două corpuri care s-au găsit.

– Generalităţi banale ... mă întrerupse omul cu nerăbdare. Înţelepciune ieftină, care se vinde cu şaizeci de centime suta de duzini, costul unei broşurele de maxime. Nu la aceasta m-am gândit. Înţelege-mă, domnule, că nu mă aflu aici pentru a debita experienţa altora, cugetarea altora, amabile consideraţii generale şi toate paradoxurile cu care cea mai mediocră nulitate apare inteligentă şi spirituală la un pahar de aperitive. Toate acestea îmi sunt indiferente. Pe mine nu mă interesează decât cazul meu, experienţa mea, dacă vrei, catastrofa mea. Restul universului mă dezinteresează. Plătesc pentru mine, nu pentru restul umanităţii ... Observi domnule, că nu te mai întreb dacă eşti ori nu dispus să mă asculţi? Ştiu că de aseară nu aştepţi altceva ... Mărturiseşte că eşti satisfăcut mai repede decât te aşteptai ...

Necunoscutul se zgribuli, cinchit pe piatră, înfăşurându-şi genunchii cu mâinile împresurate şi privind în pământ. Nu-i mai vedeam decât ceafa slabă şi părul alb – înduioşător contrast: un gât subţire de copil, un păr de moşneag.

– Imaginează-ţi, domnule, un tânăr ... la un ţărm de mare, la o plajă frivolă ... sau mai bine să încep altfel: A fost undeva un copil aproape, care n-a dorit altceva, de pe băncile şcolii, decât ... în fine, n-a ...

Se opri şi împinse depărtările cu amândouă mâinile. Apoi păru că le atrage la piept:

– Nu! Aşa n-am să ajung niciodată la un sfârşit. Nu-ţi povestesc o întâmplare imaginară. E vorba de mine ... Am fost, aşadar, şi eu, după cum ai ghicit, un pilot ca dumneata şi poate chiar ca acel Guynemer pentru a cărui memorie erai gata să mă sfâşii. Eram tânăr, aproape un copil, şi după cât se spunea, îndestul de curajos. M-am zbătut să fiu primit voluntar, şi am debutat cu o victorie, care mi-a adus un soi de glorie timpurie, medalie militară şi citaţiune, la o vârstă când alţii îşi tapează încă părinţii cu o piesă de cinci franci pentru biletul de cinematograf şi pachetul de ţigări ... De altfel, aceste amănunte nu interesează. Căci n-am rămas la primul avion doborât şi la prima medalie. Doi ani n-am trăit decât pentru aceasta. Copil, nu visam decât aceasta; de cum am îmbrăcat uniforma, n-am realizat decât aceasta. Poate pentru unii voi fi părut un ambiţios, pentru alţii un copilandru zănatic, cu simţul de conservare atrofiat. Ce importă acum, ceea ce numeai dumneata, mai înainte „mobilul" actelor? Mă întreb şi nu descopăr noblețea acestui mobil ... Poate, fiindcă totul îmi pare foarte îndepărtat ... trăit în altă viaţă ... Mă uit la mâinile acestea, îmi pipăi oasele acestea, ale feţei ... Sunt ale mele şi nu mă recunosc în ele. Dacă în această materie pipăibilă nu mă mai

recunosc, dacă nimic din ce-a fost nu mai supraviețuiește, cum aș regăsi oare sufletul de atunci, sufletul care este insesizabil și nestatornic?

Mă întovărășea pretutindeni o mică glorie, dar, domnule, n-o căutasem. Actele mele îmi păreau dictate de o putere necunoscută și imperioasă: poate porunca de dincolo de timp, a atâtor și atâtor înaintași. Nu știu cum este definit și explicat eroismul. Eu îl socot o posedare. Fiindcă tot ce am săvârșit curajos îmi venea de dincolo de mine. Eram lucid până la cel mai mărunt amănunt, calculam fiecare mișcare, scontam fiecare greșeală și șovăială a inamicului cu o răceală de gheață; dar parcă nu eram eu, ci numai procuristul unei puteri care mă depășea și mă stăpânea. De unde-mi venea luciditatea din clipa decisivă? Însă un somnambul oare nu săvârșește, cu simplitate, cu precizie și fără risc, o sumedenie de acte încă mai grele decât le-ar putea înfăptui vreodată, în deplinătatea conștiinței? E, desigur, o mizeră explicare, care ar ridica într-un singur glas, scandalizând, toți comentatorii de birou și de bibliotecă ai „vieților eroice"! Dar puțin îmi pasă și acum, după cum și atunci, puțin mă interesa explicarea și interpretarea actelor mele. Eu înfăptuiam – alții interpretau, într-o dezgustătoare neînțelegere și mai dezgustătoare întrecere de platitudini. Eu și atâția camarazi ai mei, fiindcă alcătuiam atunci o legiune, iar

dintre dânşii nu mă aflam poate printre cei dintâi, dar nici printre cei din urmă ...

Doi ani am schimbat, astfel, front după front şi escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunţa mai plină de ameninţări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei. Ţi-am spus, domnule, că eram posedat.

Douăzeci şi unu, douăzeci şi doi de ani, înseamnă îndeobşte vârsta când suspini pe o bancă, sub lumina lunară, după o pereche de ochi; când febril aştepţi ceasul unei întâlniri de dragoste; când îţi urzeşti proiecte de fericire îndelungă şi calmă – eu n-am cunoscut însă nimic din toate acestea. Mă înălţam de fiecare dată, cu mai mulţi sorţi să mă prăbuşesc carbonizat, în sfărmături de oase, de carne, aşchii şi pământ, decât să mă întorc victorios pe câmpul de aterizare, unde mă aşteptau mâini întinse prieteneşte şi un fel de uimire, că şi de astă dată tot m-am întors. Şi, totuşi, mă întorceam ... Viaţa de toată ziua, când păşeam pe pământ, când schimbam glume cu prietenii, când petreceam câteva ceasuri de permisie printre ai mei, mi se părea nefirească, străină, netrăită. Adevărata viaţă era numai cea de sus, când aplecat zăream dedesubt gurile de crater ale frontului, şanţurile bizare, gâturile cenuşii de tun înălţate peste metereze, masele omeneşti mişcându-se în nori de fum, şi când vedeam

ivindu-se în geana cerului un aparat duşman. Da! Atunci, domnule, şi numai atunci, trăiam într-adevăr. Dacă aceasta se numeşte eroism, eroismul e atunci virtutea cea mai uşoară. Virtutea peştelui care trăieşte în apă şi a păsării care trăieştc în aer. E acceptarea docilă şi pasivă a funcţiei, cum să spun? a misiunei pentru care ai fost creat. Te rog, domnule, să crezi că nu vreau defel să susţin paradoxuri. Sunt numai concluziile logice, ale unor ani îndelungi de meditaţiune, în care am voit să mă explic mie însumi. Unii sunt născuţi să-şi petreacă întreaga viaţă în faţa unui birou; alţii să meargă în faţa primejdiei. Nu este niciun merit excepţional, domnule, când cel născut pentru birou rămâne la birou şi când cel născut să provoace primejdia aleargă în întâmpinarea ei. Nefiresc şi extraordinar şi supraomenesc ar fi dacă cel predestinat biroului, împins de o dezaxare subită a orânduielilor, ar porni să înfrunte primejdii pentru care n-a fost pregătit, şi, când cel născut pentru primejdie, s-ar resemna monotoniei fără surprize, a unui orariu dc percepţie. Cum vezi, domnule, vorbesc fără nicio vanitate. Dacă voi fi săvârşit fapte de oarecare bravură, nu-mi descopăr mai mare merit, decât al celor care, în vremea când eu mă întorceam cu aparatul străpuns de gloanţe, dânşii îşi puneau cataplasme şi beau ceai de tei. Îndeplineam ceea ce eram dator să îndeplinesc. Nimeni nu-şi poate

evita misiunea pe lume, dacă e cinstit cu el însuşi. Că eram un brav? Că mi se numărau cu uimire isprăvile eroice? Haha! Dar socoteşte, domnule, numai aceasta, că dintr-o companie de infanterie, intrată în foc, la Verdun, cei mai mulţi dintre soldaţi nu aveau nici o şansă la o mie să se mai întoarcă, obscuri şi anonimi căzuţi, ca să mărească statistica de pierderi a unei bătălii, pe când într-o luptă aeriană, unde tu eşti singur stăpân şi deţii iniţiativa, ai măcar tot atâţia sorţi să te întorci intact, câţi aveai să cazi doborât. Socoteşte, domnule, că ceea ce trăiam eu nu însemna nimic excepţional, ci era viaţa tuturor de atunci, cu abnegaţia de atunci şi cu sângele rece de atunci. Printre ceilalţi copilandri de vârsta mea, eu eram încă un privilegiat. Fiindcă din văzduh reveneam la un aşternut cald şi capitonat, la o masă copioasă, la înveselire şi la confort. Eram un animal de lux, cum sunt caii de curse ţinuţi în boxă amenajată special, ventilată, la temperatură egală şi înconjuraţi de toate atenţiile, fiindcă vor concura la marele Derby. Pe când în vremea aceasta, ceilalţi fraţi ai mei, de aceeaşi vârstă, de acelaşi sânge şi cu aceleaşi drepturi omeneşti, trebuiau să se târâie în şanţuri glodoase sub canonadă, să doarmă în scorburi de pământ, să-şi împrumute pipa de la unul la altul, să se mulţumească cu drojdia de pe fundul unui bidon coclit, şi după ce s-au târât luni şi

luni în grote subpământene, pierzând tot ce-i mai lega de umanitate, să moară înainte de a fi ridicat capul din glod cu creierii împroşcaţi de-o granată. Era, domnule, vremea când părinţii nu ştiau unde se află risipite osemintele copiilor şi când nimeni nu se gândea la cruzimea aceasta monstruoasă de a smulge aceşti copilandri din paşnica atmosferă în care fuseseră crescuţi, de pe băncile şcolii, de la muncă, de la nimicurile vârstei şi ale veacului, din admiraţia pentru celebre îndrăgostite, din vanele teorii ale adulterelor moderne, cu toate sutele de piese şi de romane care studiau cazul cutare şi cutare, din toate snobismele, pretins fin psihologice şi toate schimonoselile de budoar, – pentru a-i azvârli, brutal, într-o realitate năprasnică, unde singura datorie, voluptate, fericire şi glorie era acceptarea morţii. Abia deschiseseră ochii la toate miracolele vieţii şi această viaţă le era interzisă, ca să se ofere cu un chiot de fericire morţii ... Poate sunt plicticoase, domnule, toate aceste amintiri. Poate lumea din care vii dumneata, de mult le-a uitat. Pentru mine sunt încă proaspete, fiindcă viaţa mea e suspendată de acum unsprezece ani şi am trăit faţă în faţă, în pustietatea de aci, numai cu această unică realitate.

Dar, domnule, nu pentru a-ţi înşira astfel de suveniruri, m-am abătut de la firul istorisirei mele. Ci

numai pentru a arăta cu insistenţă că eram încă de pe atunci, îndestul de sever cu mine însumi. Nu-mi recunoşteam nimic din ceea ce, excepţional şi demn de laudă, îmi atribuiau poate comandanţii şi anecdotele ziarelor. Dimpotrivă. Îm simplitatea mea dreaptă, mă socoteam inferior milioanelor de camarazi de arme; fiindcă mie îmi era îngăduit să-mi risc viaţa exercitându-mi o pasiune, pe când ceilalţi, cei de jos, erau mânaţi în turmă să-şi îndeplinească în anonimat spăimântătoarea lor datorie. La aceasta mă gândeam, domnule, de câte ori pregăteam aparatul să mă înalţ. Şi aceasta explică de unde îmi venea modestia, simplitatea şi mâhnirea, care pentru mulţime şi pentru reporterii ziarelor, dădeau înfăţişării mele o coloratură romantică.

Până când, domnule, într-o dimineaţă, nu m-am întors. N-am fost absorbit de cer, cum spuneai adineauri despre eroul dumitale, Guynemer, pe care legenda l-a voit cruţat de moarte vulgară, în ţărână şi scrum. Acest privilegiu mi-a fost interzis.

Nici nu ştiu cum am căzut. Nici nu ştiu cum m-am ridicat. Nici nu ştiu cât am zăcut. Scurt îmi străfulgeră în cuget doar amintirea valului de sânge năvălind pe buze şi smuncitura cu care am încercat să ridic aparatul, când am văzut pământul apropiindu-se vertiginos. Smuncitura n-a întrerupt căderea, dar a

atenuat lovitura. Prin ceaţă îmi aduc aminte că m-am târât câţiva paşi, am îngenuncheat şi am căzut cu faţa în jos, în clipa când aparatul se prefăcea vâlvătaie de flăcări.

Omul se opri.

Încruntat, bătu aerul cu pumnul.

– Că n-am rămas atunci să ard acolo, rug omenesc! ... Domnule, camarazii îmi spuneau în glumă, că încheiasem un pact cu cerul. Altfel, nu-şi explicau cum de atâtea ori scăpasem intact din primejdii, de unde nu mai fusese îngăduită nicio speranţă. Şi, în acest pact, credeam şi eu! Cerul mă cruţa, fiindcă îi fusesem întotdeauna fidel. Dar, domnule, din clipa aceea pactul nostru a încetat. Cerul m-a părăsit. În loc să mă trimită carbonizat pământului, m-a păstrat pentru un sfârşit mai teribil ca moartea. De ce, domnule, mă întreb şi astăzi, de ce m-am târât pe brânci, ca un vierme, să-mi salvez viaţa, în loc să rămân lângă aparatul care-mi oferea credincios, până la sfârşit, moartea prin focul care purifică?

Necunoscutul râse, cu râsul lui inuman.

– Vezi, că nu oricăruia provenienţa îi acordă un sfârşit atât de simplu, de teatral şi de generos, ca lui Guynemer al dumitale!

Îşi prinse tâmplele în palmele străvezii şi continuă:

– Ce să povestesc despre lunile dintre viaţă şi moarte, strămutat din lazaret în lazaret, până când am ajuns în spitalul din fundul Sileziei? N-am ieşit din muţenia încăpăţânată decât atunci când am înţeles că nimeni nu-mi bănuia adevăratul nume. Din movila de metale arse a aparatului nu rămăsese nicio urmă precisă pentru identificare. Nu purtam niciun document, nicio tăbliţă. Am rostit un nume la întâmplare, şi am rămas cu el, scris cu creta pe placa de la căpătâi. Ce mândrie m-a împins să-mi ascund numele? Poate ispita pierzaniei ... Atunci judecam altfel. Îmi spuneam că, odată cufundat în marele anonimat, îmi va fi mai uşor să încerc o evadare. Căci la aceasta am fost hotărât, îndată ce-am înţeles unde mă aflu, între două accese de delir, şi înainte încă de a putea duce singur la gură linguriţa cu doctorie.

Domnule, de aci începe ceea ce nu trebuia să fie.

În adâncul cel mai îndepărtat al Sileziei, în orăşelul acela fără însemnătate, mă aflam singurul francez între răniţii prizonieri, ruşi, italieni, români şi sârbi.

Nu eram trataţi cu prea mare delicateţă. Medicii arătau surpriză în fiecare dimineaţă că mă regăseau încă suflând. Infirmierele erau plictisite de această prea lungă agonie. O spuneau fără milă, fiindcă mila devenise atunci un sentiment tocit. Eram întâia oară singur, condamnat la izolare, rămas să mă mistui în

mine însumi. Nemişcat, cu ochii în plafon, aşteptam moartea cu o mare linişte. Şi, ciudat: o doream! Îmi pipăisem, cu toată panica aceea cunoscută a răniţilor, picioarele şi mâinile, să mă conving că sunt întregi. M-am temut întotdeauna de un picior amputat, ca de-o dezonoare a corpului. Eram întreg. Nimic nu intervenise nou, care să facă mai imposibilă o evadare, de cum mi se păruse atunci când într-acest scop, îmi ascunsesem numele. Eram întreg, oraşul părea tihnit, paza slabă, rămânea numai să mă însănătoşesc şi să-mi pregătesc fuga cu îndestulă prudenţă; şi, totuşi, nu doream însănătoşirea şi nu mă mai gândeam la evadare. Despre ai mei, îmi aminteam cu răceală. Cu indiferenţă mă gândeam şi la camarazi şi la zborurile pe care aş fi putut să le reiau, la faima care ar fi fost transmisă de toate aparatele fără fir ale lumii: „Cunoscutul aviator francez, evadat din captivitatea germană, şi-a reluat zborurile şi inaugurând seria glorioaselor lupte, a doborât ieri un Aviatic şi un Focker, ambele căzute în flăcări". Cunoscutul aviator! ... Glorioasele lupte! Totul îmi devenise indiferent. Ceva era suprimat în mine. Nu mă mai atrăgeau, după cum nu-mi spuneau nimic. Domnule, aceasta era. Pactul între mine şi cer încetase. Odată coborât la pământ, fusesem redat pământului. Adică îmi fusesem redat mie însumi. Puterea teribilă care mă poseda se

scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare altul care nu-şi trăise viaţa şi care, decât s-o trăiască aşa cum îngăduiau numai acele vremuri, îşi aştepta cu bucurie moartea, fiindcă moartea îi aducea calmul veşnic. La aceasta gândeam cu ochii în plafon, înconjurat de o lume care îmi era străină. Nu-mi mai era duşmană. Ci îmi era numai străină.

Omul îşi apăsă ochii în podul palmelor, tăcu fără să mă privească. Nu puteam crede totuşi că a isprăvit, fiindcă nu-mi dezlegase încă taina. Şi nu isprăvise într-adevăr.

Continuă, fără să-şi dezvelească ochii:

– Te-ai întrebat, domnule, de ce pasiunea degradează oamenii, numiţi „mari", şi de ce înnobilează numai pe cei mediocri? Eu n-am înţeles niciodată. Îmi compătimeam camarazii, pe care îi ştiam bravi, loiali şi de-o mare noblеţe a sufletului, şi pe care îi vedeam indisolubil şi stupid legaţi de femeiuşti instabile şi frivole din neamul celor ce-şi petrec ziua în faţa oglinzii vopsindu-şi buzele, verificându-şi buclele părului şi cutele rochiei, chemându-şi prietenele la telefon de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri, să le întrebe dacă le-a sosit pălăria, dacă au fost la cutare ceai şi dacă au aflat cine s-a mai logodit, cu ce dotă şi spre dezolarea cărui amant. Domnule, pentru mine asemenea

femei nu existau. Însemnau un al treilea sex, vulgar şi degradator. În vagile mele reverii de adolescent, îmi făcusem de câteva ori, fugar, o imagine confuză, despre o femeie unică, neasemănându-se cu nici una alta. Cine n-a cunoscut această însetare a imposibilului la douăzeci de ani? Eu trecusem peste aceasta îndată, fiindcă fusesem până atunci reţinut cu toată viaţa la altceva; la avionul meu, la zborurile mele, la atacurile şi victoriile mele. Acum eram singur şi imaginea se lămurea insistentă. Când închipuiam o fericire pentru zilele ce-ar putea să vie, dacă moartea avea să mă refuze cumva până la sfârşit; fericirea aceasta nu-mi apărea decât sub forma unei femei care să-mi cuprindă în mâna subţire fruntea încinsă de febră, să aplece asupra mea ochii înţelegători şi să-mi vorbească aşa cum nu-mi vorbise încă nimeni. Era firește vârsta care îşi cerea revanşa; era singurătatea, lumea nouă de gânduri care-mi clocotea în mine şi n-avea cui se împărtăşi. Domnule, cu fiecare zi trecută imaginea aceasta se lămurea şi totuşi nu-i cunoşteam culoarea ochilor, nici a părului, nici glasul; îmi era prezentă şi încă n-avea fiinţă. O chema gândul şi o chemau simţurile mele; o chema o tinereţe care încă nu trăise şi se cerea trăită ...

Şi, domnule, într-o dimineaţă când am deschis ochii cu senzaţia unei fericiri încă nesimţite, această

femeie se afla în haina ei albă de infirmieră, pe marginea patului meu, îmi cuprinsese cu palmele fruntea mea şi îmi vorbea limba mea, întocmai cum o cerşisem imposibilului. O recunoşteam, deşi niciodată nu o văzusem. Îmi surâdea şi surâsul m-a readus la viaţa vârstei mele. Era cea unică, şi atât! Venise când o aşteptam, şi atât!

Omul se ridică:

– Povestea mea, domnule, este aceasta! Restul îl poţi înţelege ... După respectul de care Elsa se afla înconjurată, am ghicit că era din alt neam decât al infirmierelor de rând, câte îmi purtaseră grijă până atunci. Şi era într-adevăr, din neamul cel mai înalt al vrăjmaşilor mei. Ce importă? Am spus, domnule, că nimeni nu-şi poate evita ceea ce este inevitabil, printr-o anume conjuraţie a împrejurărilor. Tot ce era inofensiv ieri, devine primejdios şi fatal azi, fiindcă deodată şi-a slăbit rezistenţa robustă de ieri. Medicii explică oare altfel, rezistenţa sau nerezistenţa unui organism la perfida „infiltrare a unui agent patogen", pentru a mă exprima ca medicul de-atunci, care nu ştia cum mă numesc. Faţă de el puteam să-mi păstrez secretul. Faţă de Elsa, nu! Am ştiut-o, din cea dintâi zi, din cel dintâi ceas.

I-am destăinuit adevăratul meu nume, şi m-a iubit încă mai mult, fiindcă află că iubirea nu o cobora.

La însănătoşire, i-am arătat că nu mă simt în stare să mai îndur captivitatea, şi tot ea a găsit îndată singura dezlegare. Să ne refugiem undeva, la capătul lumii, unde să ne întoarcem la viaţa elementară şi simplă, şi unde să rămânem închişi în ceea ce numea emfatic „iubirea noastră veşnică". Se mai aflau încă destule ţări neatinse de război, pe unde puteam găsi poarta de evadare spre insulele exotice ale Pacificului, unde totul, natura şi cerul în splendoarea lor, oferă această întoarcere la viaţa elementară şi devine complicele unei iubiri extraterestre, ca a noastră! Să fugim de război, de ucidere, de nebunia continentului nostru, de toate prejudecăţile, conjuraţiile şi datoriile care ne ţineau prizonieri ... Am cercetat hărţi, am studiat totul; a pregătit, prin legăturile ei înalte, totul, până şi această cale de evaziune romantică, şi, vezi bine, conformă cu faima mea de „erou al aerului" – un avion eliberat din porunca ei pentru un pretins zbor de încercare cu care ne-am pierdut într-o bună dimineaţă, dincolo de nori, pe drumul fără întoarcere. Domnule, în planul nostru minuţios chibzuit şi înarmaţi cu toate documentele trebuincioase, urma să coborâm într-un oraş fără însemnătate al Suediei, de unde să ne îmbarcăm pe cel dintâi vapor spre apele Pacificului. Nimic nu fusese lăsat întâmplării; totul era socotit, prevăzut. Vântul, ceaţa, norii şi capriciul busolii ne-au adus însă

aici. Am coborât când se epuizase ultimul litru de benzină în rezervor. Şi aici am rămas, fiindcă la început ne era greu să mai găsim drumul însemnat pe hărţile noastre, să-l înşirăm pe jos, într-o ţară necunoscută – şi, fiindcă mai târziu, am descoperit că în acest pustiu stâncos, putem rămâne tot atât de singuri şi de îndepărtaţi de restul omenirii, ca în insulele Pacificului.

Acum, domnule, ai privit şi ai înţeles.

Eu nu mă pot întoarce; ea nu se poate întoarce. Suntem legaţi aci, până la sfârşitul sfârşiturilor. Dacă a iubi înseamnă a-ţi încătuşa viaţa de fiinţa care te face fără voie să suferi mai mult decât oricare alta şi pe care o faci, fără voia ta, să sufere mai mult decât oricare alta – atunci pot spune că ne ţine captivi aci numai iubirea. Dar pentru această mizerie, domnule, nu era nevoie să ne surghiunim până aici. Suntem de unsprezece ani, faţă în faţă, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândeşte pentru ea. Ca în orice iubire, de toată ziua, domnule. Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieţi. Atât este însă destul, numai pentru ca să neantizeze două vieţi ... Dacă i-aş putea descoperi o clipă cât de mică, un regret, o singură şovăială, aş fi atât de laş şi de egoist, să mă simt dezlegat. Să dispar într-o dimineaţă ... Să fiu oriunde, în afară de locul acesta blestemat. Şi orice să fiu. Cerşetor, slugă, vagabond.

Dar totul, domnule, totul pentru dânsa nu este decât o orgolioasă generozitate de a se oferi până la sfârşit, de a nu regreta nimic, de a accepta până la ultimele consecinţe viaţa pe care ne-am ales-o ca o fericire unică, şi a devenit justa expiere a păcatului nostru. Ea continuă să-şi spună că am săvârşit ceva unic, însă nespus, monstruos şi divin; că am plătit iubirea cu un sacrificiu fără precedent, renunţând la tot ce e pe lume, renunţând la lume şi la noi înşine; şi e încă mai mândră că acest preţ va rămâne pentru toţi şi pentru totdeauna ignorat.

Domnule, nu poţi înţelege ce umilinţă e pentru cineva să se simtă strivit de-o vietate care-i stă alături, cu o conştiinţă limpede ca sticla; când el se simte invadat de toate duhurile rele şi gânduri laşe, care se târăsc ca larvele. Această permanentă umilinţă e hrana mea de toată ziua. Căci ea e înspăimântător de dreaptă şi de logică, de loaială, de consecventă, de egală cu ceea ce a fost ieri şi alaltăieri şi acum unsprezece ani şi egală cu ceea ce va fi mâine.

Îi pândesc un surâs de amărăciune, un suspin de regret.

Aş vrea s-o ştiu coborâtă până la mizeria mea. Ştiu că a lăsat o lume care-i era cel puţin tot atât de scumpă cât preţuia a mea, pentru mine; şi domnule, în fiecare dimineaţă, când deschide ochii, îi descopăr în privire aceeaşi inalterabilă seninătate.

Mă deştept, să-i surprind prin somn, semnele unei chinuiri secrete. Somnul îi e însă tot atât de pur ca al unui copil.

Atât numai că ea mi-a citit gândul şi suferinţa – şi de aceea mă compătimeşte. Vrea să mă apere împotriva mea însumi. Iubirea ei a devenit ocrotitoare şi insuportabilă. Ai cunoscut, domnule, pentru un bărbat o umilinţă mai infamă? Oricând, îmi poate spune: „Eu sunt aceeaşi, tare, stăpână pe mine, fericită fiindcă te am numai pentru mine, ca în ziua dintâi. Numai pe tine trebuie să te apăr, fiindcă eşti slab şi n-ai ştiut ce-ai vrut; fiindcă eşti laş şi regreţi ceea ce ai părăsit nesilit de nimeni!" Se poate suporta această conştiinţă mereu trează, supraveghindu-ţi fiecare privire şi ghicindu-ţi fiecare gând netrebnic?

Domnule, orice altă ispăşire din lume ar fi fost mai suportabilă decât aceasta.

Am văzut trecând pe deasupra noastră acum doi ani, maşini de zburat gigante, de-o formă necunoscută şi de-o viteză pe care nici nu îndrăzneam s-o visez ... Aflu de la dumneata, că un oarecare Lindbergh a traversat Atlanticul ... Veacul n-a stat. Numai acest om rămâne aici, inutil şi nevrednic, mai mort decât îl cred cu toţii mort. M-am despărţit de poporul meu, care mă susţinea în toate fără să-mi dau seama atunci. Fără să-mi dau seama, despărţindu-mă de el, l-am trădat. Acestea nu rămân nepedepsite. Am învăţat-o prea târziu ...

Omul tăcu. Era din nou cu ochii coagulaţi, cu umerii zgribuliţi, strâns în el însuşi să ocupe cât mai puţin loc spaţiului.

Arătă spre asfinţitul vânăt, tăiat de fulgere depărtate:

– La noapte vom avea furtună. Să ne întoarcem, domnule.

Peste noapte s-a dezlănţuit într-adevăr furtuna. În culcuşul de muşchi din tinda chiliei, m-am răsucit cu ochii deschişi în negrul de păcură, ascultând detunarea munţilor în cataractele puhoaielor.

Dar ascultam mai ales, gemătul omului prin somn, dincolo de uşă, chinuit ca noaptea ultimă a unui osândit la spânzurătoare. Auzeam glasul şoptit al femeii, trezindu-l uşor, să-i suspende supliciul. O ghiceam ridicată într-un cot, privindu-l peste piept în noaptea opacă şi încruntându-se cu aceeaşi milă crudă şi înduioşătoare. Iar întunericul era dens ca bezna celui din urmă fund de mormânt.

A doua zi, ploaia lividă ne-a condamnat captivi sub acoperişul de piatră, unul în faţa altuia.

Omul îmi ocolea ochii. Femeia mă silea să-i ocolesc ochii. Şi totul era surd şi mocnit de apăsător, ca într-un mormânt în care vor începe să se mişte morţii.

Încercam să dau fiinţă tuturor celor ascultate. Recunoşteam ingenioasele unelte fabricate din rămăşiţele

aparatului ascuns undeva, pe aproape. Era înduioşătoare truda de om al peşterilor, cu care înfăptuise mici nimicuri, de la ulcica de lut până la cuţitul delicat curbat, de la neplămădita pită de secară, din spicele sărăcăcios cultivate în vreun găvan vecin, până la zdrenţele lor de alţi Robinsoni ai veacului. Însă, mai mult decât această înduioşare, bietele mărturii despre iscusinţa naufragiatului din văzduhuri căscau în mine o spaimă.

Căci recunoşteam acum mâna aceea, care de copil, la cinci ani, înjghebase surorilor o delicată jucărie ingenioasă. Cum recunoşteam acum şi privirea fosforică şi înfricoşătoare, ca aceea a lui Alexandru cel Mare, Macedoneanul, înainte de a încăleca pentru luptă. Cum recunoşteam semnul rănii din maxilar, unde-a rămas înfiptă o aşchic de aluminiu, după atacul de la treisprezece martie, la Brocourt. Cum recunoşteam şi numele şoimului – *Vieux Charles*, bimitralierul dispărut la unsprezece septembric 1917, deasupra comunei Poelcapelle, în Belgia, după comunicatul oficial.

Acestea nu mai îngăduiau nicio îndoială; niciuna. Şi năruiau o lume, o legendă, din care şi scrumul era blestemat.

Copilandrul acela, neastâmpărul întrupat. Totul fusese numai viaţă. Numai acţiune. Numai vibraţie contagioasă, pentru toţi câţi se apropiau de el; când cobora,

toate mâinile se întindeau spre dânsul. Copilandrul povestea întretăiat, ştergându-şi fumul obuzelor şi, câteodată, o picătură închegată de sânge. Râsul acela limpede şi victorios. Izbucnirea de bucurie copilăroasă;

– *Et alors, couic!* ...

Omul era cu faţa scufundată în pumni.

Ne mişcam încet, cum morţii trebuie să înceapă a se mişca în adâncurile mucede de pământ, când se apropie judecata cea înfricoşată, dacă mai este nevoie de vreo judecată şi de vreo ispăşire, după toate ispăşirile din viaţă. Ne temeam de glasurile noastre. Ne temeam de privirile noastre.

Aş fi vrut un miracol să se întâmple. O dezmeticire ca după nopţile torturate, când îţi freci ochii la lumina triumfală a dimineţii şi suspini uşurat, că tot ce-ai trăit înfiorător şi absurd şi crud a fost numai un vis urât şi altceva nimic.

Dar omul era aici, şi femeia era aici, şi peştera lor de piatră, şi ploaia şuroind afară, necontenit, necontenit.

Încă o noapte. Şi iar geamătul omului prin somn.

Am plecat dimineaţa, în pâcla udă şi îngheţată, spre târgurile cele de departe, unde e soare şi larmă şi unde totul e încă fericire divină şi ucigaşă de a trăi.

Omul m-a petrecut până la piatra lui. Era mai zgribulit încă, în vântul gheţos care despletea negurile,

sub cerul scund care-şi târa norii peste capetele noastre. S-a oprit. A căzut pe piatră, cu ochii astupaţi în pumni.

Şi-am vrut ca o ultimă nădejde, să aflu o dezmînţire la toată nălucirea mea. Să-mi strige în faţă: „Nu e adevărat! cum ţi-ai putut imagina că poate fi adevărat!?"

I-am strâns mâna. I-a căzut neînsufleţită şi rece: mână de mort. I-am căutat ochii şi ochii au fugit de privirea mea: ochi sleiţi de mort. Am rostit apăsat:

– *Adio Adio, Georges-Marie-Ludovic-Jules Guynemer!*

Cum aşteptam o împotrivire! Cum aş fi dorit să văd mâinile că resping cu indignare nebunescu-mi gând! Alungând spectrul.

Dar omul nu se clinti, nu tresări, căzu cu ochii în pumni, pe piatra lui.

Târziu, m-am întors încă o dată să-l mai văd, din vale, ultima dată. Era o pată vânătă şi abia lămurită, în lumina sepulcrală. Atât de zgribulit în şuroiala udă, în pâcla ghcţoasă, în înălţimile suflate de marile vânturi!

Uuuu! Ce frig de moarte trebuie să fie, acolo sus şi acolo singur.

OMUL CARE ŞI-A GĂSIT UMBRA

Luminile bulevardului îşi dădeau sufletul, asfixiate în ceaţa densă, agăţată în haine, şuroind în zidurile îmbibate, pătrunzând ud până în măduva osului.

Oraşul se topea fantomatic. Clădirile fără contur pluteau ca fregatele năluci în brumele nordului. Trecătorii arătau chipuri nehotărâte şi gelatinoase, asemeni spectrelor astrale din şedinţele spiritistc. Pe urmă nu mai trecu niciunul.

Şi totul fu deodată gol, posomorât şi plictisitor, ca şi cum până la capătul lumii, soarele fusese pentru totdeauna stins şi n-aveau să mai strălucе niciodată pe-un cer adânc, eternele stele.

S-ar fi spus că planeta s-a rătăcit într-un ţinut interzis al spaţiilor cu văzduhul înveninat, de unde până mâine nu va scăpa nimeni cu răsuflare vie. Poate pământenii se şi zăvorâseră în cămări cu ferestrele vătuite, îmbulziţi în pivniţi, proteguiţi cu aparate de scafandri, nădăjduind o salvare miraculoasă. Un bec

clipi şi muri. Pentru cine mai suna oare alarma, un signal de vardist?

De nicăiri nu mai trăia să răspundă nimeni.

Numai din capătul bulevardului se materializă din tenebre, clătinându-se, un beţiv. Mergea în zvâcnituri oblice, amărât foarte, bombănind către un tovarăş imaginar, pierdut cine ştie unde, pe drum, în ceaţă:

– N-are decât! ... Nici nu-mi pasă. Îţi spun pe onoarea mea: nici nu-mi pasă! ... Eu sunt stăpân ...

Interlocutorul invizibil se arăta desigur de un demoralizant scepticism. Căci beţivul se propti în stâlpul unui bec, şi, icnind, reteză noaptea mucedă cu mâna, mustrând scepticismul tovarăşului absent:

– Îmi pare rău. Pe onoarea mea! Eu sunt stăpân ... Dacă-i place. Dacă nu, adio şi n-am cuvinte, puică! ... Este? De bună seamă că este!

Beţivul hohoti răguşit dar triumfător, zguduindu-se din creştet până în tălpi, ceea ce-i primejdui echilibrul şi-i dădu de lucru până să-l regăsească. Când fu din nou aproximativ fixat pe scoarţa planetei, întrebă încă o dată, agresiv:

– Este?

Tot el răspunse imediat, îmblânzit pentru tovarăşul invizibil, redus la tăcere:

– Păi vezi bine că este! Aşa te vreau, puiule! ...

Îşi şterse cu podul palmei mustăţile pleoştite de vin şi de ceaţă. Scoase o ţigară din buzunarul vestei, cu un gest larg şi patetic cum şi-ar fi smuls inima din piept s-o ofere martir, călăilor. Încercă fără succes s-o înfigă în nas, în guler, între sprâncene, până nimeri gura.

Pe urmă, începu să caute cutia cu chibrituri explorând toate buzunările, pe rând: la haină, la vestă, la pantaloni. Îşi dădu pălăria pe ceafă, pe-o ureche, pe ochi; privi bulevardul fuliginos, în sus, în jos, sperând un drumeţ cu foc.

Nimic.

Ţigara îmbălată se frânse de la carton. O aruncă pe asfaltul vâscos şi o strivi cu talpa. Într-o inspiraţie subită, descoperi vinovatul acestor vrăjmaşe întâmplări şi sughiţă cu energie:

– Jos guvernul!

Strigătul din rărunchi îl smulse de lângă stâlpul electric. Se clătină, descrise o semicircumferinţă şi reveni la loc, ostenit de aceste aventuroase peripeţii, rotind ochii provocator, să descopere în noapte o împotrivire de undeva. Dar nu era nimeni să ia apărarea guvernului. Ceea ce-l înverşună să repete cu îndoită energie:

– Jos guvernul! Aşa sunt eu ... Dacă le place ... Dacă nu, adio şi n-am cuvinte! Pe onoarea mea!

Jjjosss guvernul!

În împrejurările acestea, apăru coborând din celălalt capăt al bulevardului, Ion Burdea-Niculeşti.

Păşea repede, elastic, descheiat la pardesiu, lăsând să se vadă reverul de mătase al hainei negre şi piepţii de zăpadă ai cămăşii; cu ţigara de foi în colţul gurii; cu pălăria de castor fin, imperceptibil înălţată pe frunte; în mers cu înfăţişarea sigură şi biruitoare pe care i-o cunoaşte dintotdeauna, toată lumea. În după-amiaza aceea, rostise în Cameră o fulminantă cuvântare care scurtase zilele guvernului; prietenii politici în unanimă pornire de entuziasm, calcule şi respect îi oferiseră o masă de sărbătoare; deşi era deopotrivă de indiferent la şampanie, toasturi şi la uşoare succese, primise, fiindcă ştia că o asemenea manifestaţie demoraliza mai desăvârşit adversarul.

Din piaţa Teatrului, după banchet, trimisese maşina acasă, iar el străbătea drumul acum pe jos, să respire şi să se dezmorţească, împlinindu-şi numărul de paşi prescrişi de higena zilnică.

Pe dânsul nu-l indispunca nici ceaţa bolnavă, nici pustiul lugubru al bulevardului, după cum nu-l exaltase nici frenezia aplauzelor de după-amiază şi nici entuziasmul toastărilor de adineaori; tot ce întâmpina în viaţă era numai prilej de egală satisfacţie de a trăi pentru a birui. Mai cu seamă acum, când nu mai exista

nicio îndoială că el va fi chemat să alcătuiască guvernul viitor, peste câteva săptămâni, peste câteva zile, poate.

Nesiguranța din ultima vreme era înlăturată. El nu cunoștea alt vrăjmaș care să-l alarmeze decât nesiguranța. Iar țara trecuse și de astă dată de partea lui, hotărât unanim, spontan. Cum drept spunea ediția specială a gazetelor de seară, cu fotografia pe două coloane și cu numele lui, scris cu litere de-o șchioapă.

Din ceața scămoasă, glasul poporului sughiță confirmarea acestui apropiat deznodământ:

– Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculești ridică sprâncenele să măsoare cu tolerantă curiozitate cetățeanul rezemat de stâlpul de schijă, prin care grăia conștiința anonimă a țării.

Bețivul făcu un semn misterios cu mâna:

– Psst! Pardon ...

Se dezlipi imprudent de stâlp. Lipsit de reazămul moral, descrise o semicircumferință în direcție inversă decât cea de adineaori, se propti și reveni ricoșând la loc, hipnotizat de vârful țigării aprinse, către care întindea mâna cleioasă.

– Psst! Pardon ...

Scotoci în buzunarul vestei altă țigară: boțită, beteagă și dezlipită, cadavrul mutilat al unei foste țigări.

Fără să se descurajeze de înfăţişarea-i invalidă, o netezi să-i aducă forma dintâi şi lărgind compasul picioarelor să-şi menţină echilibrul instabil, ţuguie buzele după foc.

Ion Burdea-Niculeşti primi în plin obraz răsuflarea dospită de vin a poporului suveran care cere schimbarea domnilor.

Strâmbă din nas, fiindcă poporul suveran consumă vin ieftin şi prost. Dar întinse resemnat, cu vârful degetelor înmănuşate, focul, fiindcă înaintea unei ţigări care se cere aprinsă toţi fumătorii sunt prin consimţământ mutual, egali.

Beţivul sorbi setos primul fum cu ochii închişi. La al doilea îi deschise, pe urmă îi căscă largi, cu teribilă surprindere, recunoscând în domnul cu pieptul cămăşii alb şi obrazul proaspăt bărbierit, personagiul sărbătorit de ediţia specială a gazetelor.

Se trase îndărăt, arcuind pălăria cu o superbă eleganţă de muşchetar.

– Cucoane Ionel! ... Avem onoarea ... Pardon!

Omul dumneavoastră, cucoane Ionel ...

Iar în chip de concluzie, repetă sentinţa sumară:

– Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu dezgust.

Beţivul nu păru că ia seama la semnificaţia acestei priviri. Se apropie cu gura umedă să-l sărute.

– Dă-mi voie să te pup, cucoane Ionel ... Tot ai noştri, sireacii! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel ... Ordin, şi mă supun! ...

Uitătura aspră a lui Ion Burdea-Niculeşti îi paralizează elanul. Distanţa între el, viermele, şi astrul zilei, se restabili.

Suspină, pocăit şi amar:

– Pardon! Dacă vă supără, mă retrag! ...

Vorbind, scăpă ţigara din mână. Plecându-se s-o ridice, o călcă. Înaintea acestui dezastru, se opri consternat. Cuprins de compătimire şi scârbă, Ion Burdea-Niculeşti răsturnă în pumn ţigările de foi din tocul de piele şi i le întinse pe toate ... Beţivul le primi cumplit de umilit în conştiinţa propriei sale decăderi.

– Sunt un păcătos, cucoane Ionel! Numai dumneata ai să mă faci om ...

Pe urmă, complice, făcând cu ochiul:

– Jos guvernul! ... Trăiască cuconu Ionel al nostru! Trăiască România Mare!

Ion Burdea-Niculeşti dădu să plece.

Beţivul îşi aminti:

– Psst! Pardon!

Cu mâna descrise semnul unui chibrit aprins de cutie. N-avea ce face cu ţigările, dacă nu-i oferea şi chibrituri.

Ion Burdea-Niculeşti îi întinse şi cutia de chibrituri. Zdrobit de această ultimă mărinimie, beţivul lăcrimă, scoţându-şi profund pălăria:

– Cucoane Ionel ... nu merit! Sunt un rău, cucoane Ionel ... vai de capul meu ... Eu sunt un copil orfan, cucoane Ionel!

Clătinându-se, sări deodată în lături, într-o neaşteptată inspiraţie destrămată din aburii vinului:

– Nu merit să vă calc nici pe umbră, cucoane Ionel ... Nici pe umbră!

Într-adevăr, beţivul se ţinea acum departe de umbra desfăşurată pe asfaltul umed, păşind cu evlavie în vârful picioarelor, ca pe lângă cea mai sacră nestemată din lume. Cum se clătina, fără centru de gravitate, părea un sălbatec din ţinuturile hiperboreene, dansând un joc magic în jurul unui cerc cu un idol tabu.

Dar Ion Burdea-Niculeşti ridică gulerul pardesiului şi-i întoarse spatele, scârbit cu desăvârşire.

Celălalt sughiţă din urmă, gesticulând în pâclă:

– Jos guvernul!

„Imbecil beţiv ... Ce brute! Ce brute!“ gândi Ion Burdea-Niculeşti, reluându-şi mersul elastic sigur şi biruitor dintotdeauna, cu pălăria de castor împinsă puţin pe ceafă şi observând că el, el îşi calcă pe umbră.

Pe umbra care se lungea când lăsa un felinar în spate; pe urmă, se topea în ceaţă; apărea din nou ţinându-i tovărăşie pe-un zid; îi rămânea în urmă, se dubla, erau trei, reveneau iarăşi, închegându-se din ceaţă în forme fantastice, întotdeauna alta şi totuşi aceeaşi. „Imbecil beţiv! ... De unde i-o mai fi dat în cap idioţia aceasta? ... Nu merit să vă calc pe umbră! ... Cuvinte de beţiv!“ Se întoarse să-l vadă unde a rămas; iar umbra se întoarse şi aşteptă şi ea.

Beţivul se balansa în faţa unei vitrine verzui luminată; straniu, ca un înecat în fundul oceanului, printre filamente de alge, înaintea unui transatlantic scufundat, prins în razele unui proiector. Cu mâna dreaptă făcea un gest energic de retezare. Se înţelegea că repetă şi acolo, clătinat în fundul irespirabil al apelor translucide, voinţa-i nestrămutată:

– Jos guvernul!

„Ce brută! Ce brute!“ iuţi paşii Ion Burdea-Niculeşti, bombând pieptul şi liberându-şi fruntea să se răcorească în umezeala nopţii.

Umbra îşi dădu şi dânsa pălăria mai pe ceafă, îl ocoli în jurul unui bec să-i iasă înainte, se deşiră pe un zid peste măsură, se topi în negură şi tot din negură se închegă, alăturându-i-se discret la stâlpul electric următor. „Ce idioţie!“ căută Ion Burdea-Niculeşti să-şi strămute gândul în altă parte, de la această tovarăşă dintotdeauna, la care acuma lua întâia dată aminte.

Ceaţa deveni mai opacă, bulevardul mai deşert.

În tăcere păşeau alături, prin solitudinea nopţii, numai omul şi umbra lui.

Când au traversat, un automobil cu farurile lăptoase trecu vertiginos peste pieptul umbrei, încât Ion Burdea-Niculeşti se trase cu un pas îndărăt, cu senzaţia fizică absurdă, că într-adevăr roţile au călcat ceva dureros din el. Dar după ce maşina fu înghiţită de pâclă, umbra se înălţă pe zid intactă şi sprintenă, păşind credincios alături de dânsul. „Imbecil beţiv!"

Acum îi păru că înadins grăbeşte pentru a scăpa de tovărăşia umbrei; încetini pasul, încetini şi umbra. „Idioţii!" Deprins să-şi pândească şi să-şi înfrângă singur toate slăbiciunile, Ion Burdea-Niculeşti îşi adună gândurile la grijile lui apropiate: lista noului cabinet, campania electorală, declaraţia de a doua zi ... Uită existenţa umbrei, dar umbra nu-l părăsi, târându-se în noroaie, destrămându-se în întuneric, lungindu-se pe pereţi, alergându-i înainte, ocolindu-i paşii; neobosită, fidelă şi mută.

Acasă, când trânti uşa grea de stejar, o închise afară; dar abia urcă prima treaptă de marmoră şi umbra se prelinse pe sub picioare, luându-i înainte şi aşteptând în capul scărilor, ca cineva de mult deprins să aştepte. „Idioţii, curat idioţii!" îşi repetă Ion Burdea-Niculeşti, cu un început de enervare.

Încăperile erau mari, reci şi deşarte. Ion Burdea-Niculeşti trăia de multă vreme singur, ca un adevărat om tare.

Slugile păşeau pe covoare în vârful degetelor; pereţii erau împodobiţi la distanţe simetrice şi larg spaţiate cu sobre tablouri de muzeu: oglinzile răsfrângeau în apele îngheţate figura stăpânului întotdeauna calmă, sigură şi nebrăzdată de vârstă: totul era aci ordonat şi sever.

Ca întotdeauna, după ce-şi îmbrăcă pijamaua de mătase de China, înainte de culcare, Ion Burdea-Niculeşti trecu în biroul cu biblioteca masivă şi neagră, cu cărţile înşirate după cristalul dulapurilor în legăturile de piele neagră, cu aurul literelor stins, cu bustul său de bronz susţinut pe piedestalul negru – aşa cum l-a primit omagiu de la partid la o aniversare de guvern – provizoriu fragment inanimat al monumentului de viitoare imortalizare.

Pe masa uriaşă, secretarul orânduise în dosare cartonate hârtiile pentru a doua zi.

Ca întotdeauna, nu le atinse. Aprinse o singură lampă, mică şi joasă, din vechi obicei de lucru al studentului nevoiaş care a fost odată: a tras trei foi albe înainte şi, deschizând ultimul volum de matematică ermetică, începu să aştearnă cu creionul ascuţit subţire cifrele complicate, tipuri de funcţiuni pentru integrarea

funcţiunilor din mecanica aplicată la teoria elasticităţii materiei. Era un joc al inteligenţei, ascuţit şi lucid, fără niciun folos imediat, fiindcă de multă vreme inginerul Ion Burdea-Niculeşti nu mai însemna decât conducătorul temut al unui puternic partid politic; dar era un exerciţiu fără de care nu-şi încheia niciodată ziua.

Din lumea abstractă a cifrelor îşi întreţinea mintea ageră şi calmă pentru realităţile concrete, pe care avea misiunea să le soluţioneze. Un ceas nimic nu exista pentru el, decât cifrele mărunte din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré pe cele trei foi albe.

Vârful creionului fâşâia abia auzit pe hârtie; când se tocea, alegea altul dinainte ascuţit fin de secretar; de afară, prin cele două rânduri de geamuri cu perdele compacte, nu străbătea niciun vuiet, în încăperile spaţioase nu trosnea nicio mobilă, nu scârţâia niciun pas, nu adia nicio răsuflare; în tăcerea adâncă numai omul singur şi tare, eliberat de restul vieţii vegetative, străbătea spaţiile străvezii, reci şi eterne, ale inteligenţei pure, dincolo de toată zadarnica viermuială omenească.

Oraşul era dincolo.

Alţii îşi ruinau trupul în spasmuri de viciu, sau animalic, dormeau cu pumnii strânşi; el, într-o dilatare a fiinţei, absent de la tot ce e vremelnic şi hâd, cunoştea

numai pentru dânsul ascensiunea inteligenţei absolute, dematerializată, descătuşată de rădăcinile pământene.

Aceasta punea nemăsurată distanţă între el şi ceilalţi semeni. Îi compătimea. Îi dispreţuia. Pentru fiecare noapte avea cunoscut numai de el singur tărâmul de evadare întăritoare, unde uita răsuflarea amestecată cu duhoare de vin prost a vulgului, tocmelile netrebnice, abdicările cotidianului; de acolo se întorcea întotdeauna purificat şi reconfortat. Oraşul îmbibat în ceaţă, posomorât şi trivial, nu mai avea fiinţă aievea. Ion Burdea-Niculeşti era tare, şi se ştia tare, fiindcă era înfricoşător de singur în universul lui secret şi altora inaccesibil.

Dar peste umărul său, încovoiată din plafon, plecată atent, umbra imobilă îi veghea ca întotdeauna, de nopţi şi nopţi, migala cifrelor. Nu o observă nici acum, ca şi altă dată. Însă prezenţa neînsufleţită, răbdătoare şi mută, avea acum în vastitatea biroului negru, ceva misterios, neliniştitor şi irevocabil.

Şi mai neliniştitor era că omul nu o presimţea încă plecată peste el, aşteptând.

Când cele trei foi fură complet acoperite cu scrisul mărunt, Ion Burdea-Niculeşti îşi îndreptă mijlocul, frecă degetele osoase cu mulţumirea lucrului isprăvit, orândui creioanele în cupa de cristal, închise hârtiile în sertarul unde zăccau alte teancuri. Se ridică alături de

umbra care se pregătea să-l însoţească. Trecu în dormitor; nu citi şi nu medită la nimic care să-i tulbure cugetul limpezit şi desprins de la nimicniciile terestre. Stinse lumina şi ca întotdeauna, înainte de a fi trecut cinci minute, a adormit.

Umbra absorbită de întuneric emigră în lumea unde se retrag umbrele izgonite.

Dar de astă dată în somn reveni.

Alta.

Sălbăticită şi duşmană. Împinsă de o putere rea, serva resemnată apăru din noapte cu paşi neauziţi să-şi sugrume stăpânul ...

Fu în întuneric o luptă zvâcnită şi inegală. Luptă de panică, fără nădejde, cu un duh înfricoşat de care nu ştii să te aperi, fiindcă nu seamănă cu nimic. În aşternutul moale, în care întotdeauna Ion Burdea-Niculeşti se deştepta pe aceeaşi parte, cum se culcase, chiar prin somn orânduit şi stăpân, pernele se mototoliră, dantelele olandei fură sfâşiate, plapuma alunecă; cu genunchii fără oase împletiţi pe pieptul lui, cu degetele aderente de gumă lipite în gât, umbra strângea încet şi metodic, cartilagiile care trosneau sub recea şi umeda încleştare de şarpe.

Pe urmă, vrăjmaşul fără nume şi fără formă, îl încinse de jur împrejur, strivind coastele sub care se zbătea deznădăjduit inima ... Omul îşi încorda muşchii

să rupă strânsoarea vâscoasă. Strângea dinţii să nu scoată un geamăt, orgolios, chiar atunci, să nu-şi mărturisească prin accentul de durere o înfrângere. Dar o şoaptă cunoscută şi bună, din altă lume revenită, cerea ea pentru dânsul îndurare. Zadarnică. Fiara aderentă – umbra? moartea? – strângea, strângea, strângea ...

Ion Burdea-Niculeşti se deşteptă într-un disperat spasm, înăbuşit în noaptea opacă. Pipăi butonul de porţelan şi făcu să explodeze lumina. Privi încă nedezmeticit, răvăşeala patului Îşi apăsă inima zvâcnind dureros în gratiile pieptului ...

Absurd vis, stupid vis!

Gândise o clipă să sune, dar şi-a retras îndată mâna. Spaima abia risipită făcea loc altei temeri. Îşi imagină chemarea stridentă şi metalică în casa goală; valetul apărând somnoros şi speriat. Ce era să-i spună? Cum să se arate înainte-i, înfricoşat ca un copil care a visat urât?

Marele om îşi şterse tâmplele umede. Recules, privi obiectele familiare din încăperea unde dormea singur de zece ani. Surâse, căci toate îi dădeau siguranţă, îl întorceau la realitatea certă care n-avea nimic de-a face cu vedeniile deşuchiate ale unui vis chinuit. El ştia un leac la îndemână: cinci minute sub ploaia rece a duşului destind nervii şi ordonează ritmul

sângelui în artere. Totul e să ştii a domina animalul, să-l constrângi sclav raţiunii, să-l ţii din scurt când şovăie.

Coborî din pat, pipăind cu piciorul pantofii moi.

Umbra coborî şi ea. Se lungi până în tavan. Ion Burdea-Niculeşti, cu toată constrângerea raţiunii, nu izbutea s-o ignore. Era acolo, gata şi ea, aşteptându-l să vadă ce face. „Idioţii!" vorbi tare: „Afurisit beţiv" ...

Cuvintele sunară bizar în dormitorul dreptunghiular, de unde, pentru desăvârşita izolare, fusese alungată chiar bătaia monotonă a pendulului. Îi fu ruşine de el: a început acum să vorbească singur!

Hotărât, aceasta nu mai poate dura aşa! Sumeţindu-şi pieptul, se apropie de perete, să o cerceteze atent. Umbra coborî din tavan, deveni egală şi mai conturată, exact de înălţimea lui, suportând neclintită examenul. Avea parcă şi dânsa în statură, o provocare batjocoritoare, cu pieptul diform lăţit. Se confruntară amândoi. „Idioţii! ... Începe să mă enerveze serios afacerea aceasta!" constată, nu mai ştia a câta oară, Ion Burdea-Niculeşti, întorcându-i spatele.

Patrunse în camera de baie, răsuci robinetele de nichel; când dădu drumul snopului de apă rece pe peretele de porţelan, umbra născoci gesturi groteşti, paradiind cu o deşănţată lipsă de respect mişcările marelui om gol.

Dar Ion Burdea-Niculeşti era de astă dată redat calmului dintotdeauna, imunizat, neutralizat: din nou, ignorând ca orice om normal prezenţa iritantă, spioană, a umbrei. Înfăşurându-şi trupul ud în cearşaful spongios, simţi cu satisfacţie odihna relaxându-i nervii.

În pat deschise o carte potrivind lampa pe măsuţa de noapte, la distanţa calculată care să-i obosească ochii, exact cât este nevoie ca să-i cheme somnul. Totul era în viaţa lui calculat ca o maşină precisă, ce la anumită mişcare face să joace ingenios, anumite, întotdeauna aceleaşi resorturi.

Totuşi ... Totuşi când întoarse foaia, se surprinse că n-a reţinut nimic din sensul literelor; o luă de-a capo, străbătu pagina din nou, nu o întoarse, gândul se risipea confuz. Ceva stăruia dincolo de gând şi dincolo de voinţă.

Ce glas cunoscut! ... Ah! Îşi lămurea bine acum ce glas cunoscut fusese acel de adineaori, din somn, când cerea pentru el îndurare umbrei.

Ion Burdea-Niculeşti îşi aminti astfel, după atâţia ani, ceea ce hotărâse să nu-şi mai amintească niciodată şi într-adevăr nu-şi mai amintise.

Cartea lunecă. O lăsă jos. Glasul acela. De cât de departe, glasul acela! ...

Îi suna ca întâia oară. Iar din uitarea cea mare, totul recăpătă viaţă. Tristă viaţă.

Un şuvoi rece între lespezi, brazi întunecaţi, miros aspru de răşină, o fluturare albă de eşarfă, o copilă în străveziu veşmânt feciorelnic, întoarsă cu spatele ... Şi glasul acela chemând pe cineva, pe urmă izbucnind în hohot; râs în care veselia nu izbutea să acopere spaima de o clipă. De pe colţul stâncii un picior lunecase în apă. Ce spaimă şi ce râset! Acum sărea din lespede în lespede să-şi pescuiască pantoful furat de torent. Corăbioara albă sălta pe undele fugace, părea că a ancorat într-un golf de o palmă adânc; când se pleca să o prindă, se răsucea viclean, săgeta pe gâlgâiala apei cine ştie unde ...

El s-a repezit în cale, a capturat pantoful ...

L-a adus trofeu, ud şi minuscul, copilei necunoscute cu mâna la pieptul mic, zvâcnind de râset şi de spaimă. Necunoscuta l-a privit în ochi, cu obrajii învăpăiaţi – pe sub pieliţă se vedea fluxul sângelui cum se răsfira ca un trandafir magic care se involtă – pe urmă ochii au coborât în pământ.

Ochii Marei! ...

Încep toate basmele cele mai dulci, altfel?

Au aşteptat pe marginea şuvoiului până s-a uscat olanda pantofului şi până ce-au învăţat să se cunoască.

Ascundea piciorul gol, numai în ciorap, pudic, acoperindu-l cu marginea rochiei. Ochii Marei nu s-au mai ridicat decât pe furiş, când credea că el priveşte în altă parte; ochi în care lucea fără astâmpăr un tremur de început de râs. Cum de n-o văzuse încă? Cum de n-o ştiuse? ...

Când s-au întors, tăceau.

Păreau că au isprăvit de spus tot; întâmplări de la facultăţile lor deosebite, gânduri despre aceleaşi conferinţe ascultate, banalităţi, piese de teatru, cărţi şi tot ce putea fi de un interes pentru viaţa lor studenţească; asistaseră la acelcaşi cursuri pe vremuri celebre, parodiaseră aceleaşi ticuri ale dascălilor bătrâni, se miraseră că nu s-au văzut; nu-şi spuseseră, dar gândeau amândoi că numai fiindcă nu se cunoscuseră până atunci, ceva în tinereţea lor le lipsise încă. Tăceau alături. El smulgând din treacăt vârful crenguţelor de brad, care se frâng fragede, ca mici cruciuliţe vegetale şi lasă în dinţi un gust metalic. Ea, smulgând maşinal, cu gândul în altă parte, petalele unei margarete de câmp, în eterna şi superstiţioasa joacă feminină: mă iubeşte? nu? foarte mult? deloc? ...

Tăcea, dar glasul ei îi cânta melodic în urechi.

Glasul de adineaori, din somn, cerând îndurare pentru el. Ca şi cum el ar fi fost deprins să ceară îndurare cuiva?

Da! Veche poveste şi tristă poveste.

Începuse atât de senin şi sfârşise atât de crunt ... Dar sfârşesc oare toate basmele altfel?

Un râs; obrazul învăpăiat; o piruetă fluturând fustele; altă gâlgâire sonoră de hohot; privirea strecurată cu nevinovată şiretenie pe sub gene. Înaintea unei întrebări, în colţul gurii tremurând zâmbetul gata să se destindă; viaţa aceea tânără, plină de neastâmpăr, însetată de toate nimicurile din care se întreţes miracolele lumii, făptura nebunatică pe care nimic nu părea că are s-o ostenească şi s-o întunece cândva; toate curmate deodată, de ireparabilul care striveşte ca o talpă, zbaterea fragilă de aripi a celei mai inocente şi divine gâze! După scurtă vreme, în alt capăt de ţară, departe de toţi ochii, tinereţea aceea, şi vioiciunea, şi râsetul care păreau că nu vor conteni niciodată, au fost înecate într-o crâncenă ispăşire: o biată vietate cu obrajii supţi, cu ochii sticloşi, ocolită, izgonită. „Mă văd aci şi mă întreb dacă tot eu am fost aceea? ... Undeva, atât de departe de tine, abia reală, sunt arătarea celei ce-am fost. Ma binc că nu mă vezi. Ţi-ar fi milă de mine, şi nu mi-ar place mila ta“ ... scrisese ca atunci, iar el arsese scrisoarea repede, îşi dogorâse degetele şi călcase scrumul, apăsat, să şteargă oricc urmă, orice.

Când prietenul cel mai bun din aceste timpuri, Atanasie, venise de acolo, cu ştiri, îl aşteptasc la gară, cu inima strânsă, nu de cele ce i se întâmplau ei; ci ghemuit în el şi mizer, de cele ce puteau să urmeze pentru dânsul.

Era doar toată cariera lui în joc, viitorul, toate proiectele îndrăzneţe care se surpau, anii grei încă dc studiu, sărăcia care nu mai putea fi împovărată de altă sărăcie, şi stupid, de un copil. Şi acum îi strecoară în oase un fior amintirea acelui ceas, pe peronul cutreierat de vântul gheţos!

Aşteptarea îi aţâţase bolnav închipuirea; prevedea scene mai absurde una decât alta ... Trenul oprindu-se; el, deodată, pomenindu-se, cu un copil în braţe, pasagerii întorcând capul, ghiontindu-se, hohotind de acest june care voia să cucerească lumea şi până una alta, sfârşea pe un peron de gară, cu un prunc în plapumă roşie la piept, ca în melodramele proaste ... Se gândise să fugă. Nici acum nu-şi lămureşte ce l-a ţinut ...

Dar n-avea de ce fugi.

Toate fuseseră închipuiri. Viaţa e mai simplă. Atanasie i-a răspuns la întrebarea lacomă, abia coborât de pe treptele vagonului, cu strângere de umeri: „Fii fără grijă, Ioane ... nu vei avea nicio neplăcere. Nu fiindcă aş fi convins-o eu; ci fiindcă aşa vrea dânsa.

Ştii prea bine că aceleaşi legi fac pietrele să se scufunde şi păsările să se înalţe. Ea se scufundă; tu rămâi liber să te înalţi".

Atanasie răspundea totdeauna obscur şi cu o intenţie de dispreţ batjocoritor în tot ce rostea. Nu l-a întrebat mai mult şi nici el nu i-a spus mai mult. I s-a părut că prietenul îl priveşte cu o bucurie rea, când l-a văzut respirând uşurat. I-a fost ruşine de această senzaţie de eliberare pe care nu şi-a putut-o stăpâni. A ocolit şi atunci, şi mai târziu, vreo explicaţie, măcar o aluzie, o scuză.

Atanasie era singurul om a cărui privire nu o putuse înfrunta, de al cărui râs de capră, în vârful buzelor, înecat, sacadat, se temea. He-he-he! Da, râs de capră! Nesuferit, răutăcios şi demonic. Descoperea toate slăbiciunile, le căuta cu o răbdare de maniac colecţionar, le scormonea, le aţâţa savant, îşi râdea de ele; încheia o zi fericită, numai când găsea cuiva, până atunci invulnerabil, o sminteală în armură, o faptă rea ascunsă, o greşeală, o umilinţă dureroasă, rănile acelea triste care desfigurează şi mistuie tăinuit. Hehe-hehe! Îşi încovoia spinarea cocoşată, plecându-se deşirat să-i râdă în ureche: Hehe-hehe! Ce meschină şi mizerabilă devenea deodată toată viaţa şi oamenii ce biete fantoşe, când behăia râsul acela: hehe-hehe!

Un singur martor existase la acest dintâi şi singur episod imprudent al vieţii lui; dar ce martor!

Cum se simţea împuţinat şi netrebnic şi şovăielnic sub ochii lui, când îi întâlnea, privindu-l neclintit, ochii de capră, gălbui şi bulbucaţi!

Câteodată, pe neaşteptate, rostea o constatare enigmatică, în care-i părea că străbate un tâlc ascuns: „Îmi vine să cred Ioane, că pentru a face ceva într-adevăr bun şi trainic în viaţă, trebuie să începi prin a sacrifica pe cineva. Cum cei vechi luau umbra trecătorului cu trestia, să o zidească în piatră. Numai atunci clădirea durează ... Hehe-hehe!“

Ochii de capră îi căutau atunci ochii, cu o înveselire plină de curiozitate, să-l descopere roşind: îl studiau ca pe un şoarece pus sub globul aparatului aspirant, de făcut vidul, unde animalul rămâne în neclintire de panică, în aerul rarefiat. Hehe-hehe!

Târziu, tot Atanasie i-a spus, ca din întâmplare, în plina bucurie a celui dintâi hotărâtor succes, că poate să-şi vadă copilul dacă doreşte, aici, la bunicii Marei, care l-au înfiat când Mara n-a mai fost. A spus şi l-a privit răsucindu-şi bărbiţa roşcată, cu râsul acela behăit şi insuportabil, când a văzut cu bucurie că tace şi ocoleşte ochii în altă parte. Îndată a părut că uitase ce-a vorbit. Dar în ochii gălbui dura bucuria lăuntrică, şi

buzele subţiri descopereau dinţii urâţi, în râsul necontenit de capră.

Pe urmă, altă dată, după un an, l-a dus pe nesimţite, ca într-o cursă, în focul unei discuţii, într-o stradă lăturalnică, aci, aproape de bulevard; l-a oprit în faţa unei case de pensionari, cu vitraj cu olendri şi cu strâmtă grădină de-o palmă – tupilat adăpost de oameni nevoiaşi ... Un copil în şorţ albastru se juca în curte cu o pisică cenuşie, o bătrână într-un scaun de pai împletea cu ochelarii ridicaţi pe frunte. Copilul s-a oprit din joacă să-l privească; l-a privit şi bătrâna. Din râsul mut al lui Atanasie a înţeles cine sunt.

A înţeles şi-a fugit.

Atanasie l-a ajuns din urmă, cu paşii lui răschiraţi, nu i-a rostit nimic, continua doar cu cea mai nevinovată insistenţă discuţia lor începută ... Dar ochii îl scormoneau şi nu mai contenea râsul acela de capră: hehe! hehe! ...

A revenit mai apoi de câteva ori, pe ascuns, singur.

Era în anul când se însura. Trecea ca din întâmplare, privea printre zăbrele verzi: copilul se afla acolo, bătrâna în acelaşi scaun: a doua oară se adăugase un bătrân numai în vestă, plivind un strat cu mixandre, acelaşi pisic cenuşiu ... Copilul lui! ... Pe urmă a venit iarna. Grădina fu goală, ferestrele cu două

rânduri de geamuri. Nu mai putea şti ce fac cei dinlăuntru. N-a mai trecut. S-a însurat. A lipsit din ţară un an. A uitat. Cecil nu-i aducea numai averea cu toată siguranţa zilei de mâine, dar şi alte griji noi, îndatoriri politice, pentru misiunea înaltă la care îl pregătea bătrânul Clejanu, părintele Ceciliei şi din vechi timpuri, sfetnicul cel mai ascultat al tronului.

La Florenţa l-a găsit telegrama de la Atanasie: „Fii pe pace. Au dus ieri şi copilul la cimitir. Mulţumeşte providenţei sale Anghina. Ai dreptate. Omul singur e tare. Felicitări!"

Parcă i-a auzit râsul de capră; hehe! hehe! pângărind aerul sonor al Florenţei, acolo, pe terasa hotelului Carlton, de unde se vedeau colinele unduind sub cerul siniliu. Cecil l-a întrebat distrată, ce veste îi aducea depeşa din ţară. A îngăimat ceva la întâmplare, mototolind hârtia şi aruncând-o peste marginea balustradei.

De altfel, nici n-avea nevoie să se prefacă, s-o mintă. Între el şi Cecil n-a existat niciodată decât cea mai desăvârşită indiferenţă. Ea şi plecase ochii fără să aştepte răspunsul, continuând să citească, înfăşurându-şi şalul subţire în jurul pieptului. Aşa a cunoscut-o întotdeauna; friguroasă, nepăsătoare la tot ce nu era curent de aer sau primejdia unei răceli.

Dar el nu şi-a putut stăpâni o bucurie. În sfârşit, nu-l mai ameninţa nimic; săvârşise o prostie tinerească, putea să-i primejduiască viaţa, a scăpat, orice urmă era ştearsă. Nu mai exista Mara. Nu mai exista copilul ... Şi s-a trezit fluierând o veselă melodie la modă, obsesie de la orchestra de seară a restaurantului.

Când a trecut, după mulţi ani, din nou pe strada lăturalnică, în locul casei nu se aflau decât dărâmături. Mai sunt şi acum. Locul a fost supus alinierii. Se va deschide o piaţă. Până atunci au crescut oţetari prăfuiţi, a rămas un prun cu crengile torturate, cărămizi roşii şi moloz, se adună câini râioşi, s-au înălţat movile de gunoaie. Hehe-hehe!

Cum i-ar suna râsul de capră al lui Atanasie!

Dar nici Atanasie nu mai există; ori, dacă este, e undeva o larvă omenească, strivită, confundată cu celelalte.

Rânjind de slăbiciunile altora, n-a luat aminte la aceea a lui, care-i pregătea prăbuşirea. A fost o cădere neaşteptată, cum nu se pomenise de mult.

În dimineaţa când a venit cu ochii nedormiţi, fără râsul de capră, şters definitiv de pe buzele vinete, să-i spună că peste două ceasuri trebuie să se înfăţişeze judecătorului de instrucţie, a simţit şi el o satisfacţie răutăcioasă. Va să zică acesta era Atanasie, pe a cărui privire, singura dintre toate, n-o putuse înfrunta? În

sfârşit, îl putea scormoni şi el în ochi: hehe-hehe! Aceasta era tot? Aşa de repede se sfârşea cariera de aspru jude al tuturor?

Hehe-hehe! Celălalt i-a citit în ochi condamnarea.

A înţeles ... A pogorât în pământ privirea şi a ieşit şovăind.

A regretat imediat. Numai după două clipe a regretat, copleşit de mustrare. A alergat după dânsul să-l cheme. A luat telefonul ... Prea târziu!

Atanasie de acolo a scăpat; dar nu om, ci fost om. Nimeni nu i-a mai auzit numele. Încă unul şters. S-a topit în marele anonimat. E undeva, poate vreun slujbaş alcoolic, cu o droaie de copii, făcând hazuri acre pe socoteala şefilor de birou, la cârciuma aperitivelor. Poate mai rău. Poate va fi murit demult, declasat, în vreun spital, îngropat de vreo comunitate. Hehe-hehe! Viaţa nu e defel o glumă uşoară, când nu eşti lucid la fiecare pas; *când o lecţie nu-ţi foloseşte, odată pentru totdeauna!*

Lui i-a folosit. Una – destul! De atunci nicio slăbiciune; în fiecare seară trei file de calcule, cea mai bună terapie pentru animalul omenesc, raţiunea pusă în dreptul ei: luciditate, răbdare, perspectivă a universului, alta decât cea mărginită, dobitocească, a vulgului.

Dar glasul acela? De unde a tresărit în mijlocul nopţii, într-un vis absurd, căutându-l din lumea de unde nu mai este întoarcere? Şi umbra? Vis idiot! ... Propria ta umbră să te sugrume prin somn! Ar râde să afle, oricine; chiar beţivul de aseară.

Ion Burdea-Niculeşti, ridicându-se să-şi îndrepte pernele fierbinţi, observă umbra pregătindu-şi şi dânsa culcuşul, în lumea ei de două dimensiuni. Se opri. Se opri şi umbra. Când se întinse, umbra se furişă sub aşternut, dar nu sub aşternutul ei care dispăru de pe zid, ci lângă el, în aşternutul său, aderentă ...

În ultimul timp s-a surmenat fără cruţare. Va pune ordine. De mâine chiar ...

Stinse lampa. Fiindcă voi cu toată voinţa să adoarmă, şi fiindcă voinţa îl mai asculta încă, adormi.

Dar a doua zi nu puse ordine. A doua zi avea lucruri mai grave de îndeplinit.

Întâi expozeul de la club. Pe urmă reporterii chemaţi pentru interviu. Pe urmă consfătuirea cu şefii organizaţiilor convocaţi telegrafic din provincie.

Secretarul nu dovedi luând note, clasând hârtiile, pregătind datele precise, fără de care Ion Burdea-Niculeşti nu rostea nicio declaraţie şi nu lua nicio hotărâre. Realitatea era prinsă în logica lui ca într-un cleşte, în care trebuia să cedeze, cum cedau prea curând, toţi adversarii.

Pentru această severă metodă şi pentru dispreţul fără cruţare dc slăbiciunile omeneşti, secretarul îşi făcuse de la început, din patron, un idol. Era tânăr, sfârşise studii strălucite, socotea un noroc fără seamăn, că-şi putea face ucenicia lângă asemenea om, pe care nu-l naşte o ţară de două ori într-o jumătate de veac. Avusese şi el o iubire copilărească, o fetiţă săracă roşind sub privirea lui, apăsându-şi zvâcnirile inimii în bluza subţire, când se pleca să-şi apropie buzele de gene; se lepădase de tot, se mecanizase, se apropia cu fiecare lună decursă, mai desăvârşit se apropia de idealul supraomului care era Ion Burdea-Niculeşti.

Corect, după ce sfârşi de clasat fişele, le orândui în ghiozdanul de piele.

Ion Burdea-Niculeşti nu era nevoit să-l întrebe dacă a uitat ceva; învăţase să nu uite nimic.

Alături, în automobil, cu geanta pe genunchi, păstrând distanţa respectuoasă între el şi patron, fura cu coada ochiului gestul cu care Ion Burdea-Niculcşti descoperea părul cărunt, răspunzând la salutări, cum îşi încheia şi descheia mănuşile, cum privea, cu capul puţin lat îndărăt, forfota norodului de pe uliţi, spântecată de strigătul agresiv al goarnei. Şi ciudat, între amândoi oamenii aceştia şase ceasuri pe zi alături, nu existase niciodată alt schimb de cuvinte, decât al îndatoririlor stricte pentru care Ion Burdea-Niculeşti

îşi angajase un secretar. Nu-l întrebase niciodată despre studii, despre planurile lui de viaţă, despre greutăţile familiei lui nevoioaşe. Vorbele sunau întotdeauna aceleaşi, seci, egale: „Fă aceasta ... îmi trebuie aceasta ... răspunde aceasta". Iar secretarul îl admira mai nemărginit, pentru indiferenţa cu care îl confundase cu obiectele neînsufleţite. N-ar fi îndrăznit niciodată să bată la uşa biroului cu cinci minute mai devreme; n-a întârziat niciodată; nu şi-a îngăduit să întrebe ceva, să-şi încălzească glasul vreodată, să ceară un sfat ori să roage pentru vreo intervenţie în ajutorul cuiva. Respirând aceeaşi atmosferă, se uscase şi începuse să se simtă şi el tare, fiindcă şi el se pietrifica.

Cu trei luni înainte, tatăl secretarului, funcţionar obscur de gară, fusese mutat, printr-un capriciu ori o eroare, într-o staţie mărginaşă a ţării. Se ruina, astfel, brusc şi injust, o întreagă gospodărie. Copiii erau rupţi de la şcoli; târau cu tribul lor calic o femeie de mulţi ani bolnavă; ar fi fost destul să ceară un singur cuvânt de la Ion Burdea-Niculeşti pentru ca mutarea să fie revocată. Dar să ceară aceasta, i s-ar fi părut secretarului nu o îndrăzneală ori o necuviinţă, ci abdicarea de la ceea ce învăţase mai adânc despre înţelepciunea vieţii de la patron: *nimeni să nu aştepte nimic de la nimeni.* Şi oamenii şi-au cărat gospodăria lor ticăloasă la marginea hotarului cu resemnarea săracilor care se supun fără cârtire destinului.

Acum chiar, secretarul avea în buzunar o scrisoare de la bătrâna bolnavă, – îşi socotea zilele numărate, îl chema cât mai neîntârziat. Nu apucase să isprăvească de citit rândurile tremurate, o primise cu câteva minute înainte de ceasul când trebuia să se înfăţişeze patronului, o mototolise şi aştepta până după-amiază, mai târziu, răgaz, să continue când va fi liber. Îşi spunea că bătrâna îi cere un lucru cu neputinţă. Cum s-ar gândi oare să-l lase pe Ion Burdea-Niculeşti, chiar numai trei zile, singur, în preziua luptei de răsturnare a guvernului, fără geanta, dosarele şi notele lui? Îşi imaginează privirea rece, surâsul de mirare, de milă şi de dispreţ, cu care ar ridica ochii să-l măsoare la cele dintâi cuvinte ... Secretarul cercetă pe furiş, să citească pe obrazul patronului această mustrare, milă şi acest dispreţ. Dar Ion Burdea-Niculeşti, cu mâna în mănuşa cenuşie rezemată de uşa automobilului, îşi privea umbra fugind pe asfalt paralel cu goana maşinei, zdrobindu-se sub roţi, mânjindu-se sub paşii trecătorilor, izbindu-se cu capul de stâlpi, frângându-se în ziduri şi reapărând intactă şi vertiginoasă, când roţile scăpau la drumul liber.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi scutura fruntea, întors la realitate:

– Pregăteşti situaţia judeţelor ...

Secretarul se înclina.

– ...Şi textul moţiunii bătut la maşină, pentru ziare ...

Secretarul se înclina.

– Dejunul îl iei cu mine, am să-ţi dictez ...

Secretarul se înclina.

Aşadar, abia diseară va putea sfârşi scrisoarea cu litere păianjenite, de la bătrâna care îl chema acasă.

La club, intrarea lui Ion Burdea-Niculeşti fu primită cu tăcerea respectuoasă ce stingea brusc, întotdeauna, rumoarea încăperilor.

Şeful strânse mâinile; pe altele abia le atinse; pe altele se făcu a nu le zări. În această savantă dozare a atenţiei pentru propriii săi partizani, se afla o ierarhie fără greş – acum se citea o indicaţie. În cinci minute se ştiu cine vor fi viitorii miniştri şi cine şi-a luat nădejdea ...

Când Ion Burdea-Niculeşti începu să rostească expozeul, nu mai scârţâi nicio gheată, nu se mai deschise nicio uşă. Cuvintele cădeau subliniate de aplauze, dar aplauze măsurate, atât cât era nevoie pentru a dovedi consimţământul unanim, fiindcă era prestabilit că şefului nu-i plac manifestările zgomotoase şi lăbărţate. Frazele sunau egale, puţin dispreţuitoare, ca şi privirea care se plimba de la unul la altul, căci Ion Burdea-Niculeşti ştia cât preţuieşte fiecare din capetele lungite să-l asculte, ştia că pentru

cei mai mulţi, programul, angajamentele, manifestele către ţară şi moţiunile însemnau numai făţarnice formalităţi fără importanţă. Realitatea singura pentru toţi era: vin ori nu vin la putere? Şi când? Iar atunci, ce folos va trage pentru sine fiecare?

De aceea Ion Burdea-Niculeşti îşi dispreţuia partizanii lacomi şi cinici; dar îi compătimea pe cei naivi. Căci mai multă nevoie avea de lăcomia şi cinismul celor mulţi, decât de naivitatea celor puţini şi dinainte sacrificaţi.

– Doresc, domnilor ...

Ion Burdea-Niculeşti făcu o pauză. Surprinse pe perete umbra mâinii parodiindu-i gestul. Retrase mâna şi umbra căzu.

Câţiva întoarseră ochii să descopere ce va fi zărit şeful pe zidul gol. Ion Burdea-Niculeşti simţi broboane de sudoare pe frunte.

Umbra de pe perete îşi şterse fruntea, cu o umbră de batistă.

Tăcerea dură.

– Doresc, domnilor ... îşi drese glasul, biruindu-se.

Restul expozeului îl rosti repede, cu vârful degetelor sprijinit pe masă, preocupat, stăpânindu-se să nu înalţe mâna, ţinând sub degete umbra degetelor.

– Îmi pare cam obosit şeful. Nu e în formă! spuse cu oarecare satisfacţie, un exministeriabil mustăcios.

Şeful trecu, încheindu-şi şi descheindu-şi nervos nasturii mănuşii.

Ceva nou, neobişnuit, straniu, i se întâmpla; un nimic, un fleac, o umbră, propria lui umbră, îi zădăra calmul până atunci nezdruncinat încă de nimeni.

Mergând, umbra se făcuse ghem la picioare. Se sili să n-o privească. Dar la întrebări, răspunse cu gândul în altă parte şi mersul avea ceva nefiresc, întrerupt, ocolind şi cercând să pună prin surprindere piciorul pe pieptul umbrei, să o captureze sub talpă.

La club, partizanii rămaşi să discute în urmă, văzură în această nervozitate a şefului, semn că situaţia nu e atât de limpede cum se grăbiseră prea optimiştii să o socotească. Ion Burdea-Niculeşti ştia desigur ceva. Se iviseră, probabil, complicaţii. Complicaţii grave, dacă şi omul cel mai imperturbabil îşi pierdea răbdare.

Seara, o informaţie de ziar lua notă cu îngrijorare de aceste simptome, la buletinul politic. Guvernul, de bună seamă, îşi păstra undeva o rezervă care să-i prelungească agonia. Dar nota încheia tot optimist, amintind ţării că Ion Burdea-Niculeşti a ştiut în cariera-i politică să înfrângă conspiraţii mult mai tenebroase.

Când citi rândurile subliniate de secretar cu creion roşu, Ion Burdea-Niculeşti surâse întâi cu milă,

pe urmă simţi intrându-i în oase o neliniște necunoscută.

O teamă de el însuşi ... Aşadar, o neînsemnată şovăială, o oboseală a nervilor, o singură schimbare în felul lui firesc de a fi, o obsesie rizibilă şi absurdă erau destul să clatine ceea ce durase temeinic în douăzeci de ani! Se răsuci pe scaun să-şi privească ostil umbra. Umbra se răsuci şi ca – dar ea, calmă. De-ar fi un om, l-ar strivi. De-ar fi o dificultate, ar înfrânge-o. E însă imaterială şi enigmatică, îl aşteaptă, aşteaptă ...

Aşteaptă ce? ...

Aprinse toate luminile – era în sufragerie – umbra se ascunse sub picioarele lui sub scaun.

Împinse farfuria; mâncarea i se oprea în gât. Servitoarea intrând, se uită cu mirare la stăpânul posomorât înaintea felului neatins, la toate becurile luminate. Nu se aprindeau toate luminile decât când erau invitaţi. Dar nu îndrăzni să întrebe. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva în casa aceea solemnă, întotdeauna tăcută şi severă.

Ion Burdea-Niculeşti aruncă şervetul. Merse urmat de umbra lui prin toate încăperile, până la birou; trase sertarul şi cu cele trei foi albe de hârtie înainte, îşi porunci să uite.

Şi uită.

Cât aşternu cifrele subţiri, din nou nimic n-a mai existat decât tăcerea imobilă şi gândul lucid, evadat din carcera cărnii. Creionul ronţăia mărunt; ferestrele cu draperii compacte nu lăsau să străbată zbaterea vană a oraşului, omul fu din nou singur şi tare. Dar când se opri, aproape de sfârşit, să ridice ochii obosiţi şi să-şi destindă umerii, surprinse întâia dată după douăzeci de ani, umbra plecată peste el, în tavan, spionându-l atentă, răbdătoare şi aşteptând. Aşteptând ce? ...

Fu o senzaţie rece, de spaimă, cum descoperi neaşteptat că afară, din întuneric, te priveşte de cine ştie când, cu nasul turtit de geam şi cu ochii holbaţi, un nebun evadat. Nu ştii ce te aşteaptă, ce va face peste o clipă, de unde va începe: numai rânjeşte şi aşteaptă.

„Stupid"! – trânti cu pumnul în tăblia biroului, de jucară creioanele ascuţite fin în cupa de cristal.

Umbra bătu aerul cu un pumn gigant ca un ciocan şi stătu, fiindcă şi Ion Burdea-Niculeşti a stat.

De acum, înţelegea că toată odihna e pierdută, dacă umbra a intrat şi aci să-l prigonească. Făcu ghem hârtiile, le aruncă în coşul împletit, îşi apăsă ochii. Tăcerea îl nelinişti. Îl împresura duşmană.

Întâia oară se cutremură constatând cât e de singur în răceala de cavou a camerelor vaste. Şi întâia oară nu se mai simţi tare fiindcă era singur.

Umbra cu faţa acoperită în palme, îl aştepta plecată. O simţea deasupra. „N-am să scap de ea de acum, nici în coşciug! – gândi. Au s-o închidă cu mine".

– Nu mai înţeleg nimic. Trebuie să-i cerem explicaţie! vorbi nervos Tudoriţă Stârcu, aprinzând o ţigară de la altă ţigară şi mutând cu neastâmpăr serviciul de şvarţ pe tava nichelată. Nu admit! Asta e: nu admit! ...

Celălalt dădu moale şi fără convingere din mână:

– Vorbeşte tu! ... Eu nu mă amestec.

Îşi schimonosi obraz de suferind, cerând să arate astfel că numai boala îl silea la această neutralitate:

– Înţelegi, cu ficatul meu ... Am avut iarăşi o criză. Mi-a recomandat medicul linişte. Altfel! ...

Mâna voi să completeze gândul cu un gest energic, dar căzu moartă, ca o mână de manechin umplută cu tărâţe de lemn.

Tudoriţă Stârcu se ridică de la masă, împingând tava de zăngăniră paharele, făcu câţiva paşi apăsaţi până la fereastră de unde privi cu indiferenţă prefăcută forfota străzii. Muşcă în dinţi cartonul ţigării. Mustaţa i se zburlise ca la pisoi, când se pregătesc să se repeadă.

Se întoarse brusc şi izbucni;

– Vorbeşte-i tu ... Eu nu mă amestec!

– Aceeaşi poveste întotdeauna! Îţi aperi pielea ... M-am săturat de atâta diplomaţie. Nu admit! Înţelegi! Nu admit! Nu e vorba de noi, de ficatul tău şi de toate fleacurile, ci de partid. Se duce de râpă! Într-o singură lună, am pierdut de două ori ocazia să dăm lovituri repezi şi decisive. Mai sunt cincisprezece zile şi se închide sesiunea ... Atunci înseamnă că răbdăm până la toamnă, mai mult poate ... Eu aştept, tu aştepţi; dar partidul se descompune! Nu admit! De la Romanaţi am primit iarăşi o listă de demisii. Nişte imbecili, nişte lichele! E adevărat! Publicul însă se impresionează uşor. Dacă începe debandada, să-mi răspunzi atunci, te rog: ce facem? Tăria noastră era disciplina. Unde e disciplina? Şeful a devenit somnambul! ... Tu nu te amesteci! ... Ceilalţi s-au deprins să le vină totul de-a gata, n-au nicio iniţiativă. Şi partidul se risipeşte! Nu admit! Azi unul, mâine altul; când corabia se îneacă fug toţi şobolanii ... E destul începutul. Pe urmă să te văd cum ai să-i opreşti? Sunt curios să văd, cum ai să-i opreşti?

Celălalt dădu vag din umeri, ca unul care nu ştia nici el cum are să-i oprească.

Tudoriţă Stârcu aprinse o a treia ţigară şi se duse la fereastră, să roadă cartonul, privind trecerea necurmată a automobilelor şi trăsurilor, pe Calea Victoriei. Pufnea pe nări şi bătea mărunt, cu unghiile, tamburul în geam.

Erau amândoi făcuţi să nu se înţeleagă. Moştenitorii prezumtivi ai şefiei, când Ion Burdea-Niculeşti n-ar mai fi ori s-ar retrage.

El, Tudoriţă Stârcu, ghem de nervi în necurmată agitare, pus pe luptă, păros, precipitat şi imprudent, în război cu toată lumea şi „neadmiţând" nimic, săvârşind de douăsprezece ori pe an măcar douăsprezece acte necugetate, dar luându-şi îndată toate răspunderile, curajos şi loial; celălalt, Sache Algiu, moale, nehotărât, meşter trăgător de sfori ascunse, leneş şi fanariot, bucurându-se tainic de toate greşelile şi slăbiciunile celorlalţi din partid, care-i înlăturau încă un concurent.

Destul să-i fi privit o dată, ca să înţelegi din ce capete opuse de lume veneau.

Tudoriţă Stârcu scuturând mâinile să le smulgă din umeri, uitându-se drept şi tăios în ochi, cu văzduhul întotdeauna răscolit în jurul lui de gesturi smucite, râzând când era vesel cu toţi dinţii.

Sache Algiu, cu privirea întotdeauna piezişă de ipohondru, cu nasul moale de cocă, încleind vorbele tărăgănat şi onctuos, întinzând o mână umedă care rămânea flască în mâna celuilalt, încât omul se simţea îndată stânjenit, nu ştia dacă să-şi retragă ori nu mâna, nu mai avea altă preocupare decât cum să scape de atingerea aceasta vâscoasă care se eterniza.

– E patru! La patru şi jumătate vine ... De aceasta sunt sigur. Atât i-a mai rămas: e punctual. Şi dacă vine îi vorbesc. Nu admit! hotărî Tudoriţă Stârcu, răsucindu-se de la fereastra clubului şi apăsând butonul soneriei, fatal, ca resortul unei maşini de execuţie, prin electricitate. Adă alt şvarţ! porunci răstit chelnerului. Clocotit şi cu rom. Şvarţ, nu zeamă de prune! Porcării nu admit!

– Şi mie pălăria şi pardesiul, molfăi Sache Algiu, cu faţa mascată de un ziar desfăcut, după care se retranşase curajos.

– A! Va să zică eviţi să asişti la explicaţie? îi trase Tudoriţă Stârcu ziarul într-o parte, să-i descopere ochii. Comod! „Nu ştiu, n-am văzut! Lasă nebunul, să se descurce el!" Dragă Algiule, de astă dată nu admit! Ai să rămâi aici. N-ai decât să taci şi să asculţi. Dar să fugi, asta nu! Nu admit!

Celălalt scoase ceasul plat de aur şi păru foarte alarmat, atât cât figura lui cu trăsăturile lâncede putea arăta îngrijorare.

– Am o întâlnire ... Nu pot lipsi. Exact la patru ... Am întârziat.

Tudoriţă Stârcu se trânti în jilţul de piele şi hohoti cu picioarele răşchirate, frecându-şi genunchii.

– Haha! Ai întârziat? Parcă spuneai adineaori că îl aştepţi şi tu ..

– Uitasem ...

– Tu să uiţi? Să fim serioşi, Algiule! Eşti aci, rămâi aci!

Şi întorcându-se către chelnerul care aştepta cu palaria şi pardesiul lui Algiu pe braţ, porunci:

– Du-te îndărăt! Domnul Algiu s-a răzgândit. Pleacă mai târziu.

Chelnerul lipi uşa cu băgare de seamă. Sache Algiu rămase prizonier. Mai privi încă o dată la ceas, deşi nu-l aştepta nimeni, ca să arate că întâlnirea n-a fost o născocire. Oftă cu aer de victimă silită să se supună celor mai absurde capricii. Tudoriţă Stârcu îl măsură cu milă şi cu dispreţ, aruncându-i în faţă colaci de fum. Privi pe urmă, în tavan, fluierând un tril.

Îşi recapitula în minte explicaţia pe care avea să o ceară.

Cu Ion Burdea-Niculeşti era prieten vechi. Îl iubea şi îl preţuia. Ştia, cu toţi ceilalţi, că partidul există numai prin el. Că tot ce-a săvârşit Ion Burdea-Niculeşti în viaţă, era limpede şi precis, fără nici o şovăială, şi în cea mai desăvârşită dezinteresare. Pentru dânşii şi pentru partid, nu pentru dânsul.

Şi îi părea de aceea, cu atât mai inexplicabilă, nehotărârea din ultima vreme, absenţa lui de la tot ce se petrecea, indiferenţa cu care a lăsat să-i scape toate „momentele politice". Poate era bolnav. Poate îl mistuia

o pasiune ascunsă. Carnea se revoltă la o anumită vârstă, se răzbună ... Nu? Se gândise să-i ceară o explicaţie – Ion Burdea-Niculeşti are mai multă nevoie poate, de un sfat prietenesc! ... În acest caz nu e de niciun folos prezenţa lui Algiu, cu prudenţa lui de spion, cu egoismul lui inuman. Sunt lucruri despre care nu se poate vorbi, decât între patru ochi, între bărbaţi întregi, bărbăteşte.

Omul cu nas de proboscidian ridică ochii decoloraţi de cafea crudă şi privi imediat în lături, pe lângă jilţul lui Tudoriţă Stârcu.

– Sache .. Am glumit! rosti Tudoriţă. Nu vreau să te fac să pierzi o întâlnire ... (subliniind intenţionat) mai ales când îmi închipui cc fel de întâlnire c ... Nu admit, mă-nţelegi?

Sache Algiu surâse flatat, viclean şi cu aer de inocentă victimă, căreia i se recunoaşte, în sfârşit, dreptatea.

Vorbele îi făceau îndoită plăcere: întâi, îl elibera; putea să plece. Pe urmă, prietenul confirma astfel reputaţia lui de om cu multe aventuri feminine – faimă născocită nu se ştie de unde şi de cine, absurdă pentru un individ cu înfăţişarea lui bleagă şi îndoielnică, dar la care ţinea nemăsurat, deşi nu s-ar fi gândit vreodată, din prudenţă, să-şi înşele, în ruptul capului, nevasta mult mai bătrână, saşie de un ochi şi tiranică.

Acum când ştia că poate pleca, făcu mofturi. Cercetă a treia oară ceasul şi dădu din cap descurajat:

– Prea târziu! Nu cred că mai aşteaptă ... De altfel, ai dreptate ... Eu să pierd vremea cu fleacuri şi voi să discutaţi lucruri serioase! ...

Tudoriţă Stârcu râdea lăuntric de făţărnicia prietenului. Îşi făcu o plăcere să-l încerce, jucându-se cu laţul pe care îl strângea şi-i dădea drumul:

– Bine! Atunci nu insist. Rămâi şi vorbeşti şi tu! Tu eşti mai calm. Poţi vedea mai obiectiv.

Celălalt se aşeză între braţele fotoliului, consternat, cu figura lungită. Se uită încă o dată la ceas, cu resemnare.

– Ce e? Poate te mai aşteaptă? îl iscodi Tudoriţă Stârcu.

– De ... Ştiu eu? Sigur că poate mă mai aşteaptă.

– Atunci, mai bine du-te! Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să merite o nepoliteţe faţă de o femeie. Nu admit. O femeie nu poate să aştepte!

Sache Algiu clătină nasul de cocă, deplin convins de acest mare adevăr ... Aproape pe furiş, întinse degetul pe buton şi sună, abia atins.

– Adă pardesiul şi pălăria domnului Algiu! porunci Tudoriţă Stârcu, pentru a sfârşi odată, plictisit.

– Dacă vrei tu! capitulă celălalt, îmbrăcându-şi mânecile pardesiului, cu aerul de sacrificiu al omului gata să facă orice, numai să nu contrazică plăcerea unui prieten care „nu admite".

– Da! Dacă vreau eu ... fireşte! repetă în batjocură Tudoriţă Stârcu, cu buza de jos făcută accent circumflex, privindu-l din tălpi până în creştet.

Celălalt se întoarse de la uşă, să adauge un sfat:

– Ştii? Fii energic, dragă! Să se limpezească odată situaţia. Nu mai merge ... Ai dreptate ... Se descompune partidul ... Dacă e surmenat, să se repauzeze. Partidul are nevoie de conducere energică – mai ales acum! Un tren pierdut nu se mai întoarce ... Să i-o spui răspicat. Dacă nu înţelege singur, să-l faci să înţeleagă ...

– Fugi, Sache, că întârzii! îl întrerupse. Tudoriţă Stârcu. Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să ...

– Ai dreptate ... La revedere şi succes!

Sache Algiu grăbi să închidă uşa, nu fiindcă întârzia de la întâlnirea imaginară, ci fiindcă îşi luă seama că putea să dea ochii, pe scările clubului, cu Ion Burdea-Niculeşti.

„Scârbă!" rosti omul rămas singur, repezind unul în altul inelele de fum spre tavan, cu picioarele răşchirate şi cu ceafa rezemată în spătarul moale al jilţului. Scârbă!"

Obrazul aspru şi colţuros, cu sistemul pilos atât de abundent încât părea întotdeauna nebărbierit de trei zile, arăta cel mai desăvârşit dispreţ pentru cel plecat. Şi acesta, mai râvnea şefia! Cârpa aceasta! În locul unui om ca Ion Burdea-Niculeşti! Puah! ... Pe urmă trăsăturile i se îndulciră treptat, fiindcă Tudoriţă Stârcu îşi întoarse gândurile la Ion Burdea-Niculeşti şi era acum din tot sufletul mâhnit de răul care mistuia ascuns prietenul.

Se ridică şi mersc iarăşi până la fereastră, privind cu mâinile la spate. Privea, dar nu lămurea nimic din vânturarea trecătorilor. Gândul nu se despărţea de tainica schimbare a prietenului. Ce putea fi? ... O femeie? Trecu în revistă toate femeile în a căror apropriere s-ar putea afla Ion Burdea-Niculeşti. Niciuna ... Altă patimă! Un om închis, stăpân pe sine, până la cruzime cu sine, în casa aceea glacială ca un cavou, ce patimă ar tăinui oare? Ce resort s-a clătinat brusc? ... Întotdeauna i-a spus că viaţa aceasta e absurdă; totul măsurat cu compasul, totul prevăzut ca evoluţia precisă a planetelor, rigida existenţă de monah care se martirizează cu cingătoare de cuie întoarse înlăuntru, dar fără halucinarea niciunei credinţe. Nu pricepuse aceasta, nicicând, mai ales el, care nu ştia niciodată ce va vorbi şi va săvârşi peste o jumătate de oră; mânca şi bea zdravăn; nu-şi înfrâna nicio patimă; găsea tot

atâta plăcere într-o luptă cu episoade neprevăzute şi cu duşman necunoscut, ca într-o partidă de cărţi rămasă de pomină, ori cu chef epic, de trei zile şi trei nopţi, la via devenită celebră într-un anumit public al capitalei.

Zvârli ţigara, ca întotdeauna, pe covor. Recunoscuse automobilul negru al lui Ion Burdea-Niculeşti, stopând înaintea clubului.

Se uită la ceas: exact patru şi jumătate.

Şeful nu-şi dezmintea încă exactitatea de cronometru. Deschise portiera şi sărise înainte, la marginea trotuarului, secretarul aşteptând înclinat cu servieta sub braţ: pe urmă coborî Ion Burdea-Niculeşti, apăsându-şi pleoapele cu degetele înmănuşate ca să împingă parcă o vedenie lăuntrică. Tudoriţă Stârcu tuşi să-şi dreagă glasul şi îşi încheie nasturii; chiar el şi chiar acum încă, nu-şi putea alunga sentimentul că înaintea lui Ion Burdea-Niculeşti, toţi muritorii se înfăţişează la o severă inspecţie.

Şi îndată, ca să-şi dovedească hotărârile rebele, descheie la loc nasturele, numai unul, şi-l întâmpină cu o mână în buzunar.

– Ca întotdeauna, cronometru, Burdea! ...

– Ca întotdeauna, cronometru, replică sec Ion Burdea-Niculeşti, fără să clintească o fibră în faţa osoasă.

Discuţia începu rău.

În stradă, țipă agresiv o sirenă de automobil. Secretarul depuse servieta pe brațul unui jilț, și fiindcă nu-l invita nimeni să stea jos, își căuta de lucru foiletând agenda.

– Credeam că sunteți mai mulți. Mi s-a părut că e vorba de o convocare. Singur, puteai veni tu la mine. Știi unde stau.

Ion Burdea-Niculești vorbea cu spatele spre fereastră. Așa avea umbra în față. O putea supraveghea. N-avea cum să încerce cine știe ce surpriză în dosul lui. Biată figură ostenită de insomnie, liniile mai trase, cute subțiri în jurul pleoapelor viorii! Părul mai albit. Iar cei care-l cunoșteau bine, ar fi putut descoperi o abia perceptibilă neglijență în îmbrăcăminte: fire de praf pe postavul negru, cravata înnodată în grabă, acul de aur cu perla neagră, gata să cadă.

Observă că ochii lui Tudoriță nu se dezlipeau de la acest ac. Îl pipăi, îl înfipse la loc și fu nemulțumit că există cineva, care i-a surprins o neorânduială.

– Despre ce e vorba? Mai așteptați pe cineva?

– Nu, Burdea! Tocmai voiam înadins să fim singuri, răspunse Stârcu aruncând o privire repede secretarului.

Secretarul înțelese și luându-și servieta, își ceru voie să lucreze în altă cameră. Tudoriță Stârcu îi

mulţumi din ochi. Pe urmă împinse două fotolii alături:

– Burdea, să stăm! Avem de discutat lucruri serioase.

– Cred că n-am obiceiul să discut lucruri neserioase, vorbi Ion Burdea-Niculeşti, răsucind jilţul cu spătarul la fereastră şi întinzându-se între braţele elastice.

Mulţumit că umbra i se contopea cu a scaunului, împreună mâinile, aşteptând:

– Ei?

Tudoriţă Stârcu desfăcu o hârtie bătută la maşină, cu un şir lung de semnături:

– Am aici demisia unui grup din Romanaţi ...

– Cunosc ... Altceva.

– Aici alta, din Moldova ...

– Cunosc şi p-aia. Să le fie de bine! Nu ţinem pe nimeni cu sila. Cine vrea pleacă, cine vrea rămâne. Pentru aceasta m-ai chemat?

Stârcu împături colile de hârtie şi le vârî în buzunar. Îl privi lung, punându-i mâna pe braţ:

– Burdea, nu mai înţeleg. Ştii bine că n-am pus niciodată la îndoială ce faci tu şi ce nu faci tu! Nici nu m-aş simţi în drept, eu, care cu zevzecia mea, am adus atâtea încurcături partidului. Dar nu-mi place ce se

întâmplă. Nu admit! Ceilalţi mârâie pe la colţuri. Eu am vrut să fiu şi de astă dată, ca întotdeauna, loial ...

– Mersi! rosti ironic Ion Burdea-Niculeşti.

Celălalt se opri şi ridică mâna de la braţ, rupând apropierea prietenească. Începea să-şi piardă răbdarea: „Nu e om cu care să poţi vorbi. Uscat ... O maşină. O maşină care se detrachează. Pierd vremea în zadar".

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu cea mai nevinovată mirare:

– Continuă Am spus că-ţi mulţumesc. Ce găseşti supărător în aceasta?

Tudoriţă Stârcu îşi muşcă mustăţile ţepoase. Scuipă ţigara din gură fără să o atingă cu mâna. Pe urmă, observă cum ochii lui Ion Burdea-Niculeşti privesc cu dezaprobare capătul ţigării fumegând pe covor. Nu se ridică să-l calce, cum ar fi făcut altădată, înadins ca să arate că acum nu-i păsa. Toate bunele intenţii se risipeau: „Dacă vrei aşa, bine! gândi. Ai să auzi altele, mai zdravene!" ...

Sări, păşind repede ca într-o cuşcă, vorbind cu mâinile în buzunare, de unde smulgea din când în când dreapta să gesticuleze boxând aerul:

– Poţi să crezi ce vrei, Burdea! ... Am ceva pe suflet: mă răcoresc! Îmi fac o datorie să-ţi spun, fiindcă te văd absent de la toate şi fiindcă ceilalţi mârâie în loc să vorbească. Am pierdut de două ori

ocazia să luăm atitudine. Slăbiciune! Curg demisiile – le înregistrăm şi dăm din umeri. Slăbiciune! A început guvernul să exploateze dezorientarea noastră; acum el atacă şi noi tăcem. Slăbiciune! Nu admit slăbiciune! Pentru aceasta am luptat douăzeci de ani? Decât să asist la falimentul nostru, îmi strâng valizele şi plec la ţară. Îmi văd de plugărie. Înţeleg în politică orice, numai pasivitatea nu. Mă surprinde că tocmai tu ...

Se opri.

– Mi se pare că nici nu mă asculţi ...

– Ascult. Ce te face să crezi? întrebă distrat Ion Burdea-Niculeşti, privind cum umbra celuilalt îşi însoţea stăpânul la fiecare pas, se frângea de perete, se întorcea să-l urmeze sau îi lua înainte, exagerând gestul când Stârcu ridica dreapta în sus, ori o repezea în lături.

Spusese că ascultă, dar era absent cu desăvârşire de la agitarea prietenului. Se întreba numai: cum nu observă celălalt prezenţa umbrei parodiindu-i frământarea? cum poate trăi ignorând-o?

Şi se mai întreba, cc-ar face Stârcu, dacă l-ar întrerupe să-i atragă atenţia: „Există o spioană lângă tine! Nu-i scapă nicio mişcare. Nu te părăseşte o clipă. Nu te poţi ascunde de ea ... Tot ce faci, repetă desfigurând, parodiind, exagerând, şi totuşi, poate, ea numai, dă adevărata proporţie actelor tale. A crescut cu

tine şi n-ai luat-o în seamă: s-a pus între tine şi femeia pe care ai iubit-o şi n-ai fost gelos de ea; au s-o ţintuiască în sicriu cu tine şi pe măsură ce viermii au să-ţi roadă putreziciunea, ea are să se împuţineze, dar n-are să dispară. Eşti singur, numai tu cu umbra. Prieteni, amantă, mamă, copii, oricine, te uită, te pierd, te părăsesc. Numai ea rămâne nedespărţită întotdeauna şi orice s-ar întâmpla, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvârşit tu, neştiut de nimeni. După douăzeci de ani, dacă au să-ţi scoată oasele să le deşire în soare ca pe un schelet preparat anatomic, umbra îndată înviată, are să întindă pe pământ gratiile coastelor şi scăfârlia grotescă, rânjindu-ţi dinţii ... Şi tu nu observi aceasta! Ţi se pare de mai mare însemnătate că vreo câţiva imbecili şi-au dat demisia din partid".

Pe urmă, Ion Burdea-Niculeşti îşi surprinse jalnica absurditate a acestor gânduri şi fu cuprins de o mare deznădejde. Cutele din jurul pleoapelor se adânciră. Gâtul se încovoie sub greutatea capului osos; sub pielea încreţită, de gutapercă, se lămuri conturul craniului. Era acum numai un om bătrân şi slăbănog, ascultând fără putere de replică, admonestarea altui om mai tânăr, plin de sănătate, de vigoare şi de îndrăzneală.

Celălalt îi vorbea din picioare, neîndurat; el era în jilţ cu fruntea atrasă de pământ, încât părea strivit de

privirea, de gesturile şi vorbele prietenului mai tânăr. Ar fi îndrăznit el altădată să-i vorbească aşa? Măsură mai adânc astfel ruinarea din sine. Se scutură. Îşi apăsă pleoapele, cu un obicei nou, de scurtă vreme căpătat, de când căuta mereu să alunge ceva dinaintea ochilor.

În încăpere lumina se învineţea difuză, ca întotdeauna în ceasul dinaintea asfinţitului.

Era ceasul când el se dezmorţea, se elibera. Umbrele se topeau. Ca într-o vrajă dezlegată, se risipeau, precum reintră în morminte strigoii la al treilea cântat al cocoşilor. Nu se mai simţea la îndemână decât în zilele noroase, când lumina murdară nu mai are putere să dea contur unei umbre, sau în ceasurile acestea, când soarele muribuind e atât de extenuat, încât şi umbrele se retrag să caute altă căldură.

Întinse mâna în lături; iar jos, pe covor, nu-şi mişcă tentaculele nicio umbră.

Celălalt îl privi mirat, curmând cataracta vorbelor.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi mişcă degetele osoase, trosnindu-le, ca un om care a simţit o durere şi încearcă să vadă de unde-i vine.

– Un reumatism ... explică minţind, fără să se uite în ochii prietenului, şi îndată fu umilit, că a ajuns până la asemenea prefăcătorii.

Îşi pregăti mănuşile:

– Concluzia? întrebă, să pună capăt discuţiei.

– Cum, concluzia? lărgi braţele în lături Tudoriţă Stârcu, înţelegând că a vorbit de prisos. Mai e nevoie de concluzie? Se impune de la sine. Trebuie să schimbăm tactica. Adică, mai precis să revenim la tactica noastră veche. Acţiune şi gata de ofensivă în orice moment. Nu putem lăsa ţara în pradă ... Îşi fac canaliile de cap! Nu admit ...

Ion Burdea-Niculeşti îşi deşiră făptura înaltă şi slăbănoagă, încheindu-şi mănuşile cu înfăţişare plictisită.

– Credeam că ai ceva mai interesant să-mi spui. Am pierdut timpul degcaba. Şi n-am timp de pierdut ...

– Nu aşa, nu aşa! îi tăie drumul Stârcu, vârând şi scoţând mâinile din buzunare, ca şi cum de acolo îşi pompa argumentele. N-ai timp de pierdut? Dumnezeu ştie ce faci tu cu timpul! ... Nimeni nu te mai vede. Te ascunzi! Eşti absent de la toate! Uiţi că ai o răspundere. Dacă nu pentru noi, măcar faţă de acesta! arătă portretul bătrânului Barbu Clejanu, întemeietorul partidului şi părintele sufletesc al lui Ion Burdea-Niculeşti.

Ion Burdea-Niculeşti nu întoarse ochii spre portretul în ulei, care-l privea cu dezaprobare din masiva ramă de aur. Pe acela îl ura acum. De la el porniseră toate.

– Da! continuă Tudoriţă Stârcu, întorcându-se cu faţa la barba rotundă şi albă a bătrânului, deplin convins că a descoperit argumentul decisiv. El ne-a făcut partidul. Ne-a lăsat o tradiţie. A avut inspiraţia norocoasă să-i încredinţeze soarta în mână unui om ca tine; l-ai întărit, ne-ai adus până acum numai la victorii. Şi deodată părăseşti lupta! ... Nu se poate! Nu admit! Eşti prizonierul trecutului tău. Exact! Repetă cuvântul fiindcă îi plăcea: Eşti prizonierul trecutul tău! Ai o datorie. Nu poţi să dezminţi tot ce-ai făcut douăzeci de ani. Vorbesc în numele tuturor. Nu m-au împuternicit, fiindcă sunt laşi şi nu îndrăznesc să spună răspicat ce mormăie prin unghere. Dar eu nu pot tolera, nu admit!

– Concluzia? întrebă încă o dată, sacadat, Ion Burdea-Niculeşti, privind peste capul lui Stârcu, un punct gol în perete.

– Lasă concluzia! ... Ştii mai bine decât mine ce ai de făcut. Nu eu am să te învăţ, Burdea!

– Să-ţi spun eu concluzia! silabisi apăsat şi răutăcios Ion Burdea-Niculeşti. V-aţi săturat. Nu mai aveţi răbdare să aşteptaţi. Poate te tentează şefia? Mărturiseşte! ... Ar fi nostim. Un partid condus de un om care *nu admite* ... Ar face mare bucurie ăluia! arătă peste umăr, la spate, cu degetul mare, tabloul lui Barbu Clejanu care privea acum cu o resemnată mâhnire, aceste întâmplări noi şi nemaipomenite.

Tudoriţă Stârcu îşi vârî mâinile în păr, zburlindu-şi coama aspră, în semn de cumplită deznădejde:

– Dar e o nebunie, Burdea! Cum poţi vorbi? ... Eşti altul ... Se întâmplă ceva cu tine ... Ceva rău! ... se apropie, apucându-l de nasturul hainei. Spune-mi ce se întâmplă cu tine? ...

– Se întâmplă că nu pot suferi, de exemplu, nesimţirea oamenilor care-şi fac scurmieră din haină! silabisi cu încăpăţânare maniacă, Ion Burdea-Niculeşti, uitându-se cu o schimă de dezgust la veşmintele celuilalt, pe care se sfărâmase cenuşa atâtor ţigări aprinse una după alta.

– Eşti imposibil, Burdea! se zbătu Tudoriţă Stârcu, repezind cu picioarele în scaune. Imposibil! ... Dacă e vorba aşa, plec! Uite: îmi strâng valizele şi mâine plec la ţară, mă dezinteresez de tot, faceţi borş din partid, din organizaţii, din tot ... Mi-e perfect egal ...

Ion Burdea-Niculeşti îl privi fix, din cap în tălpi:

– Bagă de seamă... Dacă pleci, te lucrează ălălalt de la şefie, Algiu ...

– E o nebunie, curată nebunie; se tângui Stârcu, adresându-se tabloului din perete, să-l cheme martor. Plec! Asemenea lucruri nu admit!

Îşi încheia nasturii hainei, aşteptând de la celălalt un cuvânt să-l oprească. Dar Ion Burdea-Niculeşti rămăsese impasibil fără să clintească un muşchi al

feţei; părea că dormitează din picioare, cum pirotesc caii bătrâni, resemnaţi mizeriei.

Atunci Tudoriţă Stârcu se întoarse cu degetele pe mânerul uşii, să-i arunce în loc de răzbunare, un sfat:

– *Tu ferais mieux de te soigner. Tu as une sale gueule!*

Pe urmă trânti uşa şi paşii sunară apăsaţi pe coridor.

Ion Burdea-Niculeşti îşi strivi pleoapele cu palma, să ridice o perdea grea. Se apropie de fereastră şi privi în stradă, unde, după câteva clipe, apăru Tudoriţă Stârcu, precipitat pe scări, îmbrăcându-şi mânecile pardesiului din mers şi izbind trecătorii agresiv, ca într-un asalt. După câţiva paşi se opri, cu toată înfăţişarea schimbată, luminată şi plină de înveselire, salutând până la pământ o doamnă blondă şi roză, de o superbă frumuseţe animală, tolănită răsfăţat într-un Alfa-Romeo.

Doamna făcu semn şoferului, şi când maşina acostă la marginea trotuarului, Tudoriţă Stârcu, descoperit, sărută mâna întinsă leneş, la încheietură, deasupra mănuşii cenuşii. Omul care nu admitea, transformat cu desăvârşire, rosti desigur un graţios madrigal căci doamna hohoti arătând dinţii mărunţi şi albi trecându-şi pe buze o limbă roşie de pisică.

Păru convinsă îndată de cele ce-i spunea Tudoriţă Stârcu şi îi făcu loc alături. Maşina viră, iar strada rămase din nou populată numai cu mulţimea anonimă, pe ale cărei feţe Ion Burdea-Niculeşti nu putea pune niciun nume. Geamul era murdar, se cunoşteau urme grase de degete; totul devenise în club trivial, neglijent şi provizoriu. Iar trecătorii se desluşeau tulbure, ca în apa unui acvariu.

Cineva deschise uşa, răsuci butonul luminii.

Ion Burdea-Niculeşti se întoarse repede, ştiind că umbra i-a înviat alături.

Servitorul cel nou n-avusese de unde să înveţe respectul celorlalţi, pentru omul temut. Orândui scaunele cu o singură mână, în cealaltă păstrând abia dosit în găvanul palmei, un capăt de ţigară, pe care nu se îndurase să-l arunce.

Era un om mic, cu obrazul jovial şi bucălat, surâzând bucuros tuturor celor ce-i porunceau, de s-ar fi spus că nu aşteaptă de la viaţă o fericire mai mare, decât să găsească stăpâni care să-i ordone, ca el să aibă ce executa.

– Ce e aceasta? întrebă sever Ion Burdea-Niculeşti, arătând mucul din care se resfirau aţe de fum.

– Ţigară, să trăiţi! răspunse nevinovat sluga, ferindu-şi degetele să nu se frigă.

Lui Ion Burdea-Niculeşti i se păru că i-a luat umbra înainte. Că el n-a făcut alt decât să-i urmeze gestul ei de pe perete, când palma osoasă şi înmănuşată lovi obrazul rubicond al servitorului, atât de neaşteptat, încât omul scăpă restul ţigării dintre degete.

Şi în aceeaşi clipă, Ion Burdea-Niculeşti fu ruşinat de ceea ce săvârşise. Nu lovise niciodată un om. Fusese întotdeauna destul să-i împietrească dintr-o singură privire. Iar acum, ajunsese şi la aceasta! Ceva se prăbuşea tot mai repede în el: *„Tu as une sale gueule ... Tu ferais mieux de la soigner"*.

Sluga culese capătul ţigării de jos, fără să ridice ochii la el. Ion Burdea-Niculeşti zări cum îi tremură mâna. Vedea cum obrazul bucălat se dogorea treptat de urmele degetelor.

– Ţine, rosti cu glas rugător desfăcând portbiletul şi întinzându-i o hârtie de bancă.

Omul tot nu ridică ochii, continuând să orânduiască jilţurile în jurul meselor.

– Ia aceasta ... Ascultă! nici eu nu ştiu cum ... Ia aceasta, şi uită! ...

Servitorul începu să lustruiască îndesat, cu şervetul, o scrumieră nichelată. Era mai nedumerit de ceea ce se întâmpla acum, decât de palma venită din senin. Ar fi luat hârtia (trăsese cu coada ochiului şi ştia că e de cinci sute), dar nu se încumeta. Dacă Ion

Burdea-Niculeşti ar fi întors capul, ori ar fi aruncat bancnota pe marginea mesei, sluga ar fi mistuit-o într-o clipă, îngânând o mulţumire oarecare. Dar celălalt îl privea ţintă, cu ochii lui cenuşii, reci şi bolnavi. Iar fiindcă sub această privire nu putea primi banii fără umilinţă, servitorul simţi dilatându-se în el o nemărginită mândrie pentru atâta demnitate omenească, de care se descoperise capabil: „S-o ştie şi ăla! O palmă nu se cumpără cu bani". Şi continua să frece scrumiera cu metalul încălzit între degete.

– Ascultă omule! ... Înţelege odată ... A fost un moment de enervare ... Nu trebuie ...

Ion Burdea-Niculeşti nu-şi recunoştea glasul. Se compătimea pentru cele ce săvârşea, dar o putere mai tare ca el nu-l lăsa să se desprindă de acolo, îi dicta cuvintele care-i scârbeau buzele.

Puse mâna înmănuşată pe umărul omului, implorând:

– Uite ... Poate ai casă grea, copii! ... Suntem oameni ...

Tresări, întorcându-se, fiindcă auzise paşi.

Secretarul, în prag, aştepta cu servieta subsuoară, privind încremenit de mirare. Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi desprinse mâna de pe umărul slugii. Încruntă sprâncenele subţiri şi schimbă glasul, redevenit totodată tăios şi fără îndurare:

– Să-i facă imediat socoteala şi să-l concedieze! ... Auzi? Imediat! Nu tolerez obraznici aici. A devenit clubul un han, o infecţie ...

Servitorul holbă ochii în care se stinse brusc, jovialitatea naivă dintotdeauna. Acum stătu zugrăvită în bulbii lărgiţi cea mai desăvârşită stupoare. Îi era dat să vadă în ziua aceea numai întâmplări care întreceau puterea sărmanei sale înţelegeri. Dar secretarul se înclină. Aşa da, îşi recunoştea patronul!

Şi plecă să transmită ordinul de concediere.

În biroul cu biblioteca masivă şi neagră, împresurat de rafturile cărţilor cu legătura neagră de piele, în faţa bustului de bronz cu piedestalul negru, Ion Burdea-Niculeşti, cu ceafa rezemată de spătarul elastic al fotoliului, privea un punct nevăzut în perete.

Se aflau toate luminile aprinse, iar la masă nicio foaie de hârtie nu mai aştepta calculele complicate, din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré. Creioanele fin ascuţite, rămaseră de multă vreme neclintite în cupa de cristal. În încăpere, cu cheia răsucită, se aflau închişi după miez de noapte, singuri, numai omul şi umbra lui.

Umbra docil culcată la picioare, ca un câine ghemuit înaintea stăpânului.

Fotoliul era într-aşa fel întors cu spatele la lumini, încât Ion Burdea-Niculeşti o avea mereu

înainte, domesticită şi veşnic sub privegherea ochilor. Între amândoi dura un armistiţiu. Numai aici şi numai acum, când rumoarea oraşului se oprea înăbuşită în draperiile compacte.

Nu s-ar fi putut spune, dacă omul îşi păzea umbra sau umbra îşi păzea omul.

Dar într-asemenea ceas, Ion Burdea-Niculeşti o ştia îmbunată, renunţând la el, aşteptându-l ca în fiecare noapte să pirotească între braţele jilţului, până când în toată figura osoasă se săpau cute amare. Căci armistiţiul îi era acordat numai cu acest preţ. Ion Burdea-Niculeşti, se închidea în birou, după miezul nopţii, privegheat de umbra atentă, *să-şi amintească!*

Umbra îl aştepta, răbdătoare, neclintită, şi enigmatică. Îndată ce ar fi încercat să se mişte, ar porni şi dânsa să-i joace în jur, dansul satanic. Şi atunci totul ar redeveni chinuitor şi absurd.

Aşa, umbra i se culca la picioare, prefăcându-se că l-a uitat: „uite, eşti liber! Deşiră-ţi oasele degetelor pe braţele fotoliului Lasă pleoapele zbârcite să acopere jumătatc din privire. Şi priveşte înlăuntru ... Eu aştept".

Tăcerea se căscă nefirească în clădirea deşartă.

Omul se înfiora de singurătatea pe care toată viaţa o căutase, ca să rămână întreg şi puternic.

Ar fi tresăltat de-o nouă, nemărginită şi mântuitoare bucurie să audă un pas cunoscut, străbătând uşor camerele goale. Să pogoare o mână prietenoasă care să-i alunge cu o atingere bună pe frunte, gândul rozând cuibărit înlăuntru ca un vierme.

Paşii însă nu se auzeau: mâna însă n-avea de unde să vină.

Era cum se voise, numai el singur. Şi umbra aşteptând.

Acum înţelegea de ce umbra îl alunga toată ziua, desfigurându-i grotesc fiecare mişcare, râzându-şi de gravitatea tuturor actelor sale care deveneau îndată dezarticulate, rizibile, ţinându-i cale ori călcându-i pe urmă, mereu nedespărţită, prezentă şi atentă. Îl urmărea ca să-l aducă aici. Să-l ţintuiască în fiecare noapte în scaunul de piele şi să-l silească să măsoare toată zădărnicia pentru care a trăit.

Iar aci, la scaunul judecăţii, totul apărea, deodată, înfricoşător şi ireparabil.

Omul pirotea cu bărbia în piept. Amintiri vechi de tot se amestecau confuz cu întâmplări de ieri. Şi ciudat! Ca într-un binoclu când întors, când privit prin capătul bun, ceea ce socotise întotdeauna de nemăsurată însemnătate, devenea derizoriu şi fără importanţă; iar ceea ce-i păruse amănunt trecător, de mult uitat, creştea monstruos ca acele plante stranii, care

germinează dintr-un singur grăunte, în palma fachirilor şi în câteva clipe înăbuşă cerul.

Mâna uscată netezea braţul elastic al fotoliului. Atingerea pielii lucioase era dezagreabilă. Totuşi îi amintea ceva uitat, ceva pierdut. Da! acum se lămureşte precis ... O senzaţie care învie deodată, în curtea lui veştedă. În ziua când Mara l-a rugat să-i ţină o clipă umbrela. Nu îndrăznise încă să-i prindă braţul, nu-i cunoştea sărutul umed şi proaspăt. Luase umbrela şi simţise în mâner căldura transmisă din mâna Marei. Fusese o intimitate voluptuoasă, în care întâia dată pătrundea. Când Mara i-a cerut umbrela îndărăt, s-a despărţit cu părere de rău. „Mai las-o o clipă!" a rugat-o. Şi Mara l-a privit surprinsă. Cu ochii aceia, castanii cu fire de aur, în care nu era nimic alt decât vioiciune, sinceritate şi ceva ca o reverie vagă şi dulce, poate un presentiment îndată risipit.

Tot aşa erau ochii copilului. I-a văzut bine, de două ori. Ochi cu fire de aur, sub fruntea bombată, care-i dădeau o înfăţişare de atenţie răbdătoare şi blândă. Nici nu ştie cum se numea. *Era copilul lui şi nu ştia cum se numea.* Era copilul lui şi nu ştie cum s-a numit. Avea bucle ca un paj – ar fi fost astăzi de câţi ani? Ar fi crescut înalt şi elastic ca Mara, aşa cum o privise în ultima zi, când era întoarsă cu faţa spre fereastră să-şi ascundă lacrimile, iar pentru el era deja

ştearsă din memorie, ca şi cum n-ar fi fost decât o umbră fără viaţă îndeaievea ...

Unghiile lui scorţoase se înfigeau în pielea mobilei şi tăcerea începea să-i hăuie în urechi, ca într-un ghioc. Ce cald i-ar suna acum un glas, să-l cheme cineva pe nume: „Ioane, e târziu ... Sfârşeşte odată!"

Ioana! Lui nu i-a spus nimeni pe nume, de-atunci. Mara şi Atanasie au fost cei din urmă. Chiar glasul lui Atanasie şi chiar râsul lui de capră: haha! hehe! i-ar suna poate prietenos. Nu. De râsul acela s-ar teme acum; şi de om s-ar teme să-l vadă apărând ca un strigoi al trecutului, în jilţul din faţă, netezindu-şi bărbiţa roşcată de capră şi începând: „Hehe! hehe! Aşadar, Ioane, pentru aceasta au fost toate? Şi renunţările şi cruzimile tale, toate, toate? Ca să te găsesc aci? Şi în această plăcută tovărăşie"? – ar arăta behăind, umbra culcată la picioarele scaunului.

„Ioane!" – între el şi ceilalţi, s-a pus de atâta vreme atâta distanţă, încât nimeni nu şi-a mai îngăduit să-l cheme ca pe orice muritor, care are un nume pentru dezmierdare şi intimitate.

Cecil i-a spus de la început: Jean! I-a trebuit mult timp să se deprindă cu această etichetare nouă, din oficiu. Îl chema şi nu-i răspundea. I se părea totdeauna că e vorba de altul. Jean! – cu glasul acela afectat, care n-a adus niciodată căldură şi apropiere între dânşii ...

Ciudat! nici nu şi-o mai poate închipui, reaminti, pe Cecil. Parcă nici n-au fost împreună zece ani, zi de zi, în încăperile acestea întotdeauna reci şi solemne, faţă în faţă, la aceeaşi masă. Închide ochii şi nu-i apare decât o pălărie, o toaletă decoltată de seară – demodate toate, ca într-un album cu gravuri de costume desuete şi puţin ridicole, ca toate veşmintele după ce nu se mai poartă. Atât, un manechin pentru haine! Nici ochii nu şi-i mai aminteşte, totul s-a şters, numai sunetul glasului mai durează antipatic şi afectat: Jean, Jean! ...

Şi mai ciudat încă! acum ochii Marei, din ce în ce mai halucinant de lămurit îşi tremură firele aurii din pupilă, şi toată mlădierea trupului subţire cu umerii mici şi cu zvelteţea androgină de adolescent, toate capătă extraordinară viaţă ca o fantomă întoarsă foarte de departe, mereu mai aproape, aci în faţă, străbătând prin ziduri acum numai ca să-l compătimească pentru singurătatea lui înfricoşătoare, de om puternic care şi-a plantat inimă aspră de piatră sub coaste, să nu cunoască nicio înduioşare, nicio slăbiciune şi nicio şovăială.

– Hehe! hehe! Şi pentru ce toate acestea, Ioane?

Cum ar behăi nesuferit al lui Atanasie, şi cum l-ar privi neîndurat ochii aceia bulbucaţi şi sticloşi, neîndurat şi curios, ca pe-un şoarece prins sub globul aparatului de pompat vidul.

– Hehe! Hehe! ...

Aude, chiar aude glasul. A început să audă glasuri care nu sunt!

E foarte târziu. Ar putea să se culce. Acum chiar umbra e ostenită şi-l lasă ... Are să se înalţe odată cu el, şi are să-l urmeze fără nici un gând rău. Până mâine nu mai vrea nimic de la dânsul. E foarte târziu.

Uite umbra i-a făcut semn şi a pornit ea înainte.

– Ascultă! Lasă aceste şi priveşte mai bine ce încântătoare e şoseaua, acum, înainte de asfinţitul soarelui!

Vorbind, Ion Burdea-Niculeşti pusese mâna osoasă pe genunchiul secretarului. Limuzina, cu largi geamuri de cristal, săgeta fâşiind uşor înaintea altor maşini, pe sub teii cu frunzişul străpuns de razele oblice ale apusului.

Secretarul închise servieta cu părere de rău şi încercă să descopere o desfătare în priveliştea automobilelor şi trăsurilor, gonind în două coloane, spre vila cu clopoţei de cleştar.

Dar nu găsea nicio încântare. Oameni vânturându-şi timpul fără niciun scop, femei arătându-şi toalete în răsfăţ, copii şi câini, vietăţi care nu ştiu pentru ce trăiesc şi nici nu sunt torturaţi de nicio întrebare; lume deşartă. Şi în ghiozdan, atâtea hârtii aşteptau soluţii care nu îngăduiau întârziere!

– Mă gândesc că eşti tânăr de tot ... Poate ai ceva mai bun de făcut cu timpul! La vârsta aceasta, nu e o plăcere să ţii tovărăşie unui bătrân posac ca mine ...

Vocea lui Ion Burdea-Niculeşti era stinsă şi blândă. Vorbind, nu privea în ochi. Poate nu vedea vertiginoasa perindare a vehiculelor. Poate zărea, aşa neclintit, ceva foarte îndepărtat acum, pierdut în începerea timpului. Căci pe buzele uscate, flutura un surâs trist şi îmbunat, pe care nimeni nu i-l cunoscuse vreodată.

Secretarul apăsă pe genunchi geanta ticsită de hârtii. Nu înţelegea. Ridica ochii să cercceteze în privirea patronului, vinovat: Săvârşise ceva rău? Nu era gata în orice clipă să execute tot ce i se cerea, înainte de a se cere? N-o dovedise îndestul?

– Eşti tânăr şi nu înţelegi încă ... Sunt ceasuri pe care nu trebuie să le pierzi. Nu se întorc! ... continuă Ion Burdea-Niculeşti, uitând ţigara stinsă între degete.

– Dar nici nu le pierd! Am ajuns să storc tot ce pot da cele şaizeci de minute ale unui ceas! rosti cu încredere secretarul, apăsând cu podul palmei servieta, unde stătea dovada că nu risipeşte nimic din timpul atât de preţios.

– Hehe! hehe!

Ion Burdea-Niculeşti se opri, descoperind că a râs cu glasul lui Atanasie.

Tuşi, să alunge glasul străin, şi numai după un timp, continuă:

– Nu ne înţelegem, tinere ... Am pierdut de mult cuvintele pentru astfel de gânduri. Cuvintele mele sunt numai pentru noţiuni precise. Şi viaţa mai are, mai cere, altceva ... Noţiunile precise şi sistemele sunt născocirea noastră. Construcţiile logice nu sunt viaţă. Viaţa e continuă, mobilă, fluidă; nu poate fi comprimată într-un concept. Eroarea noastră e că o credem atât de micşorată, să încapă într-un sistem. Eroare ireparabilă! Când o descoperi, e prea târziu ... Dumneata te afli la o vârstă când pentru toate ai o teorie şi un sistem: pentru viaţă, pentru iubire, pentru prietenie ... Iar cu ele îţi falsifici viaţa. Ucizi în ea tot ce e neprevăzut şi divin ... Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile şi mergi de săvârşeşte toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea, numai dacă mai ai poftă, întoarce-te! Dar cât mai târziu. Ai întotdeauna timp. Pentru aceasta niciodată nu e prea târziu.

„Vrea să mă concedieze" – gândi secretarul, bănuind în cuvintele patronului o intenţie crudă şi ironică, neînduplecată. În obrazul tânăr şi în ochii osteniţi de munca nopţilor, se săpă mâhnire pentru atâta nedreptate. „Cu ce m-am făcut vinovat? Niciodată n-am greşit nimic; n-am întârziat nimic. Totul în faptele mele e măsurat şi prevăzut. I-am fost credincios ca un câine.

Şi acum nu mai are nevoie de mine. Mă alungă. Îmi zdrobeşte cariera tocmai când ..."

– Hehe! Hehe!

A râs patronul, ori altcineva în gâtlejul lui Ion Burdea-Niculeşti? Şi ca să nu mai audă râsul acela, Ion Burdea-Niculeşti tace. Aşa i s-a întâmplat întotdeauna, când a încercat să rostească tot ce-l devora înlăuntru, în vremea din urmă. Toţi l-au privit nedumeriţi, au bănuit că-şi exercită sarcasmul pe socoteala credulităţii lor; n-au găsit altceva decât un surâs nehotărât şi silnic. Aşa cu Sache Algiu, care a început îndată să se vaiete de ficatul lui, pipăindu-şi nasul moale de cocă. Aşa cu tânărul acesta de alături, care-şi strânge cu amândouă mâinile ghiozdanul cu terfeloage, ca cine ştie ce nepreţuită comoară.

Numai Tudoriţă Stârcu, numai el poate ar înţelege şi i-ar pune mâna pe umăr, robustă, cu o îmbărbătare care-ţi comunică viaţa. Dar el e departe acum, nu mai dă niciun semn; a trântit uşile şi a plecat – nu admite! Atâta om se aflase lângă el, într-adevăr om, într-adevăr întreg, şi pe acesta l-a alungat.

Pe faţa uscată a lui Ion Burdea-Niculeşti, lumina bună de adineaori s-a stins ca din obrazul unui convalescent, din nou cuprins de frica boalei. Poate fiindcă soarele a coborât mai oblic, poate fiindcă din nou şi-a amintit prezenţa umbrei de jos.

Cât a vorbit, uitase.

Acum ochii sunt atraşi alături, unde umbra lungită peste măsură, aleargă paralel pe asfaltul şoselei, retezată de roţi, izbită în trunchiurile teilor, călcată în picioare, zdrobită de copitele cailor. Pentru această tortură acuşi are să-i plătească – când se vor opri, şi va începe ea să-i danseze împrejur, în cerc magic, ca să-l paralizeze şi să-şi râdă de tot ce încearcă a săvârşi singur, autonom, în absurda iluzie că-şi mai aparţine.

A lăsat automobilul să se întoarcă fără el, numai cu secretarul şi ghiozdanul lui plin de hârtii. El păşeşte încet, sub teii cu mirosul ameţitor. În lumina becurilor, frunzele au înfăţişarea artificială, sunt albastre, decupate în zinc. Pe o bancă, o pereche. Pe lângă el a trecut alta. Nici nu l-au văzut. Erau strânşi şi se priveau în ochi cu lăcomie; dispăruse tot în jurul lor.

Un vânt cald clătina voluptos frunzele. Seara e fierbinte şi parfumată, ca o seră cu atmosfera umedă, unde se fecundează florile. Şi toţi păşesc elastic în mers cu unduiri de îmbrăţişare: e sigur că după ce-au trecut de el, îşi caută buzele. Poate nici nu-l observă. Cine mai ia seamă în asemenea seară, la un domn bătrân, care-şi poartă umbra deşirată după el?

Domnul bătrân s-a oprit. Netezeşte părul mătăsos al unui copil. Copilul surâde fricos. Se smulge şi fuge – l-a strigat cineva.

– Ţi-am spus că n-ai voie să vorbeşti cu străinii! mustră un glas de contraltă, pe bancă.

– N-am vorbit, mamă! M-a oprit, nu ştiu ce vrea ... Era un domn bătrân ca bunicul, un domn bun.

Domnul bătrân e departe. Dar nu e un domn bun.

E un domn singur şi poate fiindcă e singur, veşnic singur, iremediabil singur, e un domn duşmănos cu tot ce e în jurul lui. Un strigoi care nu şi-a trăit viaţa şi duşmăneşte toate vieţile trăite de alţii.

În palma uscată durează senzaţia atingerii mătăsoase şi calde, ca o dezmierdare, da! exact ca senzaţia de atunci, când mânerul umbrelei i-a transmis întâia oară căldura din mâna Marei.

Şi umbra, acum umbra, îl târâie după dânsa. El ştie unde-l duce. În fiecare seară, acolo ... Din când în când, Ion Burdea-Niculeşti se întoarce să cerceteze dacă nu-l observă cineva. Atunci şi umbra întoarce capul şi aşteaptă: „Haide odată, e târziu!"

Locul e întunecos şi buruienile împrăştie o miasmă înveninată de măselariţă şi cucută răscoaptă în arşiţa de peste zi. Sunt movile de pietre; împrejmuirea provizorie de sârmă ghimpată e ruptă; gunoaiele îşi dospesc dugoarea. Fuge un câine speriat, mârâind cu toţi dinţii rânjiţi ...

În fiecare seară se opreşte aci; dă târcoale, strigoi întors din lumea mormintelor, să caute urmele celor de

mult înghiţiţi de morminte. Acolo erau straturile, aci poteca unde se juca întotdeauna copilul Marei. Copilul lui.

Avea ochi cu fire de aur ca ochii Marei; i-a văzut bine, de aproape, de două ori. Ochi în care râsul se oprea brusc în mijlocul joacăi, cu tristeţea precoce a unui presentiment. Şi nici nu ştie cum se va fi numit.

O creangă se clatină. A fâlfâit cu aripi moi o pasăre de noapte. O pasăre de cobe.

Iar umbra lui s-a urcat pe bulgării de piatră şi de moloz; de-acolo, umbra îl cheamă. El a întors capul să cerceteze încă o dată, dacă nu e nimeni să-l vadă. Strada e pustie şi luminile becurilor clipesc palide. Sus, atâtea stele! ... Cerul, atât de adânc şi albastru! Pasărea a fâlfâit iar cu aripile moi. S-a întors pe aceeaşi creangă şi priveşte cu ochi fosforici. Ce dureros, ca într-o rană, îi pătrunde în piept aerul ameţitor al nopţii! ... Ar pleca, ar pleca să doarmă, să uite; sertarul e plin de medicamente care aduc somnul adânc, fără niciun vis, somn de mort.

Dar nu poate pleca.

Umbra e aici, îl aşteaptă, nu-i mai îngăduie nicio şovăială, porunceşte despotic. S-a urcat şi îl cheamă după ea, acolo sub arborele cu crengile strâmbe, de unde pasărea de noapte îl hipnotizează cu ochii fosforici.

În dimineaţa vânătă, casele dorm, încă, enigmatice, cu storurile trase. Nicio ţipenie. Numai vrăbiile s-au deşteptat şi se pregătesc a întâmpina soarele, ciripind cu larmă sonoră de prund aruncat pe-o placă de marmoră. Nicio ţipenie. Chiar gardistul nu s-a trezit încă, în bucătăria casei înalte, cu grilaj verde.

Pe turla bisericii, cea dintâi rază a poleit crucea. Acuşi va incendia ferestrele şi toate se vor deschide ca la un semn; oraşul dezlegat de vraja-i cataleptică va dezlănţui tumultul lui cel de toate zilele. Acum e încă nefirească, absurdă, neliniştitoare tăcere.

Din capătul străzii, se va fi mişcat oare harnicul din proverb, care se deşteaptă mai de dimineaţă, ca să ajungă mai departe?

Nu încă.

E numai un beţiv. Acelaşi, înaintează cu paşi clătinaţi; înconjură stâlpii de schijă, salută şi vorbeşte singur. E cu mustăţile pleoştite, cu ochii aproape închişi; între degete ţine o ţigară frântă, o scapă, o ridică şi iar înaintează împleticindu-se. A zărit o bancă. Mai mult cade, decât se aşază pe ea ... Dormitează o clipă, tresare. I-a scăpat din nou ţigara. Îi face semn cu degetele. Poate aşteaptă să vină singură la el; o cheamă atât de duios! ... Şi nu ridică ochii la locul viran din faţă.

Dacă i-ar ridica, o privelişte plină de spaimă i-ar risipi deodată aburii tulburi ai vinului. Acum soarele a ridicat geana peste casă. Şi în arborul cu crengile strâmbe atârnă un om. Un om cu limba alungită şi neagră, strâmbându-se straniu la cer.

Cu tălpile despărţite de pământ, e despărţit, în sfârşit, de umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată. Un om care a scăpat pentru totdeauna de umbra lui.

Beţivul a izbutit să-şi ridice ţigara. O răsuceşte între degete, privind-o cu dezgust. Nu se arată a trece nimeni să-i dea foc. Nicio nădejde. O aruncă. Somnoros, repetă cleios, printre sughiţuri:

– Joss, guvernul!

Dar strigătul sună, în dimineaţa vânătă şi deşartă, fără convingere, ca un psalm lipsit de sens, repetat mecanic dintr-un vechi şi abolit ritual de ultimul supravieţuitor al unei rase dispărute.

– Josss guvernul!

Nici n-are cine-l mai răsturna. Aceasta toată lumea o ştie de când Ion Burdea-Niculeşti a amăgit toate aşteptările şi a pierdut toate ocaziile.

Pe măsură ce soarele se înalţă, de picioarele neclintite, verticale, suspendate, ale omului, umbra, ea vie încă, se apropie, pâşind, tâlhară.

Se târâie pe pământul grunzuros, se târâie rănindu-se în spini – dar nu-şi va mai atinge niciodată stăpânul. Şi de aceea poate, eliberat, într-o triumfală bucurie plină de spaimă, omul se strâmbă cu vânăta-i limbă la cer.

ARANCA,
ŞTIMA LACURILOR

Tovarăşul meu de drum, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, se dovedi de la început întruparea cea mai desăvârşită a prevederii. După cum era, fără îndoială, şi cea mai corpolentă.

Încă nu părăsisem Clujul, şi ne aflam blocaţi în maşină de o sută şi una de coşuri, pachete, pachetele, sticle, franzele, cornuri, flacoane, borcane şi cutii de conserve; lungi, late, dreptunghiulare, sferice, cilindrice, dodecaedrice şi încă de alte multe şi surprinzătoare forme ignorate atât de geometria în spaţiu, cât şi de cea plană.

– S-ar spune că mergem să inaugurăm o popotă sau o expoziţie de produse alimentare! am încercat să ironizez această inofensivă pasiune gastronomică.

Şi-o nimerisem cu ironia, exact în clipa când avocatul dr. juridic Silvestru Hotăran, luându-şi seama că tot nu şi-a completat colecţia, atinse cu mâna grăsună umărul şoferului, să oprească la al treilea *Magazin de coloniale şi delicatese*.

Tovarăşul mă privi pe deasupra ochelarilor înrămaţi în baga de culoarea zahărului ars, cu gravitatea ardelenească impermeabilă glumei.

Mă privi şi mă compătimi.

Apoi, serios şi metodic, îmi explică într-un aspru rechizitoriu orânduit pe capitole, că n-am de ce râde.

Vom rămâne cel puţin trei zile într-un ţinut cu adevărat pustiu, printre oameni sălbatici şi ostili. El mai urma să asigure masa magistratului, expertului, grefierului şi eventualilor licitatori, dacă publicaţiile de lichidare vor fi ademenit cumva amatori de lucruri vechi, mobile istorice, cărţi rare, tablouri şi poate chiar vreun mizantrop îndestul de sătul de lume şi de nebun, pentru a achiziţiona castelul cu stafii.

Datoria lui era deci să apere prin toate mijloacele interesele clienţilor care l-au onorat cu încrederea absolută, dându-i procură pe nevăzute, de la Pesta, să transforme în cecuri această moştenire neaşteptată. Iar experienţa profesională şi umană l-a învăţat că asemenea operaţiuni se încheie mai expeditiv şi fără dificultăţi, când toţi: magistraţi, experţi şi licitatori, se află după digestia moleşitoare a unei cine îmbelşugate, decât atunci când, iritaţi de gustarea frugală pe un colţ de masă şi preocupaţi de problema dejunului de a doua zi, îşi răcoresc nervozitatea născocind tot soiul de şicane.

Zeflemeaua mea uşuratică îi confirma astfel, încă o dată, lipsa de grijă şi frivolitatea straniei speţe omeneşti pe care o reprezentam şi care se rezuma la vocabularul său, în epitatul incriminat de „scatiu transcarpatic".

Acestea fiind spuse, dr. Silvestru Hotăran se răsuci să mă bată pe umăr prietenos, cu o palmă lată cât o broască ţestoasă.

Îşi îmbuna într-acest chip, severitatea rechizitoriului şi îmi dovedea că personal, îmi acordă oarecare circumstanţe atenuante, fiindcă nu eu purtam vina acestor infirmităţi, ci răspunzător era mediul nevrednic care mi-a ucis instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

Pe urmă, coborî descurcându-şi anevoie picioarele scurte şi groase, dintre cutii şi pachete.

Intră în băcănie şi nu apăru decât după un sfert de oră, urmat de un băiat cârn şi pistruiat, în şorţ alb, cu braţele încărcate de alte coşuri, pachete, borcane şi sticle, înfăţişând alte forme geometrice inedite, care se vede că tot îi mai lipseau pentru completarea colecţiei.

Şoferul, nerăbdător, dădu drumul motorului. Tovarăşul meu îi făcu însă semn să aştepte. Nu isprăvise.

Traversă strada, la farmacie.

Prin geamul vitrinei, îl văzui înfundându-şi buzunarul mantalei de praf, cu misterioase pachete

ambalate în tradiţionala hârtie subţire, pestriţă şi mătăsoasă; şnururile, sigilate şi etichetate, fără de care laborios şi indispensabil ritual, orice gingaşă fiică a lui Esculap nu eliberează nicio cataplasmă de bătături.

– Iată cel puţin o precauţie deplin justificată! mi-am spus singur, împins de demonul frivolităţii şi recidivând fără nicio ruşine, după o atât de cruntă admonestare. Iată o precauţie pe care o înţeleg! După îngurgitarea atâtor copioase provizii, un medicament contra indigestiei e absolut indicat. Astfel, lichidarea ar ameninţa să rămână fără magistrat, expert şi licitatori, sucombaţi cu toţii in corpore şi în convulsiuni, după cel dintâi supraabundent dejun ... Bine hrănitul şi mult încercatul meu tovarăş nu neglija nimic. Îl admiram! ... În alte vremuri, ar fi meritat comanda supremă a aprovizionării şi echipării unei întregi armate. Cu el n-ar fi existat nicio neplăcută sau catastrofală surpriză. Ar fi dus-o la victorie sigură.

Mă pregăteam să-i exprim acest omagiu, pentru a repara impresia imprudentelor reflecţii de adineaori. Dar tovarăşul, pipăindu-şi cu deplină satisfacţie pachetul în buzunar, în timp ce-şi dădea drumul cu toate cele o sută zece kilograme ale corpolenţei sale pe perna elastică, lămuri laconic:

– Chinină.

– Chinină? am întrebat nedumerit. De ce nu atunci termometru, vată termogenă şi de ce nu o mică farmacie ambulantă? ... Cum văd, mergem la capătul lumii şi nu mai e vorba de o simplă plimbare, ci de o adevărată expediţie plină de riscuri ... Dacă mă avertizai din vreme, doctore, ştiam cel puţin să-mi pregătesc testamentul! ... Nu vreau să-mi las succesorii, legitimi şi nelegitimi, pradă procedurii şi avocaţilor, care nu sunt, după cum ştii, cu toţii expeditivi şi maniaci de corectitudine ca dumneata ...

După un timp, cu perfidă intenţie de a cuceri definitiv bunăvoinţa tovarăşului meu de drum şi de a face iertat tonul nepotrivit de glumă de până acum, am continuat, ca pentru mine singur, convins că am pus degetul pe o sensibilă slăbiciune omenească:

– Parol! Mă gândesc într-adevăr că nici unul la o mie de moştenitori n-au norocul acestor veri şi nepoţi de a douăsprezecea spiţă, ai contelui Kemény. Judecă serios ... Să le cadă o moştenire la care nu se aşteptau! Să se dezintereseze complet de ea! Să nu trimită măcar un om de încredere pentru a vedea la faţa locului despre ce e vorba! ... În ultimul moment, când primesc avertismentul că succesiunea ameninţă să fie confiscată de statul român, să aleagă la întâmplare, dintr-un anuar oarecare, un avocat despre care nu aveau nicio informaţie. Şi să cadă tocmai peste cel mai

stăruitor, mai prob şi mai priceput, cum nu l-ar fi putut alege nici după cea mai minuţioasă anchetă cu detectiv secret; iată un noroc pe care aceşti ciudaţi moştenitori mi se pare că nu-l meritau. Stranie moştenire, stranii moştenitori!

Tovarăşul de drum, nu lăsă să străbată pe figura iremediabil gravă, niciun semn că monologul meu i-a făcut plăcere ori nu. Îmi păru că nici n-a ascultat.

Dădusem greş.

M-am simţit deodată umilit şi ridicol, după această incontinenţă verbală, prin care, în chipul cel mai vulgar, îmi arătam voioşia că pot evada din oraşul cu ziduri sure, într-o dimineaţă cu atât de strălucitor soare, şi certitudinea că la capătul drumului mă aştepta capturarea unei cărţi rare şi vechi, incunabule din ediţiile cele mai preţioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget.

Biblioteca acestui magnat maghiar, latinist, erudit şi despotic, se bucura, după toate spusele, de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioşi nu prea ameninţau să apară. Şi chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amiciţie cu dr. avocat Silvestru Hotăran mă privilegia între toţi.

Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei, de patru şi de cinci veacuri; să răsfoiesc infoliile; să

verific autenticitatea manuscriselor, confruntându-le cu diversele cataloage şi publicaţii de specialitate cu care veneam înarmat.

Mai descoperisem ceva.

Cu toată dorinţa neclintită şi lăudabilă de a apăra înverşunat interesele clienţilor, ghicisem îndată în armătura împuternicitului avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, un punct vulnerabil. Mi-a părut departe de a preţui valoarea adevărată a acestor cărţi şi manuscrise. Le socotea un capital pierdut şi infructuos. Un capriciu ereditar şi risipelnic al defunctului conte Kemény, în a cărui familie această nebunie nu fusese nici cea dintâi nici cea de pe urmă.

Expertul improvizat după decizia unui tribunal de provincie, ca şi magistratul desigur, n-aveau de unde să fie mai preveniţi. Nu era exclus să decidă vânzarea bibliotecii cu kilogramul, într-o ignoranţă pe care imaginaţia mea o exagera cu fiecare clipă trecută; promiţându-mi o adevărată orgie de biblioman, asemeni visurilor de avar, când descoperă prin somn hrube fără capăt, tixite cu saci de galbeni şi sipete de mărgăritare.

Iar acum, când eram aproape să-mi realizez neastâmpărul insomniilor, iată că-mi primejduiam singur izbânda finală, îndepărtându-mi protecţia atotputernicului procurist, cu necurmata-mi piuială de scatiu gureş şi insuportabil, care nu-i era nicidecum pe plac.

Doctorul Silvestru Hotăran avea toată dreptatea. Veneam dintr-o lume care-şi pierduse cu adevărat, în frivolitate, instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

M-am hotărât să repar printr-o tăcere cât mai insondabilă şi cu aparenţa unei profunde meditaţii, culpabila-mi verbozitate, care provocase dezaprobarea tovarăşului meu de drum, din fire taciturn, grav, bănuitor – şi după cum îi aplicasem diagnoza în secreta mea apreciere lăuntrică – îndestul de sărac cu duhul; biet avocat de capitală provincială, abrutizat de articole de cod, jurisprudenţe şi chichiţe de procedură.

Instalat, aşadar, în această ostentativă tăcere, am aprins o ţigară, două, a treia.

Sfârşitul rapid al roţilor de gumă, schimbarea succesivă a decorului rustic la fiecare viraj, aerul încă răcoros şi parfumat de roua fâneţelor şuvoind pe lângă urechi, soarele triumfal al dimineţii, îmi aduceau pe buze exclamaţii de beatitudine îndată înăbuşite.

Tovarăşul meu, absent de la toate acestea, cu geanta tixită de acte pe genunchii scurţi, îşi recapitula preocupările profesionale. Căci din timp în timp, deschidea agenda scurtă şi groasă cât o cutie de chibrituri, cerceta o dată, adăuga un semn hieroglific cu creionul subţire cât un chibrit, şi părea că a uitat cu desăvârşire prezenţa-mi readusă la neant prin supliciul tăcerii.

Sub înfăţişarea sumbrelor meditaţii, îmi jucau maliţios sub ţeastă, cele mai hâtre şi ireverenţioase gânduri.

Îmi asemuiam tovarăşul cu un Buda obez. Îmi propuneam să-l utilizez decisiv argument împotriva celor ce susţin după erezia lui Henry Béraud şi William Johnston, că oamenii depăşind o sută de kilograme sunt comunicativi, optimişti, fără grijă şi de o irezistibilă bonomie.

Pe urmă, mă întrevedeam întorcându-mă cu automobilul încărcat de infolii şi de manuscrise; poate urmat de un camion cărând toată biblioteca răposatului conte, întru dispreţuitorul surâs superior al doctorului Silvestru Hotăran. Ah! îmi făgăduiam o diabolică revanşă. După ce-i voi excamota de sub nas volumele cele mai preţioase, suportând cu resignare reflecţiile împotriva vinovatei deşertăciuni de a arunca banii în hârtie tipărită şi fără nicio valoare; când totul va fi sfârşit, îi voi şopti în ureche fabuloaselc preţuri reale ale fiecărui tom: „O Biblie în superbă legătură originală din secolul al XVI-lea: 120 000 lei! O ediţie princeps din *Discursul asupra metodei,* cu dedicaţia lui Descartes: 80 000 lei! Autografele lui Jean-Jacques, Voltaire, Diderot; alte zeci şi sute de mii!"

Savurând stupefacţia crescândă de pe această figură, în sfârşit zdruncinată din placiditatea-i

scandaloasă, mă voi răsuci într-un picior cu o reverenţă batjocoritoare:

– Iată, onorabile doctor, ce acuitate de simţ practic şi ce geniu al afacerilor, poate mocni sub aparenta frivolitate, a noastră, a scatiilor transcarpatici!

Tovarăşul, nebănuind aceste asasinate şi ingrate reflecţii, privea acum cu o inocentă îngândurare peste urmărul şoferului, şoseaua desfăşurată rectiliniu.

Am urcat, mai apoi, dealuri în serpentină; am străbătut mai apoi sate secuieşti şi ungureşti, tăcute şi monotone cu dezolatele lor case, identice; am gonit mai apoi pe valea unui râu cu argintate lunci de plopi şi de sălcii; un defileu spintecat în munţi stâncoşi, şi din nou s-a deschis orizontul linear al şesului, cu depărtate cupole de biserici şi sate cu acoperişuri de ţiglă roşie, între livezi.

Indicatorul kilometric se menţinea uniform, între 100-110. Motorul pulsa regulat şi fin, ca inima metalică a unui ceasornic. Şoseaua ne aspira vertiginos. Am socotit că străbătusem mai bine de jumătate de cale.

Îmi comprimasem în gâtlej şi această inofensivă constatare, consecvent jurământului către mine însumi, când, neaşteptat, doctorul Silvestru Hotăran rupse el tăcerea:

– Aşadar, dragă domnule, te-a mirat că am cumpărat chinină?

Într-adevăr uitasem.

Tovarăşul meu nu-şi dezmintea reputaţia de fenomen. I-au trebuit trei ore de reculegere, ca să răspundă la o întrebare, la care renunţasem după două minute. Era frate bun cu englezul flegmatic din nu ştiu ce anecdotă, când îşi trezeşte nevasta din somn, după miezul nopţii, să-i spună cât e ora, luându-şi seama că-l întrebase aşa ceva, înainte de prânz, cu două zile în urmă ...

– Da! M-a surprins aceasta chinină Am mărturisit cu indiferenţă, fiindcă acum curiozitatea era răcită. M-a surprins mai ales cantitatea ... Mi-ai arătat un pachet respectabil, să ajungă pentru o infirmerie!

Doctorul Silvestru Hotăran îşi pipăi pachetul în buzunarul mantalei de praf şi îşi exteriorizâ într-un mormăit gutural şi aprobativ, mulţumirea că-l are asupră-şi şi că e intact.

Dură tăccre. Evaluată la zece kilometri, prin asemuire cu calculele astronomice care măsoară distanţele interastrale în ani, luni, zile şi ceasuri lumină. Zece kilometri, adică cinci minute, după viteza înregistrată pe banca kilometrajului. Tovarăşul se decise să continue:

– Am înţeles după mirarea dumitale, dragă domnule, că tot nu ştii lămurit unde merem ...

– La castelul contelui Kemény! am răspuns în sublima-mi candoare. Castelul cu stafii.

– O! tune-le dracu de stafii, că nu de ele vorbim. Aiste-s basme din proşti. Află dumneata, dragă domnule, că merem într-un ţinut blăstămat şi stricat de ape. Patru mii de jugăre de bălţi, papură, heleştaie cum ziceţi voi în regat, smârcuri, nămol şi zăvoiuri inundabile. O sălbăticie de te doare inima! Un ţinut care numa-n zece ani de irigaţie inteligentă ar fi însemnat pentru groful Kemény aur. Aur şi sănătate! Ci fiindcă n-a fost minte, au rămas bălţi. Bălţi înseamnă ţânţari. Ţânţarii înseamnă friguri. Iară chinina înseamnă deocamdată singurul mediţin bun pentru frigurile de baltă, ori, cum se spune în termen savant, pentru malarie. Dreptu-i, domnule dragă?

– Drept! fui silit să recunosc implacabila logică a doctorului Silvestru Hotăran.

– Atuncia dacă dreptu-i, nu te mai miră, mă rog frumos, că am coborât la apoticar să cumpăr chinină. Ai să înghiţi şi dumneata odată cu mine, în fiecare dimineaţă şi seară câte un praf. Dăm frumos şi celorlalţi oaspeţi. (Nu m-am putut opri să surâd, imaginându-mi figurile celorlalţi oaspeţi ai doctorului Silvestru Hotăran, trataţi în loc de aperitiv şi desert, cu

prafuri amare.) Dăm şi la slugi. Ai să-i vezi şi dumneata şi să te prindă durerea ... Eu am fost îngrozit, dragă domnule. Încă n-au ieşit pe-ntregul din rândul animalelor şi i-au îndobitocit mai vârtos, frigurile şi delirium. A patra oară merg calea asta şi nu-i pot vedea în ochi. Viermi omeneşti, domnule! Moluşte, domnule! ... Neam cu sângele otrăvit din tată în fiu, de aerul rău pe care-l răsuflă şi de hematozoar. Ci cred că nici soarta familiei Kemény nu-i străină de aceste bălţi, blestematele. Am să-ţi spun dumitale istoria şi-ai să înţelegi sigur că am dreptate.

Astfel, tovarăşul meu de drum, cuprins de unul din acele rare accese de expansiune, prin care oamenii din fire tăcuţi se eliberează de reflecţiile îndelung înăbuşite, îmi povesti amănunţit istoria şi sfârşitul familiei Kemény.

Pe măsură ce înainta am înţeles că dă o însemnătate exagerată şi desigur, îndestul de simplistă, ţânţarilor. Ţânţarii – după el – distruseseră o familie!

– Chinina – vorbi avocatul dr. Silvestru Hotăran, bătându-şi pachetul, din buzunarul mantalei de praf – o cură zdravănă de chinină şi s-ar fi gătat! N-am mai umbla astăzi pe drumuri. Pe drumuri, ca să luăm parte la risipa în patru vânturi, a unei avuţii agonisite în şapte veacuri. Eu, dragă domnule, ştii ce aş fi făcut?

– Nu ştiu ce-ai fi făcut! mi-am mărturisit umilit netrebnica-mi ignoranţă.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran râse foarte înveselit şi foarte satisfăcut. Îi plăcea grozav, se vede, această francheţă. Nici nu se aştepta doar, să-i răspund cine ştie ce ispravă! Ştia că nu sunt capabil să scot din uşuratica-mi minte de scatiu transcarpatic, vreun gând chibzuit şi matur.

– Eu, dragă domnule, aş fi săpat nişte irigaţii faine! Aş fi sleit smârcurile şi bălţile. Aş fi secat blestemata de apă, să fac patru mii de jugăre de fâneţe şi arături Asta-i ispravă de gospodar! Dădeam valoare pământului. Adunam coroane bune în fiecare an şi atunce baiu, de ţânţari şi de friguri. La minte bună, treabă bună! Aduceam frumos, sănătate şi prosperitate ... Pe urmă, dragă domnule, când ai coroane bune schimbate în lei, nu-i multă bătaie de cap să afli şi un praf de chinină pentru expropiere. Cine vrea să trăiască, nu moare!

Mi-a părut foarte rău, în sinea mea, că şi cei din urmă Kemény, nu s-au dovedit vrednici de asemenea judecată înţeleaptă şi că n-au avut măcar norocul unor sfătuitori atât de energici, ca dr. avocat Silvestru Hotăran, de faţă. Îi mâna însă viaţa spre un alt destin; spre întâmplările neguroase şi romantice, pe care mi le

împărtăşea, cu o oarecare uimire şi cu îndestul dispreţ compătimitor, tovarăşul meu de drum.

Această familie Kemény dura de la începuturile Ungariei feudale.

Căpitani vestiţi prin bravură; cruciaţi pierduţi fără urmă în expediţiile pentru eliberarea Sfântului Mormânt; sfetnici, curteni, cărturari subţiri, diplomaţi şi cardinali din viaţa acestor Kemény apar la fiecare filă din hronicul Ungariei.

Moşiile se întindeau vaste, în pustă, cât cuprind ochii. Castele cu arogante turnuri străjuiau în vreo trei domenii de ale lor, ţărmul Dunării. Cestălalt castel, din smârcuri, fusese numai capriciul vreunui senior de acum patru veacuri, când poate ţinutul nici nu fusese invadat de apă şi va fi fost salubru şi fertil.

Rămăsese pustiu, poate uitat, ca orice aşezare fără însemnătate, printre atât de falnice latitundii. Până acum vreo opt decenii, când contele Armin Kemény, văduv şi lovit de un subit dezgust pentru deşertăciunile vieţii de curte, după o viforoasă existenţă, a descins într-un asfinţit, în fruntea unui convoi de chervane.

Din aceste care cu roţi înalte de pustă şi cu coviltire de papură, oameni pletoşi au descărcat a doua zi cu răcnete de luare-aminte, mobile grele şi uriaşe, lăzi de cărţi, panoplii de arme, armuri care-au fost întinse pe iarbă ca tot atâţia morţi dezgropaţi ai

războaielor vechi, paravane, talere de faianţă şi o mie de nimicuri care alcătuiesc confortul şi decorul absolut necesar al unui atât de străvechi grof. Porţile ruginite au fost desferecate cu chei mai grele decât cele de la porţile iadului. Au fost deschise în lături ferestrele cu pervazuri putrede. Şi când slugile au purces să mături păianjenii, s-au înălţat, orbite de lumină, stoluri de lilieci care sălăşluiau din neam de neam, în ungherele grinzilor negre.

Aci s-a instalat contele Armin, într-o viaţă ermetică şi câinoasă.

Explicaţiile acestei hotărâri au fost în zvonurile din acea vreme, multe şi contradictorii.

Se spunea că şi-ar fi tocat cheagul averii, în desfrânate petreceri la Pesta. Ba că ar fi căzut în dizgraţia Curţii. În sfârşit, merse vestea că s-ar fi retras ca o vietate păduratică, rănită de moarte, să uite durerea unei crunte drame conjugale, pe urma căreia îşi culcase străpuns cu spada, în duel, cel mai bun şi nedespărţit prieten, în vreme ce contesa se stingea de lingoare, într-o primăvară repede, undeva în Italia, nimicită de umilinţă şi de durere.

Adevărate ori născocite, întâmplările n-au fost cercetate de aproape, de nimeni. Pesta era departe. Calea lungă, peste câmpii pustii. Oamenii munciţi de alte griji.

Era în miezul anului 1848. Kossuth ridicase steagul republicii libere a Ungariei. Honvezii lui Görgey şi Hatvany puseseră pe goană armatele imperiale şi se treziseră deodată în faţă cu un duşman nou, dârz şi obraznic. Valahii unui oarecare practicant de avocat Avram Iancu, luptând cu coase şi cu ciomege, fortificaţi în văgăunile munţilor şi conduşi de popi care-şi arogaseră impertinente titulaturi romane, de tribuni şi centurioni.

Din multe castele, stăpânii bejeniseră spre locuri mai sigure. Când s-au întors, Armin Kemény nu le-a călcat nimănui pragul, nici nu le-a deschis uşile. Între zidurile umede, îmbătrânea ursuz şi bărbos. Când apărea încruntat, cu flinta de vânătoare pe umăr şi înconjurat de haita de câini, sau cu cizmele înalte până peste genunchi şi încărcat de complicate unelte de pescuit, toată suflarea omenească din cale intra în pământ.

Căci asemenea întâlniri nu isprăveau bine. Întotdeauna descoperea o pricină de mânie, dezlănţuită în ocări răstite şi în lovituri repezi de harapnic.

Înduioşare şi dragoste nu arăta decât pentru câini şi pentru cai. Iar despre vietăţile omeneşti, numai pentru singurul copil care avea să-i prelungească neamul: Andor.

Când îl adusese în caleaşcă de la Pesta, acest Andor număra cinci ani. Străveziu şi palid, în haina de catifea albastră cu guler de valancienă, copilul deschisese ochii înfricoşat de aceste sălbatice locuri, fiindcă întâia oară ieşea dintre pernele moi, jilţurile cu picioarele scunde de broască, încăperile cu oglinzi cât peretele şi parcul cu arbori domesticiţi, retezaţi şi ajustaţi, ai palatului de la Pesta, pe ţărmul Dunării, cu faţa spre insula Margit.

Era fără vlagă, întârziat în creştere, somnoros. Poate va fi fost nevoie de alt aer, aspru şi rece, din înălţimile munţilor, pentru a biciui sângele şi a altoi vigoare acestui vlăstar de neam ostenit.

Părintele a crezut însă vă ca înlocui asemenea lipsă, crescându-l departe de moleşeala capitalului, îndemnându-l de timpuriu să capete dragoste de câmp, de baltă, de vânat, trezindu-l odată cu zorile răcoroase, învăţându-l să poruncească şi să se ceară ascultat.

I-a adus dascăl, un călugăr cărturar de la Roma, pentru învăţătură elină şi latinească. Iar pentru cealaltă pregătire a vieţii, un maestru de călărie şi altul de vânătoare.

Aceştia din urmă, au fost trimişi nu peste multă vreme, îndărăt. Nu-şi găseau folosire. Copilul arăta dragoste bolnăvicioasă numai pentru carte şi pentru

reverie trândavă; iar pentru exerciţiile violente, dovedea o repulsie femeiască.

O singură aşteptare a contelui Armin nu dăduse greş. Feciorul ştia să poruncească, să bată din picior şi să se facă temut. Într-atâta doar se adunaseră toate puterile sleite ale celor douăzeci de generaţii, care umpluseră hronicul Ungariei cu isprăvile lor.

Tânărul cu fruntea bombată şi cu ochii muiereşti, se învineţea de mânie când găsea împotrivire; vinele scriau sfori groase în jurul tâmplelor; privirea se aprindea fulgeroasă din leneşa visare. Ultimul Kemény nu-şi dezmintea măcar într-aceasta sângele focos al familiei: era capricios şi despotic.

Ce-a însemnat viaţa celor doi singuratici în castelul cu porţile totdeauna zăvorâte, nimeni nu putea şti cu precizie. Argaţii erau puţini la număr. Cel mai apropiat sat, la două poşte. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran se văzuse silit să reconstituie această existenţă din scrisorile de afaceri, actele, însemnările şi celelalte documente din arhiva familiei, pe care le puricase cu de-amănuntul vreme de două luni, când orânduise dosarul moştenirii. Îşi însemnase aceste date pe cele patru feţe ale unei coale de hârtie, care-i stătea la îndemână şi pe care, pentru mai multă uşurinţă a înţelegerii şi o mai repede scurtare a povestirii, mi-o va citi.

Deschise ghiozdanul burduhos de pe genunchi. Îşi vârî înlăuntru nasul rotund încălecat de ochelarii înrămaţi în bagà de culoarea zahărului ars, şi scoase la lumină coala scrisă mărunt, în care istoricul ultimilor Kemény se afla consemnat în ordine cronologică, aşa cum era de aşteptat de la un om atât de metodic şi scrupulos ca tovarăşul meu de drum.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aburi ochelarii, îi şterse de praf cu o batistă, trecu cârligele după ureche şi citi această:

PRESCURTARE

Despre viaţa şi actele defuncţilor Armin, Andor, Ana şi Aranca Kemény, începând de la 1860 până la anul 1926.

Februarie 1860. Junele conte Andor împlineşte şaptesprezece ani. Cu prilejul aniversării, discuţie violentă între părinte şi copil asupra carierei ce urmează să-şi aleagă tânărul conte. Contele Armin vrea pentru copil cariera armelor. Contele Andor o respinge indignat. Se declară mulţumit cu viaţa claustrată între cărţi, afirmând că nu doreşte nimic altceva.

Iunie 1862. Contele Andor tânjeşte de o boală neclămurită. (Friguri! Ţânţari! – sublinie avocat dr. Silvestru Hotăran.)

Mai 1863. Contele Andor din nou arată aceleaşi simptome. Febră, insomnie, oroare de zgomot şi de mişcare. Un medic de la Pesta, adus şi consultat, prescrie aer liber, plimbare, vânat, canotaj, călărie, exerciţii violente ... Diagnoză: Criză târzie de pubertate. (Imbecilul, declară satisfăcut dr. Silvestru Hotăran. Imbecilul! Chinină trebuia să prescrie, nu exerciţii violente!)

Ianuarie 1867. Contele Armin se răneşte singur cu puşca, la vânătoare. O lună de nemişcare în pat. Contele Andor comandă trei lăzi cu cărţi, de la Pesta, Viena şi Lipsca.

Iunie 1868. Contele Armin aduce din Germania şase perechi de pui de lutră, pentru aclimatizare în bălţile domeniului. Contele Andor începe o monografie a familiei Kemény, cu documente din arhiva familiei şi cu date procurate prin corespondenţă cu abatele Matteo Bandello, de la diferiţi călugări cărturari din Roma şi Pesta, cu intrare liberă la Biblioteca Vaticanului şi alte arhive publice şi particulare.

August 1868. Contele Andor întrerupe lucrarea. Febră, insomnie, etc. (Iarăşi ţânţarii! – bate hârtia cu dosul palmei, avocat dr. juridic Silvestru Hotran.)

Decembrie 1870. Contele Armin împuşcă într-o singură zi trei lupi. Contele Andor află documente încă necunoscute despre isprăvile cavalerului Ştefan

Koloman Andrei Kemény, plecat cu oastea lui Frederic Barbarossa în a treia cruciadă.

Februarie 1871. Ceartă violentă între contele Armin şi Andor. Abatele Matteo Bandello este expediat în plină noapte, pe viscol, cu sania, sub învinuirea că, împotriva tuturor avertismentelor, întreţine bolnăvicioasa înclinare a tânărului conte pentru „trândăvia cărturărească". Copilul şi părintele nu-şi vorbesc două luni. Fiecare ia masa în cameră separată. Contele Armin împuşcă doi lupi, mai multe vulpi şi născoceşte două sisteme de capcane, după modelul propriu, pentru lutrele care s-au înmulţit simţitor. Contele Andor a terminat ultima parte de *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.*

Iulie 1874. Contele Andor cade la pat. Febră, viziuni, delir. (Anofelul! dă din cap tovarăşul meu de drum.)

Octombrie 1878. Contele Armin îndiguieşte partea sudică a bălţilor, pentru a mări suprafaţa lacului numit „Lacul turcilor", în amintirea bătăliei unde au fost înecate rămăşiţele unei oaste turceşti.

Contele Andor trimite pe ascuns bani abatelui Matteo Bandello să-i completeze ştirile despre a treia cruciadă, din arhiva secretă a Vaticanului.

Aprilie 1879. Contele Armin aduce canal de apă până în parcul castelului, pentru a comunica direct, cu

barca, până la Lacul turcilor. (Nenorocitul! – surâde cu o mare compătimire avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Îşi aduce miasmele mai aproape de casă ... Nu-i erau destul!) Contele Andor descoperă amănunte neaşteptate despre ultimii ani ai cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, căzut în captivitatea musulmanilor.

Iunie 1880. Contele Andor cade la pat de unde nu se mai ridică până în septembrie. Febră, viziuni, delir. Îi apare întâia oară, arătarea cavalerului Ştefan Kemény.

Ianuarie 1881. Bătrânul conte Armin se întoarce cu aprindere la plămâni de la vânătoare, zace două zile şi moare în dimineaţa de Sf. Iulian. Contele Andor trimite răvaş abatelui Matteo Bandello, să sosească de urgenţă.

Martie, acelaşi an. Abatele Matteo Bandello se instalează în castel, aducând două lăzi cu cărţi, documente transcrise, etc. Contele Andor capătă toate documentele doveditoare că eroul său, cavalerul Ştefan Koloman Andrei Keméney în captivitatea lui Saladin, trece la mahomedanism, se îndrăgosteşte de nepoata sultanului, o ia în căsătorie şi devine unul dintre comandanţii oastei turceşti care apără cetatea Zara, împotriva cruciadei a patra.

Noiembrie 1882. Contele Andor e ales membru corespondent şi membru de onoare al mai multor

societăţi istorice de la Pesta, în urma primelor două volume din *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény,* tipărite în primăvara aceluiaşi an.

Mai 1883. Contele Andor e din nou bolnav. Febră, delir, viziuni. În fiecare noapte îi apare arătarea lui Ştefan Koloman Andrei Kemény, făcându-i un semn misterios şi dispărând la cântatul cocoşilor.

Iunie, acelaşi an. Contele Andor porunceşte să se taie toţi cocoşii din cuprinsul castelului.

August, acelaşi an. Discuţie violentă între Andor şi abatele Matteo, care îl învinuieşte de idei eretice, predilecţie pentru un erou sperjur, etc. Abatele Matteo Bandello este expediat la prima gară, în timpul nopţii.

Noiembrie 1884. În urma inundaţiilor, zăgazurile de la Lacul turcilor cedează, iar toată regiunea e acoperită de apă. Contele Andor comandă la Lipsca şi Viena, un ciclu de cărţi despre ştiinţele oculte, reîncarnare, spiritism, magnetism, etc.

Aprilie 1885. Contele Andor cere librarilor săi de la Pesta şi Viena să-i completeze operele lui Allan Kardek, Swedenborg, Samuel Taylor Coleridge, Sfântul Denis Areopagitul, Ruysbroeck l'Admirable.

Iunie 1887. Contele Andor se îmbolnăveşte din nou. Febră, delir, viziuni.

Iulie, acelaşi an. Contele Andor intră în comunicaţie directă cu spiritul cavalerului Ştefan Kemény.

Ianuarie 1889. Contele Andor aruncă în foc manuscrisul părţii a treia şi ultima din *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.* Se decide să o refacă, după dictarea directă a spiritului, care acum îi e nedespărţit în castel.

Mai 1890. Contele Andor capătă după mai multe indicii, siguranţa că este spiritul reîncarnat al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény; după cum spiritul poetului celt Allan Kardek s-a reîncarnat în Hippolyte Denisard Rivail, şeful doctrinei spiritiste.

Ianuarie 1891. Contele Andor intră în corespondenţă cu mai mulţi pionieri ai spiritismului din Europa şi din America.

Iulie 1892. Febră, insomnie, delir.

August, acelaşi an. Contele Andor descoperă printr-o metodă ocultă care îi aparţine, că rămăşiţele pământeşti din oastea lui Soliman Magnificul care s-a înecat în mlaştinile din jurul castelului numite „Lacul turcilor", au fost comandate de Hussein Ibuzolair, strănepot direct al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény turcitul. Armata maghiară care i-a împins în mlaştini, înecându-i, luptase sub conducerea unui Kemény. Astfel căpitani din aceeaşi viţă a familiei Kemény, se războiseră fără să se cunoască, unul pentru apărarea creştinătăţii şi altul pentru steagul verde, cu

semiluna mahomedană. Contele Andor cere prin corespondență, de la diferitele biblioteci din Pesta și Viena, date despre ocupația turcească în Ungaria, între anii 1520–1566.

Octombrie, același an. Informațiile obținute de la arhivele din Pesta și Viena îl nemulțumesc. Contele Andor renunță la ele, urmând să le completeze prin mijlocirea unui medium.

Ianuarie 1893. Contele Andor cheamă prin scrisoare, după recomandațiile baroanei Clara Peyron, cunoscută prin corespondență, celebru medium, soții Florance și Nicholas Blacke.

Februarie 1893. Sosirea soților Florance și Nicholas Blacke. Contele Andor semnează o scrisoare, prin care oferă despăgubire de 20 000 coroane, soților Blacke, pentru o ședere de șase luni în castel.

August, același an. Plecarea soților Blacke. Contele Andor descoperă după o săptămână, dispariția mai multor lucruri de valoare, între care, parte din bijuteriile familiei. Scrie o reclamație adresată justiției. Se răzgândește și nu o mai trimite. Originalul petiției se află în arhiva familiei.

Aprilie 1894. Contele Andor își propune să caute un medium, printre persoanele simple și ignorante,

care să nu-i înşele buna-credinţă. Scrie mai multe scrisori. E nemulţumit de toate răspunsurile.

Septembrie, acelaşi an. Încunoştinţat de avocat că în domeniul de vânătoare al familiei, în pădurile vecine Sibiului, se află mai multe lăzi cu documente până atunci neglijate, contele Andor părăseşte întâia dată castelul, la vârsta de 51 de ani. Rămâne două săptămâni, la Racoviţa, lângă Sibiu. Oferă 30 000 coroane ţăranului Gheorghe Porumbacu pentru a-i încredinţa fiica sa, Ana Gh. Porumbacu, în care a găsit toate însuşirile unui medium excepţional. Gh. Porumbacu refuză.

Octombrie, acelaşi an. Prin intermediul avocatului din Sibiu, contele Andor ridică oferta la 40 000 coroane. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Ianuarie 1895. Contele Andor face din nou drumul la Sibiu şi de aici la Racoviţa, pentru a stărui personal. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Martie, acelaşi an. Prin intermediul avocatului, contele Anador cere în căsătorie pe Ana Gh. Porumbacu.

Aprilie, acelaşi an. Contract de căsătorie între contele Anador Kemény, proprietar, născut la 15 februarie 1838 şi Ana Gh. Porumbacu, profesie casnică, născută la 2 octombrie 1877. Contele Anador constituie dotă

soţiei sale 200 000 coroane şi o rentă viageră de 3 000 coroane anual, săteanului Gheorghe Porumbacu din Racoviţa, comitatul Sibiului.

Septembrie, acelaşi an. Contesa Ana Kemény încearcă să fugă noaptea, din castel, în înţelegere cu o servitoare care angajează căruţă, etc. Contele Anador surprinde servitoarea, o loveşte până la sânge. Contesa e închisă în cele două camere nord-vestice de sub turnul castelului.

Octombrie, acelaşi an. Contele Anador renunţă la şedinţele spiritiste şi magnetice. E îndrăgostit de contesă.

Noiembrie, acelaşi an. Contesa Ana Kemény încearcă să trimită o scrisoare părinţilor, prin altă servitoare, cerând să o elibereze imediat. Contele interceptează scrisoarea. Într-un acces de violenţă răneşte mortal servitoarea vinovată. Victima e îngropată lângă capela castelului.

Decembrie, acelaşi an. Contele Andor comandă de la Pesta diferite cadouri feminine: bijuterii, haine, blănuri, etc. Se informează despre posibilitatea unei călătorii în Italia, ignorând complet viaţa pe care a dus-o până acum, atât mijloacele de călătorie, cât şi formalităţile respective.

Martie 1896. Contele Andor şi contesa Ana Kemény, plecară în Italia.

Iunie 1896. Contele şi contesa se află în Elveţia.

Septembrie 1896. Întoarcerea contelui şi contesei Kemény.

Mai 1897. Contesa Ana Kemény naşte o fetiţă care e botezată Aranka Maria Ştefania.

Ianuarie 1900. Contele Andor angajează printr-un birou de la Londra, o guvernantă pentru Aranka: Miss Elisabeta Landor.

August 1901. Contesa Ana se îneacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot dovedi dacă e vorba de sinucidere sau de accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rândul său. E salvat de un servitor bătrân – actualul păzitor al castelului. Zace o lună de pneumonie. Ridicat din pat, reia preocupările spiritiste şi magnetice.

Cheamă spiritul contesei Ana.

Mai 1902. Febră, insomnie, delir.

Iunie, acelaşi an. O pereche de servitori, angajaţi de curând, cer rezilierea contractului, sub cuvânt că nu pot locui acoperământ unde se arată în fiecare noapte o vedenie albă, care cutreieră coridoarele.

Septembrie, acelaşi an. Contele Andor se închide în bibliotecă unde guvernanta îl aude vorbind singur cu spiritul contesei Ana.

Aprilie 1903. Contele Andor face comunicări interesante societăţilor spiritiste, magnetice şi diferitelor publicaţii spiritiste din Anglia, Franţa, Germania şi America, despre: fluidul magnetic, efluvii, corp astral, corpul odic, aura, materializări, etc.

Iunie 1905. Contele Andor scrie unui coleg spiritist că se află în posesiunea tuturor dovezilor că defuncta contesă Ana Kemény, fostă Ana Porumbacu din Racoviţa, era reîncarnarea principesei Azisa, nepoata sultanului Saladin. Aceeaşi de care se îndrăgostise acum şapte sute de ani cavalerul Ştefan Koloman Andrei Kemény şi pentru care se turcise. Contele Andor, la rândul său, fiind o altă reîncarnare terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény, căsătoria sa nu fusese decât o repetare, dinainte dictată, a unui act din ciclul reîncarnărilor pământeşti. Copia scrisorii cu răspunsul se află în arhiva familiei.

Septembrie 1907. Contesa Aranka e internată pentru completarea studiilor, într-un pension din Cambridge (Anglia).

Ianuarie 1910. Contele Andor prezidează congresul Uniunii spiritiste de la Londra, unde face senzaţionale comunicări despre lanţul reîncarnărilor terestre, telekinezie, etc.

Iunie 1911. Contesa Aranka se întoarce în vacanţă din Anglia. În scrisorile adresate colegelor de şcoală se arată cu totul încântată de sălbăticia şi atmosfera romantică a domeniului părintesc. Aici îşi poate exercita în voie pasiunea pentru vânătoare, pescuit, canotaj, etc. Se plânge că nu poate avea tovarăş la aceste pe bătrânul conte, pe care-l descrie ca pe un ursuz, „cu frunte exagerată şi cu barbă idem, de gnom" şi care n-a fost niciodată să vadă până unde i se întinde hotarul moşiei.

Iulie 1913. Contele Andor face un voiaj la Londra, chemat de mai mulţi confraţi întru spiritism. Se întoarce însoţit de contesa Aranka, în penultima vacanţă.

Decembrie 1914. Contele Andor e chemat la Budapesta pentru a da relaţii asupra legăturilor cu diferiţi savanţi englezi inamici. Contesa Aranka, obligată să rămână în Ungaria, refuză să-l întovărăşească în capitală. Vânează, patinează, a deschis copci în gheaţă pentru a pândi lutrele aduse odinioară de bunicul Armin Kémény şi părăsite în mod alarmant.

Iunie 1915. Contesa Aranka aduce un meşter de la Pesta să repare toate bărcile rămase în părăsire de la moartea bunicului Armin. Îşi petrece toată ziua pe apă.

Ianuarie 1916. Contele Andor nu mai părăseşte biblioteca. Vorbeşte singur. Contesa Aranka îşi permite glume ireveţioase, care produc conflict între părinte şi copilă. Contesa Aranka împuşcă două vulpi.

Iunie 1916. Contele Andor e grav bolnav. Delir, de astă dată fără febră. Un medic, chemat de la Pesta, ordonă imediata îngrijire într-un sanatoriu. Contesa Aranka îl însoţeşte în capitală, unde intră soră de caritate într-un spital de răniţi, pentru a nu rămâne inactivă. Apariţia sa face senzaţie în anumite cercuri înalte din Budapesta. Un pictor celebru şi nemobilizabil cere onoarea de a-i face portretul. Contesa Aranka acceptă, dar nu-şi poate găsi astâmpăr în timpul pozei. Mărturiseşte în această vreme pictorului că nu poate suporta viaţa efeminizată din capitală şi că abia aşteaptă să se poată întoarce la viaţa liberă şi pitorească de acasă.

Decembrie 1916. Consultul medicilor ajunge la concluzia că boala contelui Kemény e incurabilă, însă că poate dura zece, doisprezece ani. Contesa Aranka se întoarce la castelul părintesc. Vânează trei lupi în prima săptămână.

Martie 1917. Contesa Aranka suferă întâia oară de singurătate. Insomnie. Într-un carnet de însemnări notează că o dezgustă abrutizarea servitorilor bătrâni.

În două nopți consecutive i se arată vedenia albă din coridoare, de care până acum și-a râs.

Iulie, același an. Febră, insomnie (A venit și rândul ei! dă din umeri domnul avocat dr. Silvestru Hotăran. Febră, adică: țânțari! Malarie!)

Martie 1918. Sosește în convalescență, după ce a fost rănit pe frontul galițian, sublocotenentul în rezervă Tivadar Vágo, feciorul moșneagului servitor de încredere, care și astăzi păzește castelul Kemény, același care a scăpat de la înec, în august 1901, pe contele Andor. Tivadar Vágo e democrat și revoluționar. Vorbește entuziasmat despre revoluția din Rusia. De câteva ori însoțește pe contesa Aranka în expedițiile cu barca în diferitele lacuri ale domeniului.

Mai 1918. Tivadar Vágo este rechemat la regiment, la Pesta. În tot cursul verii expediază respectuoase scrisori din localitățile unde se afla cu regimentul. Contesa Aranka născocește procedee noi de pescuit.

Iunie 1918. Contesa Aranka suferă de febră, temperatură, etc. Dar refuză să rămână în casă. Până noaptea târziu se află cu barca pe lac, vânând sau pescuind.

Ianuarie 1919. Contesa Aranka vânează un lup şi două vulpi. Tivadar Vágo a încetat să scrie. După informaţiile ulterioare, se află înregimentat în armata revoluţionară a lui Béla Kun.

14 martie 1919. Castelul Kemény e atacat de trupe neregulate revoluţionare. Contesa Aranka împuşcă doi soldaţi pe fereastră.

15 martie 1919. Trupele neregulate se retrag pentru a face front unei armate româneşti în înaintare. Apare locotenentul de rezervă Tivadar Vágo, comandant al unei trupe roşii, sfătuind servitorii să părăsească domeniul şi în special pe contesa Aranka să se refugieze pentru a scăpa de răzbunarea soldaţilor împuşcaţi. Contesa Aranka refuză.

18 martie 1919. Contesa Aranka dispare. Ultima dată a fost văzută seara, înainte de apusul soarelui, cu barca şi cu carabina militară.

19 martie 1919–20 decembrie 1926. Toate cercetările pentru a descoperi urma contesei Aranka nu dau niciun rezultat. Tivadar Vágo se află refugiat în Rusia, împreună cu mai mulţi conducători ai revoluţiei ungare.

21 decembrie 1926. Contele Andor moare octogenar în sanatoriul Sf. Géllért din Budapesta, după ce

timp de zece ani îşi pierduse cu desăvârşire raţiunea şi se credea reîncarnarea terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemény.

22 decembrie 1926. Deschiderea succesiunii Kemény.

*

– Aceasta e tot, dragă domnule! îşi încheie prea lunga lectură, avocat dr. Silvestru Hotăran. Aceasta e tot, şi întăreştc spusele mele. Un neam întreg scos din viaţă de anofel! Toată nebunia colonelului Andor; stricăciunea de nervi a fetei de ţăran înălţată la rang de contesă şi alegând moartea sau fuga în locul vieţii din asemenea temniţă împresurată de ape, firea şuie a contesei Aranka şi dispariţia dânsei fără urme; toate dovedesc că boala s-a încuibat adânc şi că niciun altoi de sânge proaspăt n-a mai putut aduce salvarea neamului. O vreme, am socotit că a fost o fugă romantică.

– Romantică şi sentimentală? am subliniat, fiindcă şi eu preferam aceeaşi concluzie.

– Da, dragă domnule. Romantică şi sentimentală. Mă cugetam că poate contesa Aranka, ascultând

pornirile ei plebee, a fugit cu feciorul servitorilor, locotenentul revoluţionar ... Informaţiile mele însă au dovedit însă că Tivadar Vágo a plecat singur în Rusia după răsturnarea lui Béla Kun şi că se află astăzi, amnistiat şi om nevoiaş, de afaceri, la Pesta. Contesa Aranka n-a dat semn că este în viaţă. Toate publicaţiile legale, în termen, n-au fost de folos ... Succesiunea trece asupra ramurii depărtată a familiei, cu care ramul principal nu mai păstra nicio legătură de trei sferturi de secol ... Castelul e păzit de slugile vechi, de credinţă. Slugi bătrâne şi cu mintea bolnavă de nălucile fricii. Toţi jură cu mâna pe Sfânta Cruce, că încăperile castelului şi împrejurimile parcului sunt umblate noaptea de stafia contesei Aranka. Până ce nu plecase dânsa, era contesa Ana. Acum e contesa Aranka! ... Vezi bine, dintr-această rătăcire a minţii, dragă domnule, unde i-a dus balta şi ţânţarii. De altminteri, dumneata cu ochii dumitale, ai să vezi şi ai să te cugeţi. Pe urmă ai să-mi dai mie dreptate, cum toţi mi-au dat până-n ceasul prezinte. Ne apropiem ...

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îşi împături documentul cronologic. Îl închise în geanta doldora, verificând minuţios toate resorturile încuietorilor. Apoi se întinse pe spate, cu un suspin de uşurare, între pernele moi ale maşinii.

Ne apropiam într-adevăr. Se simţea suflând împotriva automobilului, vântul jilav şi mirosul putred, de apă stătută.

Şoseaua rămase înaltă, ca muchia unui dig, împresurată de o parte şi de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroşi cu scorburi imense şi cu crengi torturate, care noaptea vor fi luând desigur înfăţişări spectrale de spaimă.

Zburau păsări necunoscute, speriate de păpurişuri care-şi clătinau latele săbii vegetale.

Dar ceea ce neliniştea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil, de oroare şi de dezgust, era întinderea aceasta de apă chiftită; abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului; amestec de fertilitate şi de putreziciune, cu flori cărnoasc şi păroase ca animalele vii şi cu vietăţile oribile, care se ghiceau mişunând în glodul gras, înnodându-se, târându-se, vânându-se; reptilc şi insectc cu o sută de picioare, moluşte moi cu hidoase convulsiuni, lipitori înciotate în struguri băloşi, un întreg univers vâscos şi veninos, dospind ca într-o imensă ctuvă.

Din humusul negru veneau valuri de fermentare acră.

Mici insule, scoţându-şi cucuiele ierboase din fangositatea verzuie, păreau tot atâtea abcese intrate în putreziciune.

Departe, în zarea aburită de umezeală, sălciile moarte străjuiau domeniul acesta al iremediabilei tristeţi, cu braţe carbonizate şi ciunge, care speriau orizontul.

– Aur! mormăi avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Un drenaj sistematic, şi aur ar fi însemnat pământul acesta untos ca păcura ...

N-am răspuns.

Ochii se chinuiau să desluşească din fuga maşinii, dacă ceea ce-mi părea uneori că mişcă mătreaţa spongioasă a apei era un pistil de floare monstruoasă ori numai botul unui animal cuibărit în nămol.

Strigătul claxonului fu bizar şi mat. Cu toată sonoritatea absorbită de smârcuri. Un strigăt înăbuşit cu vată. Şi roţile călcau acum fără zgomot, pe drumul capitonat cu iarbă, tăiată din şosea până la porţile de fier ruginit.

Nu se mişca nimic. Totul era părăsit şi deşert, cum n-ar mai fi locuit nimeni de o sută, de sute de ani.

În poarta cu rugina asudată de umezeală, un singur semn al veacului ne reintegra în timp. Publicaţia roşie de licitaţie, lipită cu clei de făină.

– Dorm! se impacientă avocat dr. Silvestru Hotăran. Dorm, bestiile! Mai sună! porunci şoferului.

Abia la a treia chemare, în dosul porţii se auzi cineva mişcându-se, scrâşnind zăvoarele, şi grele, laturile se deschiseră izbindu-se de perete.

O jivină de om, păroasă, cu mâinile până la genunchi, îşi ridică pălăria verzuie cu labă de iepure la ceafă.

Avocat dr. Silvestru Hotăran vorbi mânios ceva în limba lui Petöfi, din care n-am fost vrednic să înţeleg niciodată un singur cuvânt. Omul răspunse mergând cu pălăria în mână, lângă maşină, pe drumul năpădit de buruieni.

De după zid apăru o monstruoasă arătare: un guşat cu traista de carne lucioasă, căscând ochii cârpiţi, rânjind dinţii galbeni într-un râs grotesc şi strâmbându-se tâmp la noi. Când maşina fu lângă el, dădu un răcnet şi dispăru fluturându-şi zdrenţele.

– Poftim! Vezi şi dumneata, dragă domnule, printre ce oameni suntem condamnaţi să trăim câteva zile se tângui avocat dr. Silvestru Hotăran, descurcându-şi picioarele dintre pachete şi scoborând cu un geamăt.

M-am tras câţiva paşi îndărăt, să cuprind în întregime cu privirea, faţada castelului cu stafii.

Răspundea exact închipuirii: cele două rânduri de ferestre înguste şi opace, cu turnurile laterale, cu uşile inexpugabile de stejar ferecat în ţinte, cu muşchiul ruginiu, crescut între blocurile de piatră. Era solemn, întunecat, invadat de umezeală. Fuliginos şi mut.

– Ai timp! mă strigă avocat dr. Silvestru Hotăran din capul scărilor. Ai timp să-l vezi, mai târziu... Toată mizeria e dincolo, în cealaltă faţadă, spre parc ... Acum să ne scuturăm praful, dragă domnule, să ne dezmorţim, să ne spălăm ochii şi să aflu ce surprize mi-a mai pregătit justiţia. Îmi spune acest Micloş, că am primit telegrame şi acte ... Mie nu-mi plac niciodată telegramele. Nu anunţă decât complicaţiuni neprevăzute, după cum vei fi aflat şi dumneata ...

Am renunţat să văd deocamdată „mizeria" de dincolo – cum o numea avocat dr. Silvestru Hotăran, şi l-am urmat pe scările intrării.

M-am oprit orbit, să-mi deprind ochii cu întunericul şi plămânii cu mirosul înecăcios şi iute, de mucegai. M-am lovit de un om rece şi am sărit repede în lături.

Omul era numai o armură; iar alte armuri, cu coiful pe ochi şi cu gesturi încremenite, păzeau sala de jur împrejur.

Avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aruncă în cea mai desăvârşită pietate, cascheta în pumnalul metalic al

unui fost Kemény; pardesiul de praf, pe braţul altuia; apoi, nerăbdător, desfăcu telegramele şi adresele justiţiei, apropiindu-se de lumina uşii.

După mormăielile guturale am înţeles că nu-i aduceau veşti pe plac.

Păşi apăsat pe lespezile de piatră, cu mâinile la spate, mototolind între degetele grase cât cinci perechi de *würşti* congestionaţi, vraful de hârtii. Se opri în faţa unei armuri de metal lucios. O măsură din vârful prelung al picioarelor articulate, până în vârful coifului cu crucea dublă. Şi amândoi: uriaşul înalt, dar cu mijlocul subţire în solzii laţi de oţel, şi omul în contemporan veston de stofă englezească, îmbumbat peste abdomenul sferic, au părut un moment că se înfruntă cu un egal dispreţ.

Avocat dr. Silvestru Hotăran întoarse brusc spatele omului de fier şi se însenină la figură. Îmi fu uşor să pricep că nu se încruntase nicidecum agresiv la armura inofensivă, ci numai că meditase la neprevăzute complicaţii; că găsise o dezlegare şi că luase o hotărâre.

– În definitiv, putea fi ceva şi mai rău! rosti avocat dr. Silvestru Hotăran. Imaginează-ţi dragă domnule, că trebuie să amân cu patru zile termenul şi că trebuie să mă prezint la reşedinţă chiar astăzi.

(Consultă ceasul priponit cu lanţ gros de aur, între nasturii vestei.) Adică să plec în cel mult o oră, dacă vreau să ajung înainte de închiderea tribunalului. Cum facem? Te-am încurcat de la treburile dumitale ...

– Facem foarte simplu! am răspuns cu voioşie, ca unul care nu prea aveam cinc ştie ce treburi de încurcat şi nu păstram agenda plină de misterioase hieroglife, pentru întrebuinţarea dinainte destinată zilelor şi ceasurilor. Simplu, fiindcă rămân aici, dacă nu încurc pe nimeni ... Dumneata te duci la reşedinţă. Te întorci când ai terminat. Îmi laşi ceva din provizii. Slavă Domnului, este de unde! Această împrejurare îmi face chiar plăcere. Am timp să cercetez pe îndelete biblioteca.

Nu mărturiseam adevărata pricină. Că mă ademeneau mai ales aceste două, trei zile, fiindcă mai bine voi înţelege romanticele şi fumegoasele peripeţii, atât de prozaic rezumate de avocat dr. Silvestru Hotăran, în referatul său sec ca un raport de expertiză.

Singur, eliberat de prezenţa preaterestrului meu tovarăş de drum, voi avea răgaz să respir această atmosferă. Să mă înveninez de ea! – cum spunea avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Şi să reconstitui acest împătrit roman, altfel de cum îl voia interpretarea

lipsită de fantezie a celui mai înverşunat şi corpolent duşman, pe care l-au avut cândva bălţile, ţânţarii şi malaria.

Tovarăşul de drum preţui însă în felul său această promptă hotărâre. Mă găsi – „băiat fain" – şi mă bătu afectuos pe umăr cu palma-i lată cât broasca ţestoasă.

– Nu crede că n-am înţeles! ... Ce plăcere poate să-ţi facă trei zile de plictiseală, singur, în ticăloşia de aici? Adevărul este că în delicateţea dumitale, dragă domnule, nu vrei să mă incomodezi şi eşti gata să te sacrifici. Apreciez acestea! Dar fiindcă aşa ai hotărât, aşa să rămână! Acum, hai să ne spălăm ochii şi să gustăm ceva ...

L-am lăsat pe avocat dr. juridic Silvestru Hotăran în aceste dulci iluzii asupra presupusei mele delicateţe şi am mers să ne răcorim ochii.

Ştergându-şi mâinile cu şerveţelul, vrăjmaşul anofelilor observă pe sticla ferestrei un imprudent inculpat. Îşi aşeză repede ochelarii pe nasul rotund, se aplecă să-l studieze cu cea mai mare luare-aminte şi se ridică pufnind de satisfacţie:

– Anofel! mă asigură. Observi colea, cum ţine coada? ... Ceilalţi, vulgari şi inofensivi, o poartă în jos. Acesta o ţine ridicată: canalia e infectată cu hematozoar. Exact ceea ce-ţi spuneam.

Am mulţumit pentru acest supliment de informaţii, care-mi rememorau îndepărtatele lecţii de igienă de pe băncile şcolii. Dar n-am arătat prea gravă alarmare. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran înţelegea însă altfel lucrurile. Se apropie în vârful picioarelor, încruntat sub ochelarii bombaţi, cum ar pândi pe la spate un teribil adversar, ridică mâna cu lentă precauţiune şi brusc, cu degetul, îl strivi într-o asasină răsucitură.

Abia mi-am stăpânit înveselirea. Îndeletnicirile prea gravului avocat dr. juridic erau îndestul de comice şi de-un efect derizoriu. Ucisese unul; dar cele patru mii de jugăre de smârcuri mai furnizau încă vreo câteva milioane de „canalii". Războiul era cu totul inegal. Inamicul se bucura de rezerve inepuizabile.

– Să nu uit cumva, să-ţi las chinina! îşi aminti avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Şi am să te rog serios, să iei în fiecare dimineaţă şi seară, câte o doză. Nu vreau să te am pe suflet ...

– Eh! Pentru conştiinţa unui avocat, o victimă mai mult ori una mai puţin ...

– Iertare, dragă domnule! Conştiinţa mea e limpede ca acest cristal! – se apără avocatul dr. juridic, dovedindu-se încă o dată impermeabil la frivolele glume.

Şi spunând, luă în mână, de pe masă, un pahar de cristal, să-mi arate în zare cât de virginală îşi simte conştiinţa. Paharul era prăfuit, cu urme opace şi grase ca o placă de amprente digitale.

– Trebuia şters în prealabil! ... am întins batista cu nevinovăţie.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran binevoi, în sfârşit, să surâdă biruit, aşezând la loc paharul cel ce arăta mai scârnav ca o conştiinţă încărcată de criminal.

– Domnule, domnule, sunteţi cu toţii nişte ... Nici nu găsesc cuvântul ... Nişte ... răi!

– Răi, doctore ... Adevărate „canalii", ca anofelul.

– Lasă! Am să te văd eu! ... mă ameninţă cu degetul gras şi roşcovan, ca un veritabil francfurter cu hrean. Am să te predau lui Micloş. Îţi las cheile. Trei zile rămâi aici, singurul custode.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă predă lui Micloş care cu toată blândeţea gârbovindu-i spinarea, lipi călcâiele cizmelor milităreşte şi rosti respectuos ceva, cam aşa:

– *Egészenrendelkezéséreállok!*

– Ce spune? am întrebat.

– Ci dracu să-l ia! îmi tălmăci avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Plecăciuni d-ale slugilor. Zice că-ţi stă la dispoziţie.

– Răspunde-i că-i mulţumesc, dar că n-am să prea am nevoie. Cum nu înţeleg nimic din limba onorabilului Micloş, nici n-am să-i pot cere nimic! ...

Avocat dr. juridic îi transmise această sinceră părere de rău, la care moşneagul îmi răspunse tot atât de respectuos şi servil ceva, cam ca:

– *Sziwesenfelajánlomönnekszolgálataimat!*

– Să-mi dea înainte de toate un foarfece! am exclamat râzând. Ca să pot despărţi subiectele de predicat ...

Tovarăşul nu aprecia însă uşurătatea generoasă cu care acceptam aceste noi complicaţii; după cum şi Micloş mi s-a părut crunt ofensat de veselia mea prin nimic justificată.

Nu răspundeau cu zâmbet măcar de politeţe, la această exuberanţă mai mult sau mai puţin meridională. Amândoi mă dezaprobau, deşi pentru motive diferite.

Dar ca să mă scutească de neînţelegerile viitoare din lipsa unui tălmaciu, avocat dr. Silvestru Hotăran porunci din vreme să-mi fie pregătit patul, la ce oră să se servească masa şi alte vulgare amănunte ale cotidianului.

Mi s-a părut că sluga arăta un fel de teamă surprinsă şi că mă priveşte cu dezaprobare.

– Cc vrea? am întrebat.

– Prostii! rosti cu dispreţ avocat dr. Silvestru Hotăran. Au început iar, cu prostiile lor! ... Se miră cum ai să dormi singur aci trei nopţi. Întreabă dacă nu te temi de stafii! Se pare că domniţa Aranka a început să se plimbe iar prin coridoare şi prin parc ... Zice că nimeni n-a rezistat ... Acum opt ani, un locotenent român încartiruit aici a plecat după prima noapte ... N-a vrut să spună de ce; dar a preferat să doarmă cu soldaţii în corturi ... Iar acum trei ani, un servitor tânăr, un flăcău tocmit să taie copacii bătrâni din parc, s-a înecat după a doua noapte ... Cum vezi, te las în plin mister, dragă domnule! Noroc că n-am grijă; eşti destul de civilizat ca să te impresioneze basmele acestor sălbatici.

– O, cât despre asta! am spus cu bărbăţie şi cu un gest larg, care desfidea toate duhurile tenebrelor.

Apoi, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran ordonă să descarce cele o sută şi una de pachete, supraveghea orânduiala lor la rece, îmbrăcă mantaua de praf de pe mâna ţeapănă a armurii transformate în cuier, se scufundă între pernele moi ale maşinii şi porni spunând şoferului să mâne cu viteză maximă.

– Ia seama, anofelul! îmi recomandă ultima oară, agitând mâinile cu degetul ridicat într-o protectoare ameninţare.

– Şi stafiile! am spus, din capul scărilor, cu un râs stupid.

Poarta se trânti grea închizându-mă înăuntrul zidurilor de piatră, înalte cât trei straturi de om.

*

„În sfârşit, singur!“ am răsuflat bucuros ca un erou de vodevil, clătinând veriga pe care se aflau înşirate cheile uriaşe şi pornind să cutreier încăperile.

Pânze prăfuite de păianjen atârnau în lumina uşilor, grele ca draperiile. Cu repulsie, trebuia să le sfâşii, ca să trec dincolo.

O vietate cenuşie – şoarece sau altceva? – se mistui sperios, dintr-un ungher în alt ungher. Umbra rece şi umedă coclise luciul metalelor. Praful se aşternuse pretutindeni verzui.

Am încercat să deschid o fereastră – atât de înecăcios şi mucegăit era aerul! Dar fereastra înaltă, prinsă în zăvoare îngroşate de rugină, se împotrivi, sângerându-mi degetele.

Lumina filtra vânătă, bolnavă şi tristă.

Şi tăcerea fu, într-adevăr, intolerabilă.

Îndată, toată voioşia-mi pieri.

Din jilţurile seculare excela miros de mort. Tablourile pereţilor priveau cu o fixitate inumană. Perdelele se clătinau la trecere; încuietorile scrâşneau strident; o uşă de dulap se deschise singură şi atât de brusc când am ajuns în faţă, încât am tresărit.

Cu luare-aminte încordată, ţineam socoteală de fiecare coridor, ca şi cum s-ar fi putut să mă rătăcesc în cine ştie ce vast labirint. Şi m-am surprins trăgând cu ochiul îndărăt, ca şi cum s-ar fi putut să-mi calce pe urme cine ştie ce duşman perfid.

Umezeala de hrubă, desigur, şi nimic altceva mi-a strecurat de-a lungul spinării un fior.

Dar în clipa aceea m-am dispreţuit.

Ca să mă birui, am păşit îndată mai apăsat, fluierând cu o falsă nepăsare, cum fac toţi fricoşii, şi aplecându-mă cu o silită atenţie, să cercetez de aproape ornamentele sculptate ale sipetelor şi scrinelor, vasele fine de faianţă, panopliile lor de vânătoare, stofele vechi.

Nicio culoare vie. Totul, opac şi mat.

Totul atât de străvechi şi de minat de jilăveală, încât s-ar fi spus că un singur pumn izbit într-o masă, ar preface-o într-o movilă de fărâmituri roşcate, cum se macină inima putredă a butucilor mucezi în pădure.

Dar mai ales mirosul acesta, care sufocă, şi tăcerea aceasta, intolerabilă.

Abia în biblioteca triunghiulară, între zidurile răftuite de cărţi, m-am simţit într-un adăpost prietenos. Nu m-am temut de prezenţa duhului nevăzut: bătrânul maniac care zăvora uşa să vorbească în inofensiva lui nebunie cu spiritul contesei Ana şi să îmbrace costumul reîncarnatului cavaler Ştefan Koloman Andrei Kemény. Aici îmi era pasiunea mai tare! Lacom am deschis dulapurile, m-am căţărat pe scaune să citesc titlurile cu aurul verde, am răscolit rafturile. Mă aşteptă dintru-ntâi o dezamăgire. Nu se afla ce căutasem. Cărţi indice şi cărţi oculte. Reîncarnaţii, revelaţii, magie, magnetism: Wiliam Crookes, Léon Denis, Maxwel, Rousel Wallace. Numai în fundul rafturilor, şi numai după ce-am dat la o parte evangheliile spiritiste, am descoperit, înăbuşite, de această invazie mai recentă, tomuri vechi care făcuseră faima de odinioară a bibliotecii Kemény. Infoliile bătrâne de două şi trei şi patru veacuri: ediţiile după care alergi o viaţă de om. Mi se curmă respiraţia de emoţie, ca vânătorului care-a descoperit, unicul în lume, magica floare de feregă.

Înfrigurat, coboram cu un vârf în braţe, şi fără să-mi mai scutur colbul înecăcios de pe haine, deşertam

cărţile pe masa imensă din mijlocul sălii, răsfoiam filele, căutam gravurile despre care se ştiuse până acum că există într-un singur exemplar, şi cărora le găseam perechea încă necunoscută. Ce lăcomie de avar! Încă şi încă ... Un *Plutarh* din 1509 cu semnătura lui Rabelais. *Introducere în viaţa smerită* cu o scrisoare autografă şi ignorată, a Sfântului Francisc din Sales. Cărţi cu armele principilor Ungariei. *Principele* lui Machiavel, cu adnotaţii de mâna autorului. O comoară preţuind tot atât măcar, cât întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălţi, smârcuri şi ţânţari.

Mă bucuram că în nevinovata sa ignoranţă, avocat dr. Silvestru Hotăran va trăda fără voie interesele clienţilor, risipindu-le pe un preţ de nimic. Îmi pregăteam figura nepăsătoare cu care să cântăresc fiecare tom, prefăcându-mă că îl voi cumpăra în silă. Şi cu aceste gânduri infame, întorceam cu pioasă luare-aminte foile late ale unei *Biblii* din veacul al şaisprezecelea, în legătura lui Nicolas Eve şi cu gravurile fin tăiate de un maestru necunoscut, când paşi m-au făcut să ridic ochii cu o tresărire, încât îmi lunecă tomul greu din mâini.

– Stupid! m-am mustrat singur, înciudat pe această tresărire de spaimă. Cine altcineva ar fi putut să fie?

Căci nu putea să fie decât Micloş, moşneagul, şi o băbuşcă tot atât de gârbovă şi scundă ca el.

Înaintaseră amândoi, şi se opriseră ca două mizerabile cioturi omeneşti, supravieţuind din alt veac, ca tot ce ne înconjura aici, în hainele lor largi, uzate şi fără culoare; cu braţele lor lungi, spânzurând până aproape de duşumele; cu obrazurile lor zbârcite, uscate şi pergamentate, care semănau leit, cum sfârşesc prin a semăna între dânşii toţi bătrânii după ce-au trăit o jumătate de veac împreună.

Înaintaseră şi se ploconeau. Întrebau ceva şi n-am înţeles.

Moşneagul rosti o duzină de cuvinte, din care n-am prins decât un lanţ de sunete enigmatice, cam ca acestea:

– *Ouszolgákböröndjeiketlefogjákrakniklserjeelazuratist?*

Femeia îl întrerupse ca să spună cu glasul ei fonf, ceva care s-ar apropia de:

– *Podgyászukrolgondoskodnifolok!*

– Ce dracu vreţi, stimabililor, de la mine? am întrebat cu aerul cel mai amabil din lume.

– *Kérem!* rostiră amândoi într-un glas.

– *Kérem – nekérem,* sunteţi tâmpiţi de nu mă lăsaţi în pace? Nu vedeţi că nu înţeleg nimic?

Moşneagul se ploconi cu foarte mare bunăvoinţă, începând iarăşi, cu *gakboroc* şi *krakuik* şi *zolgoborok*.

Baba nu se lăsa mai prejos şi fonfăni repede, un fel de:

– *Mivelszolgálhatokönnek?*

– Sunteţi nebuni! am strigat, scos din sărite. Duceţi-vă dracului!

– *Orömest!* îmi părură că au căzut amândoi de acord.

Dar nu se mişcă niciunul.

Dimpotrivă. Începură să discute ceva foarte aprins între dânşii, vârându-şi degetele prelungi în ochi, privind din când în când la mine ca la un obiect neînsufleţit, încrucişându-şi palmele pe piept, cu ochii ridicaţi în plafon, cum s-ar descărca de orice răspundere şi din nou întărâtându-se în controversa fără sfârşit.

Era, se vede, ceva la mijloc, ceva foarte grav, dar care mă lăsa cu desăvârşire indiferent, de vreme ce nu înţelegeam despre ce e vorba. Nu-mi puteam desprinde ochii în schimb de la figurile lor în care orice umanitate era uscată. Fără buze, cu pielea vânătă cenuşie, cu gingiile violete, dezgustătoare, boţiţi de atâtea creţuri câte n-aş fi crezut vreodată că pot să

încapă pe-o atât de redusă suprafaţă de piele, cu ochii sticloşi de huhurez şi cu tot scheletul împuţinat, păreau doi vrăjitori din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască şi inimă de motan negru, dezbrăcându-se la piele în miezul nopţii, ca să joace dansurile lor deşănţate, atunci când lumina cretoasă a lunii face câinii să urle de groază.

Femeia îşi trăgea din când în când tulpanul negru peste ochii uzaţi; bărbatul îşi scărmăna favoriţii alb-gălbui, aşa cum se văd portretele cunoscute ale lui Frantz Josef. Dar lămurit era, că împotriva înfăţişării lor de presupuşi vrăjitori, nu-mi purtau niciun gând duşmănos; ci veniseră numai pentru a mă convinge să fac ori să nu fac un lucru care le sta pe inimă. Ce? Numai Dumnezeu îi putea înţelege.

În mijlocul unei fraze am auzit un „*nem*" – şi mi-am adus aminte că e singurul cuvânt din graiul lui Petöfi, al cărui înţeles îl înţelegeam cu precizie.

– *Nem!* Nu! *Nem!* am strigat energic, foarte satisfăcut că-mi pot afirma o voinţă pe înţelesul lor.

Amândoi tăcuseră brusc şi întinseră braţele în lături. Semn că întru ce îi priveşte, şi-au făcut datoria şi că de acum, totul va rămâne în voia mea şi pe răspunderea mea.

Micloş îmi făcu semn să-i urmez.

Am trecut dintr-o sală în alta, până într-o încăpere luminoasă şi tinerească, adevărată oază neaşteptată şi surâzătoare, în acest sumbru castel. Totul, fu deodată viu, colorat şi fragil.

Nedefinit, în orânduiala lucrurilor, sau mai degrabă în încântătoarea neorânduială, se desprindea nu ştiu ce capricioasă mână şi ce vivace prezenţă, străină cu totul de muceda atmosferă a celorlalte odăi, vaste cât catedralele şi întunecoase ca temniţele.

Pereţii erau spoiţi în alb; albă blana de urs de sub picioare; albe perdelele; totul alb şi printr-un miracol, nemucegăit, necoclit, neînverzit de invazia umezelii.

Moşneagul strâmb, cu picioarele scurte şi arcuite, călcă respectuos în vârful cizmelor. Îmi arătă un pat alb – pat de pension – şi cu semne de mut, întrebă dacă acolo într-adevăr doream să-mi facă aşternutul, cum desigur poruncise avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Am dat din cap afirmativ. Conversaţia noastră, după neizbutitele tentative, se afla astfel redusă la pantomimă.

Am dat din cap, şi moş Micloş mă privi cu dezaprobare. Îşi mormăi nemulţumirea şi, luând o plapomă şi o pernă imaginară, se îndreptă cu acest

bagaj invizibil spre uşă, vrând să-mi arate prin aceste semne că-mi poate găsi aiurea un culcuş măcar tot atât de mulţumitor.

– *Nem!* am poruncit energic, arătând patul. *Nem*! Aici vrut dormit eu! am strigat cu acea imbecilitate a omului care se crede mai uşor înţelcs de un străin, dacă răcneşte din răsputeri cuvintele ca pentru surzi şi dacă-şi scâlciază glasul matern. Nem! Aici vreau dormit!

Moşneagul înclină supus fruntea pleaşă.

Vorbisem cu faţa întoarsă spre cele două ferestre, fiindcă patul cu pricina îşi avea căpătâiul chiar între perdele.

Şi m-am întors brusc, simţindu-mă privit de la spate, cum în cea mai compactă şi lărmuitoare mulţime, ştii deodată că te-a fixat insistent o privire. Am ridicat capul.

Dintr-un portret alb, mă priveau doi ochi verzi. Iar în aceeaşi clipă când îi văzusem verzi, mi-am şi spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători, profunzi, şi hipnotici cum sunt ochii de leopard.

Potretul era recent după factură şi după puritatea culorii; veşmântul alb era al surorilor de caritate. Am înţeles îndată.

– Aranka? am întrebat.

– Aranka! vorbi încet femeia bătrână.

Şi cu mâna uscată la gura ei de vrăjitoare, îşi clătină capul, cu sughiţ de tânguire puerilă.

M-am uitat surprins la obrazul tăbăcit de mumie, la ochii uzaţi, atât de uzaţi încât de mult îşi vor fi secătuit izvorul uşurător al plânsului; bieţi ochi decoloraţi şi înfundaţi în văgăunele orbitelor, ca drojdia palidă de lumină pe fundul sleit de fântâni.

Era atâta jale concentrată şi neputincioasă, atâta adoraţie înduioşătoare în această gârbovă şi dezgustătoare făptură, din care crezusem orice simţire omenească uscată, încât odată cu mila, mi s-a strecurat şi o mare mustrare pentru nevrednica-mi nesimţire cu care mai înainte mă răstisem şi le batjocorisem statornica lor fidelitate de slugi. Baba nu-şi desprindea ochii de la portretul din perete, clătinând capul ca o grosolană păpuşă deşurubată din jocul vasilachilor şi îşi ridică poalele şorţului negru spre colţul ploapelor creţe de gutapercă: gest femeiesc de plâns, rămas din vremea când va fi avut încă lacrimi.

Moşneagul căută în altă parte.

Spuse ceva în limba lor necunoscută. Vorbiră ceva în limba lor necunoscută.

Nu-i mai găseam odioşi şi dezgustători. Nu mai aflam nimic în ei, din brutele atât de sumar şi aspru judecate, de avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.

Erau nişte slugi bătrâne şi credincioase, peste care trecuseră toate întâmplările şi care mâine vor fi alungate de stăpânii cei noi. Ei numai ştiau, ei numai simţiseră şi trăiseră viaţa ciudată a solemnilor seniori de aici, cu toate nebuniile şi inexplicabilele lor capricii.

Eu eram un simplu intrus. Un cumpărător. Un complice al devastării.

Eram duşmanul.

M-am apropiat de o fereastră, ca să nu le înfrunt privirea. Fereastra răspundea la cealaltă faţadă, spre parcul inundat de ape. Încă nu-l văzusem. Era doar prelungirea smârcurilor nemărgite pe unde-am venit, cu aceleaşi ochiuri de apă stătută, cu acelaşi humus negru şi veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori seculari înălţau cioturi scrofuloase, braţe ciunge, crăci aşchiate. Iar cei căzuţi de-a curmezişul potecilor năvălite de apă, arcuind punţi scorburoase şi diforme, măreau dezordinea şi desăvârşita paragină. Unii erau surpaţi numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbuşire pe

crengile celorlalţi. Era în plin august şi aproape toţi nu mai purtau frunze: negri şi morţi, devastau peisajul.

Soarele, oblic în asfinţit, turna găleţi de sânge purulent peste bălţile ruginite. Un stol de corbi descinse în roată de funingine, cum îi ştiam năpustindu-se pe câmpurile de cadavre.

Irezistibil, chemarea smârcurilor înmiasmate mă îndemna să cobor.

Slugile dispăruseră din încăpere, fără să-i aud plecând. Portretul mă fixa cu ochii impasibili: verzi şi negri şi viorii. Pe buze, pictorul izbutise fericit să surprindă un început de zâmbet care încă nu se hotărâse să fie zâmbet, şi lucea făgăduindu-se numai în adâncul privirii. În orice caz, un mare maestru, un subtil şi mare maestru! – îmi spuneam, coborând scările sonore şi late, din sala cu armuri. Am trântit uşa grea, am înconjurat zidul din faţă, pe patul moale de muşchi şi de ierburi târâtoare.

Guşatul în zdrenţe cafenii, răsări de după o scorbură, râse tâmp, gâlgâindu-şi traista lucioasă de la gât, fugi după alt copac. De acolo, se ivi să vadă încotro apuc. Am vrut să-l chem, biruindu-mi scârba. I-am întins palma, cum încerci să îmblânzeşti un câine ... Guşatul prinse curaj, părăsi ascunzătoarea, se apropie

ocolit cu râsul oribil care-i dezvelea dinţii galbeni şi tociţi, cu pieptul dezgolit care-i arăta smocurile de păr, roşcate şi greţoase. Venea şi se hlizea fricos, trăgând din când în când cu coada ochiului îndărăt.

Apoi, deodată, fără motiv, din cine ştie ce năzărire, începu să se vaiete cu un fel de schelălăială animalică şi o rupse la fugă printre tufişuri.

L-am lăsat ascuns, pândindu-mă.

Păşind din piatră în piatră, pe potecile dospite de apă, am fost la început izbit în faţă, de duhoarea germinaţiilor, ca de-un răsuflet înveninat.

Glodul cleios fermenta cu bulbuci. Am trecut pe punţile putrede de trunchiuri răsturnate, am sărit peste gropile plină până la gură, speriind broscoi râioşi care zvâcneau neaşteptat ca pietroaie aruncate de o mână nevăzută, am păşit peste scânduri muiate de umezeală, care se sfărâmau de greutate, fără niciun sunet.

Nu aveam ce vedea mai departe: aceeaşi apă băloasă, aceleaşi plante grase şi apoase, aceleaşi liane fleşcăite de putrezeală, aceeaşi hidoasă palpitaţie de animale moi, de păianjeni fugind spasmodic pe luciul imobil, de râme, de viermi, de larve, aceleaşi ciuperci obscene care se sfărâmau fragile la cea mai mică atingere, aceleaşi movile de ţărână neagră, ieşite din

mătreaţa buboasă ca abcesele şi în care piciorul înşelat, nu găsea rezistenţă şi se cufunda până la glezne, lăsându-te să simţi sub talpă zvârcolirea scârboasă a unei vietăţi pe care ai strivit-o şi se smulge; toate le-am cunoscut îndată şi totuşi ceva mai puternic mă atrăgea mai departe, să văd, încă. Încă, ce?

Am ocolit un bazin negru şi neclintit, din care se prelungea canalul cu apă tot atât de mocnită şi neagră pe sub o boltă a împrejmuirii, până la miezul lacurilor adânci, de departe.

O barcă îşi scufundase botul surpat, pe jumătate. Stâlpi de fier, cu verigi ruginite şi noduri de funie putredă, arătau că aici se aflase popasul bărcilor, de unde mai demult contele Armin, mai încoace Aranka, porneau spre iazurile fără capăt.

Acum nu mai rămăseseră decât scânduri curbe, îngropate în nămol. Şi lopeţile frânte.

Am pus mâna pe o astfel de vâslă. Lemnul muced se îndoi moale ca aluatul. Iar în palmă, fugiră gângănii roşcate şi negre, cu o sută de deşănţate picioare. Le-am scuturat, cutremurat de scârbă.

Pe muchia canalului, cu pietrele parapetelor prăbuşite, am trecut pe sub bolta împrejmuirii, afară, de unde se desfăcea nemărginirea smârcurilor.

În asfinţitul deodată stins, nesfârşitul movilelor spongioase, brăzdate de canaluri stătute şi presărate cu ochiurile păcurii, mă împresură într-o vastitate sinistră. Cât cuprindeau ochii, aceeaşi chifteală de apă, aceleaşi ierburi încâlcite, aceeaşi răsuflare pestilenţială. Zburau fluturi grei cu aripile de vată neagră, cu trupurile groase cât omizile. Şi bâzâiau mărunt ţânţarii – „anofelii avocatului dr. Silvestru Hotăran!" – am gândit, vrând să-mi aduc o înveselire care nu veni.

Pe luciul de smoală al petecelor de apă mai adânci, nuferi albi şi galbeni pluteau pe micile lor bărci ovale de frunze; dar nu aveau nimic din gingaşa candoare cântată în stihuri.

Cărnoşi şi putrezi; păreau tot atâtea răni ulcerate.

Am să înnoptez aici! – m-a cuprins deodată îngrijorarea şi m-am întors să privesc îndărăt. Zidul împrejmuirii rămăsese departe de tot: vârful întunecat al castelului, în negura bruscă a înnoptării, îmi păru că se cufundă în mlaştini, inaccesibil, la capătul lumii.

Şi am văzut că nu eram singur. Cineva mă urmărise tăcut şi gesticula acum, nătâng, de cealaltă parte a şanţului de apă, hohotind cu râsul lui de nebun.

M-am răstit la el.

Guşatul gârâi din cimpoiul lucios de carne. Se strâmbă bezmetic, râzându-şi de neputinţa mea. M-am

aplecat, prefăcându-mă că ridic o piatră de jos, cum sperii câinii când n-ai altă apărare.

Guşatul chelălăi:

– Uuuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Chelălăi, fugi mai departe, bălăngănindu-şi braţele lungi de gorilă cu care s-ar fi spus că se ajuta la mers: pe urmă se opri şi mă aşteptă rânjind.

Hidoasa făptură mărea sinistrul acestui crepuscul livid, care se întindea repede, ca o altfel de zi, murdară şi veştedă, peste smârcurile pustii. Ceaţa creştea groasă ca vata din ape. M-am trezit deodată mergând repede, încă mai repede, fugind. Strângându-mi haina la piept şi fugind, cu un singur gând înfipt în creier: numai să nu mă apuce noaptea aici!

Călcam peste bălţi, îmi smulgeam piciorul scufundat în nămolul vâscos, mă împiedicam în cioturile putrede, în movilele moi care mă sugeau, mă împleticeam o clipă cu un început de deznădejne şi iar porneam. De cealaltă parte a şanţului cu apa de smoală, guşatul fugea şi el, întovărăşindu-mă cu chelălăiala animalică:

– Uuuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Eram scârbit de mine însumi că fug, şi fugeam. Într-o dedublare ciudată, mă vedeam gonind, măsuram ridicolul, îmi dădeam socoteală cu ce hohot ar asista

cunoscuţii care mă ştiau plimbându-mă totdeauna paşnic şi corect pe trotuarele oraşului, şi mă bucuram că nu se afla niciun martor să povestească vreodată.

Guşatul mă însoţea, ajutându-se la fugă cu braţele lungi de paing.

– Uuuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Gâfâind, am urcat treptele. Am trântit uşa grea care detună toate încăperile, cu un ecou de catastrofă. Am tras zăvorul după mine în sala cu cele douăsprezece armuri ale celor doisprezece Kemény, solemni, tăcuţi şi ameninţători în întuneric.

Am aprins un chibrit, altul, altele, până ce am ajuns din încăpere în încăpere, bâjbâind şi rătăcindu-mă de-a lungul coridoarelor nesfârşite, în odaia albă.

– De mi-ar fi pus o lampă ori o lumânare! – gândeam şi nu îndrăzneam să-mi închipui cc s-ar întâmpla, dacă slugile ar fi uitat să-mi lase o lampă ori o lumânare.

Lumânarea era înfiptă într-un sfeşnic coclit, ca o gheară de pasăre. Am aprins-o arzându-mi degetele, stricând alte chibrituri şi abia nimerind fitilul neînceput, care refuza flacăra.

Când lumina fu în sfârşit caldă, prietenoasă şi sigură, mi-am dat drumul pe marginea patului, privindu-mi cu dezgust de mine însumi hainele mânjite

de glod şi încălţămintele grele de pământ gras şi vâscos. Mi-am şters fruntea brobonită de sudoare, cu palma murdară. Bravo! Admirabil debut! – mă felicitam singur, scârbit de laşitatea pe care mi-o ignorasem până acum.

De sus, portretul mă privea curios în lumina jucăuşă a flăcării, cu ochii negri şi verzi şi viorii, în începutul de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Valiza de drum se afla aşezată la îndemână, pe braţele unui jilţ. Prezenţa aceasta familiară îmi ajută să mă regăsesc întru totul.

Am deschis încuietorile şi am răscolit cu adevărată voluptate, nimicurile care mă reintegrau în viaţa veacului meu de confort şi de pacte de neagresiune. Eram din nou contemporanul lui Ford, al radiofoniei şi al Ligii Naţiunilor. Cu delicată luare-aminte de îndrăgostit, mângâiam dosul de fildeş al periilor, flacoanelor de cristal, pilele de unghii, oglinda ovală în care m-am văzut zburlit şi glodos, cu dârele degetelor murdare pe obraz, cu şuviţele asudate de păr, încolăcite viermi pe fruntea brobonită. Tot aşa, convalescenţii, după ce au scăpat dintr-o criză de moarte, se bucură copilăreşte, de tot ce înainte le păruse neînsemnat şi banal, ca să devină deodată nepreţuit ca însăşi viaţa.

Mă întorceam de departe, cu înfăţişarea sălbatică şi cutremurată încă, aşa cum arăta oglinda, revenit din hrubele altor vârste ale umanităţii: omul lacustru înfricoşat de superstiţii şi de vederile smârcurilor înmiasmate.

– Ha-ha! – am râs tare, iar râsul răsună bizar, în tăcerea care ţiuia în urechi.

De afară, de sub fereastră, ca un prompt ecou, răspunse gârâitul nevolnic al guşatului:

– Uuu! Ululu! Uuu-Ulululu! ...

Dar nu-mi mai răscolea nicio nelinişte. Un biet idiot, fără nicio mijire de conştiinţă – alt nimic!

Pe urmă, am căutat să-mi pregătesc noaptea, cu toate tabieturile unui călător deprins să-şi organizeze singur confortul în adăposturi de întâmplare, la orice hotel Terminus de lângă gară. Mi-am înşirat prosoapele pe spătarul jilţului, pijamaua, plasa de păr, săpunul, apa de dinţi. Mi-am spălat obrazul de stigmatele umilitoare ale înfricoşării, care mă gonise de-a curmezişul mlaştinilor.

Mă supravegheam în toate aceste îndeletniciri minuţioase, de maniac, cu o vanitoasă mulţumire de sine, fiindcă atât de repede ştiusem să-mi regăsesc calmul.

Instalat la biroul mic, de trandafir – desigur biroul domniței Aranka – cu picioarele răşchirate şi cu ceafa sprijinită în rezemătoarea scaunului de piele, îmi surâdea cu dispreț şi compătimire, recapitulând ruşinoasa cursă de viteză şi de obstacole, din nenorocire, rămasă fără spectatori.

Nu cunoscusem până acum frica. Şi toată întâmplarea făcuse irupție neaşteptat, răscolind nevrednice slăbiciuni ignorate în cel mai întunecat adânc al ființei mele, aşa cum cutremurele din fundul oceanului azvârl la suprafață peşti necunoscuți şi monstruoşi, orbiți de lumină şi îndată plesnind cu burta în sus, când nu-i mai comprimă apăsarea abisurilor de apă.

„Dar acum nu mai merge!“ – am vorbit tare, iar în aceeaşi clipă, mi-am spus că vorbesc tare numai ca să-mi dau curaj.

Nemulțumit de această descoperire, am mutat lumânarea cu flacăra jucăuşă, dintr-o parte a biroului, în cealaltă.

Cum de nu observasem? Brav servitor bătrân, dresat să prevină toate poftele stăpânilor, chiar când sunt numai trecători de-o zi. Micloş pregătise din bunul lui gând, fără nicio poruncă, o sticlă de vin cu

paharul alături. Şi am înţeles îndată, după nisipul nescuturat şi după păienjeniş, că nu era o butelie din cele cărate de avocat dr. Silvestru Hotăran, marfă de rând şi de prăvălie, ci o băutură străveche, din hrubele subpământene ale castelului. Minunată tovarăşă de singurătate şi încă mai minunat elixir pentru curajele şovăielnice!

Abia acum m-am simţit destul de viteaz într-adevăr, să înfrunt noaptea.

Am desfundat sticla cu băgare de seamă, ca să nu turbur licoarea de chihlimbar. Când am turnat în pahar, încăperea s-a parfumat cu aroma frunzei de nuc. Tokay! Fratele mai mare şi încă o străvechc noblcţe al Cotnarului nostru de pe Dealul lui Vodă, Dealul Cătălinului şi Paraclis ...

Prinzând piciorul înalt şi subţire al cupei, am ridicat să închin pentru gazda primitoare şi absentă, cu faţa întoarsă spre portretul domniţei Aranka. Cerându-i fireşte, iertare, pentru plebeele mele apucături.

Portretul îmi răspunse, viu, cu începutul îngăduitor de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Am spus: *viu!* Era într-adevăr *viu!*

Pictorul care concentrase tot fluidul vieţii în ochii verzi şi negri şi aurii şi viorii, ca ochii schimbători de leopard, dezlegase toatc dificultăţile modelului plin de

neastâmpăr, aruncând o plasă transparentă, abia văzută de umbra verde-albăstruie, deasupra obrazului şi veşmântului alb. Ghiceai că lumina a fost căutată înadins, să cadă prin desenul unui vitraliu ori să răsfrângă din frunzele late de neîntrecut meşter, dădea o halucinantă viaţă, imaginii de pe pânză. S-ar fi spus că dacă din cadră chipul s-ar mişca, vor începe îndată să joace toate umbrele străvezii, ca pe-o făptură care se mişcă aievea.

Numai ochii mă urmăreau neclintiţi, cu o luare-aminte ironică şi cu începutul acela de surâs, mai neliniştitor şi viu, ca un surâs deplin.

Am deşertat a doua cupă, a treia ... Sorbind pe îndelete aroma, filtrată de cine ştie de câte decenii. Şi la fiecare pocal, am închinat cu domniţa Aranka. Apropiindu-mă chiar şi ridicându-i paharul sub nări, cu o cutezanţă de la care nu era străină licoarea celebrelor podgorii de Tokay.

Surâsul indecis îmi părea provocator ca o ofensă. Vulgar, în închinările cu glas tare, am somat-o să-mi destăinuie secretul plecării fără întoarcere şi al stafiei, în care numai proştii pot crede.

Ochii mă ţinteau enigmatici, reci şi dispreţuitori. Cu o răceală arzătoare, cum sunt acele picături de lichide greţoase care topesc placa de plumb mai lată ca latul de palmă.

Ca să-mi desprind privirea, i-am întors spatele şi m-am aşezat din nou, la biroul de trandafir, strămutându-mi sticla golită pe jumătate mai aproape.

Am împins mapa de marochin, cu aurite inscripţii englezeşti, – desigur mapa domniţei Aranka, adusă printre nimicurile ei de pension. Degetele au jucat între filele poroase de sugativă O scrisoare! O scrisoare neisprăvită, numai câteva rânduri întrerupte. Şi încă o scrisoare românească! La flacăra tremurătoare a lumânării, am citit:

Dragă Mioara,

„Îţi scriu prin ordonanţă. Peste cinci zile regimentul pleacă spre Budapesta, cu toată divizia. Fii fără grijă. Sunt sănătos, voios şi mă pregătesc mai mult pentru o plimbare plăcută decât pentru un război. Acum mă aflu încartiruit cu batalionul, într-un castel faimos de grof. Un castel cu stafii. Când mi-a spus ieri tălmaciul această poveste, am râs şi am strâns din umeri. Dar astă-noapte, la camera de unde-ţi scriu, o întâmplare ciudată m-a silit să râd mai puţin. Imaginează-ţi ..."

Scrisoarea se întrerupea aici. Desigur era epistola ofiţerului care după prima noapte a renunţat să mai doarmă în castel şi s-a dus să se culce cu soldaţii în cort.

Turnând alt pahar, mă întrebam ce întâmplare ciudată l-a silit să-şi curme râsul, pe acest brav necunoscut care se pregătea atât de voios pentru război, ca pentru o plimbare plăcută? Ce l-a înfricoşat să fugă din această încăpere alături cu soldaţii lui de rând? Şi ce l-a întrerupt din scris?

Cu ultimul pahar plin, m-am ridicat clătinându-mă, să închin încă o dată pentru stăpâna acestor locuri şi să-i izbucnesc impertinent în nas, asigurând-o că pe mine nu mă mai puteau atinge aceste înfricoşări copilăreşti.

I-am hohotit, şi am ridicat cupa într-un lung monolog.

Cuprins de subit patriotism, am gratulat-o, că atât de simplu şi fără prejudecăţi, şi-a ascultat glasul sângelui – ea, nepoata ţăranului Gheorghe Porumbacu şi fiica Anei Porumbacu, din Racoviţa, de lângă Sibiu. Complice, m-am bucurat că împotriva blazonului şi împotriva aristocraticelor mofturi, de la pensionul din Cambridge, n-a rămas odrasla degenerată a unui maniac cu statură de pitic şi frunte exagerată de gnom, ci a ştiut să fie numai nepoata şi strănepoata unui neam, simplu şi brav, de ţărani. De la dânşii moştenise dragostea de hoinăreală, în vânturi aspre şi încropeala arşiţei. Pentru dânşii răspunsese la

nebiruita chemare a apelor ... Era singură, cu de la sine îndemn, înţelese că tot ce-o înconjura şi toate strictele orânduieli la care o constrângeau tradiţia acestui solemn şi funerar castel, fuseseră deşarte minciuni.

Era predestinată să fie copilă a munţilor în satul ei, lângă Sibiu; devenise copilă a apelor; atât şi nimic mai mult!

Ce bine îi presimţeam romanul ei; cum participam la toate peripeţiile, lămurite deodată din uscatele date de dosar ale avocatului dr. Silvestru Hotăran! O sufocase mocnita viaţă, lângă moşneagul stăpânit de sminteala reîncorporărilor. O dezgustase viaţa sclivisită şi muieratică a capitalei binecuvântate de crucea Sfântului Gellért! Ea, care nu-şi trăia viaţa adevărată decât atunci când pescuia şi vâna haiduceşte, ca o autentică şi rustică fiică a naturii!

Şi iarăşi, o înţelegeam prea bine, dezrădăcinată şi născută dintr-un amestec de sânge încă nereconciliat, că ostenită de acest strâmt şi monoton decor, evadase din existenţa încarcerată aici, să plece oriunde în lume, unde soarele e mai luminos şi văzduhul mai puţin înmiasmat ...

N-aveam de ce mă teme. Ce rău mi-ar putea dori, mie, care o presimt abia acum, aşa cum nimeni n-a priceput-o desigur vreodată, şi pentru care atât de senin închin?

Clătinându-mă, cu mâna rezemată de spătarul scaunului am gâlgâit paharul peste cap. Amintindu-mi tradiţia magnaţilor la asemenea toasturi, am aruncat viteaz cupa deşertată, să se sfarme în ţăndări. La izbucnirea cristalului spart în sute de aşchii, mi s-a părut că privirea domniţei Aranka tresare ofensată şi că se încruntă.

Ceea ce îndată m-a indignat.

Cu o mobilitate, de la care nici de astă dată nu era străină butelia de Tokay, am trecut brusc, de la înduioşarea şi admiraţia de adineori, la cel mai amar rânjet.

– Vă dezgustă purtările mele plebee, nobilă domniţă? – am întrebat cu obrăznicie. S-a deşteptat în vinele voastre corcite sângele grofilor cruciaţi? Surâdeţi, cu scârbă şi cu milă? ... Haha! Poate credeţi că vinul numai a vorbit şi vorbeşte? ... Cum vă înşelaţi, prea nobilă contesă, de pânză şi de vopsea. Sunt lucid!
Nu mă impresionează nici castelul acesta populat cu amurguri ruginite şi cu stafii! Nici surâsul vostru, care vrea să fie enigmatic şi de care nu-mi pasă! Şi ca să dovedesc că nu-mi pasă, uite, voi alege o carte din biblioteca maniacului vostru părinte şi voi citi calm, până la adormire, ca în orice hotel banal, de oriunde!
Surâzi? ... Poţi surâde cât vrei, cromolitografie care vei fi vândută mâine la darabană ...

Acestea spunând, gesticulam cu ochii împăienjeniţi de aburul vinului, în faţa portretului alb şi neclintit. Privirea domniţei Aranka, răspunse nepăsătoare, cu privirea gheţos-arzătoare a ochilor verzi şi negri şi aurii şi viorii – şi cu acelaşi început de surâs care tot nu se hotărâse, încă, să fie surâs deplin.

Am luat sfeşnicul şi, silindu-mă să-mi păstrez verticala, am păşit din încăpere în încăpere, până în bibliotecă, să-mi ţin cuvântul. Am ales o carte, două, trei ... Tăcerea neagră şi mucedă din cavoul acesta al cărţilor unde-şi slujea liturghiile ocultiste groful cuprins de sminteală, mă lăsa indiferent cu desăvârşire, acum. Ca să-mi probez mai vârtos sângele rece, am început să fluier cu o voluptate rea şi sacrilejă, un refren de cabaret.

Cu teancul subsuoară, m-am întors, izbindu-mă în uşori şi împiedicându-mă în praguri. Haha! Să poftească toate stafiile din lume, să horească în jurul meu cel mai dezmăţat al lor sabat şi să le râd în nas la toate; da, la toate ...

Am aruncat hainele răvăşite pe spătarul scaunelor şi pe covoare; am aşezat lumânarea la căpătâi şi cele trei cărţi cu scoarţele tari. În urechi îmi hăuia tăcerea, tâmplele-mi erau încense de fierbinţeală. Am deschis fereastra să dau drumul răcorii nocturne şi numai după aceea, tacticos, m-am vârât în aşternut. Cu o fluturare

de degete, ironică şi arogantă, mi-am luat noapte bună de la portretul domniţei Aranka.

Ochii m-au privit cu mila lor rece şi dispreţuitoare.

Şi de la primele file, am vrut să mă ştiu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri şi veacuri, căci cartea era al treilea tom, din spovedaniile Sfântului Augustin: „Je tombai donc, chez des hommes orgueilleusement délirant, et charnels excessivement et grands parleurs, dans la bouche de qui étaient les lacs du diable et une glu composée d'un mélange des sillabes de ton nom et du Seigneur Jésus-Christ et du Paraclet notre consolateur l'Espirit saint. Ces mots ne quittaient pas leur bouche, mais seulement le son et le bruit de la langue; et d'ailleurs un coeur vide du vrai. Et ils disaient: Vérité, et Vérité!" ...

Întorcând foaia, fără voie ridicam ochii la ochii domniţei Aranka, fiindcă îi simţeam urmărindu-mă neclintit.

Rândurile jucau, deşirându-se şi împletindu-se; înţelesul cuvintelor se risipea, lunecându-mi din minte. Stăruitoarea prezenţă îmi atrăgea ochii hipnotic.

Iar începutul acela de surâs, se lămurea din ce în ce mai usturător; demonică provocare.

– Ce vrei? m-am răstit, întorcându-mă într-un cot, să nu-i mai văd faţa şi ochii, plecat numai pe foile

cărţii. Nu sunt nici Tivadar Vágo, ofiţerul dezertor şi revoluţionar, nici locotenentul român, laş, care a fugit ca să nu te înfrunte, nici rândaşul imbecil, care s-a înecat. Nu mă tem de stafii, cum nu mă ademeneşte surâsul acesta infam, de fecioară bezmetică ...

Spuneam – dar nu-mi ridicam ochii, s-o văd dacă a tresărit sub insultă.

I-am ridicat mai târziu, când o ceaţă s-a pus între privire şi carte. Toată încăperea era năvălită de negură. Miasma lăptoasă a mlaştinilor, intrată pe nesimţite prin fereastra deschisă. Flacăra lumânării se împuţinase aburită. Lucrurile se estompau vag, îndepărtate, imaterial – numai ochii portretului scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor, în tufişuri, noaptea.

– Aşadar, toată miza în scenă! am hotărât tare, toate vicleşugurile unui film misterios! Ce proşti ai putut amăgi până acum, ca să crezi că tot aşa ... ? ...

Ochii luceau fosforic, sfredelind ceaţa opacă, batjocoritori şi nepământeni.

– Ce vrei? am repetat nestăpânindu-mă, ridicat în capul oaselor şi ridicând cartea cu scoarţele tari.

Am ridicat-o şi am lovit, aruncând-o din toate puterile.

Flacăra lumânării sfârâi şi se stinse.

Întunericul mă înghiţi; un întuneric murdar şi lăptos, aderent, de ceaţă. Dar lovisem bine; ochii fosforici nu mai sclipeau sus, erau acum la înălţimea mea, aprinzându-se şi stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte.

Era la înălţimea mea: portretul, aşadar, căzuse.

Calmat, am pipăit cutia de chibrituri, la căpătâi, lângă sfeşnic, unde o ştiam aşezată. Am frecat un chibrit, mai multe. Hârtia umedă şi vârful umed al chibriturilor nu dădeau nicio scânteie. Le-am tras până la cel din urmă, şi am zvârlit cutia deşartă, blestemând.

Când am ridicat privirea, ochii fosforici nu mai erau acolo; scânteiau lângă uşă.

M-am repezit în întunericul vânăt să pipăi tabloul pe care-l ştiam căzut: rama era intactă şi neclintită în perete, dar mâna n-a dat peste pânză – înăuntrul ramei a pipăit numai peretele gol şi aspru.

– Ce înseamnă nebuniile astea? am răcnit, întorcându-mă.

Fosforicele pupile, verzui şi aurii, clipeau acum în altă parte; în faţa ferestrei cu lumina lăptoasă. Am sărit să prind drăceştile lumini, şi luminile au săltat alături. Ochii, deprinşi acum cu întunericul, desluşeau şi-un veşmânt alb, lipindu-se de zid, făcându-mi faţă. Încă o dată m-am repezit, şi încă o dată mi-a scăpat.

– Cu mine nu merg nebuniile acestea! am gâfâit cu încăpăţânare, izbindu-mă prin întuneric de scaune şi de alte mobile, împiedicându-mă în haine şi întinzând braţele, ca într-un joc de-a baba-oarba, să încleşt arătarea jucăuşă.

Şi cea mai nebunească goană începu.

Ochii scânteiau pretutindeni, iar mâinile întinse nu-i puteau captura nicăieri.

Lângă uşă, de cealaltă parte a biroului, între pat şi mine, aproape de tot şi scăpându-mi, când strângeam braţele să cuprind fantasma albă şi nu încleştam decât vidul.

Gâfâiam în întuneric, mă opream să calculez o săritură; fantasma cu ochi de fosfor se oprea şi ea cu luciri neclintite, şi când mă aruncam, îmi zdreleam degetele de zid, palmele în colţuri de fier, tâmplele în uşori.

O dată am prins mâna şi mâna s-a topit în strânsoare, fără nicio smucitură, ca ochii să-mi râdă în faţă, cu arzătoarea lor lumină, rece şi nepământeană.

Poate a durat numai cinci minute bezmeticul joc; poate un ceas.

Toată îndărătnicia îmi era să dovedesc – să dovedesc cui? – că n-am nicio frică şi că nu voi conteni, până ce nu voi avea aici, în mâini, capturată, dezlegarea absurdei arătări.

M-am oprit să-mi şterg cu dosul palmei, fruntea udă şi înfierbântată; ochii cu recea dogoare s-au oprit şi ei, în dreptul uşii. M-am aruncat, zvâcnind din mâinile de taur orbit de năvala sângelui în creier; arătarea albă s-a strecurat în coridor, deşirându-se, şi oprindu-se să mă aştepte în capătul cel mai întunecos. Am căzut, m-am ridicat, am înaintat bâjbâind în umbra de beznă, condus numai de scânteierea ochilor.

Pe urmă, în altă încăpere şi în alta şi încă în alta, jos pe scări, în sala cu armuri.

Se oprea, când întârziam. O rupea înainte, când eram aproape.

Tălpile goale se contractau pe lespezile reci ca gheaţa: o clipă am avut nălucirea deşănţatei mele înfăţişări, dezbrăcat, cutreierând coridoarele negre, după o arătare, după stafia de care-mi râdeam cu atâta siguranţă, ieri, şi aseară, şi adineaori şi care acum îşi râdea dânsa de mine ... Dar nimic pe lume nu m-ar fi oprit. Voiam să văd, să ştiu cum are să sfârşească, să-mi dovedesc ... Să-mi dovedesc, ce?

S-a rezemat de-o armură. M-am aruncat s-o cuprind în braţe, la un loc cu armura. Omul de fier s-a prăbuşit pe lespezi, cu o detunare care a răscolit ecoul în toate sălile castelului pustiu şi sonor; dar arătarea, neatinsă, mă aştepta în uşă. Încă o dată m-am năpustit, după ea, afară.

Ce lună putredă, între nori bolnavi şi ce lumină lăptoasă!

Dintr-o singură aruncare a ochilor am întrevăzut-o, sus pe cer, şi îndată, privirea a coborât să regăsească fantasma cu ochi de fosfor, ca să nu-mi scape cumva. Mă aştepta la colţul zidului; a ocolit spre cealaltă faţă, în parcul cu mlaştini.

Luna îşi trase un nor vânăt peste faţă; întunericul de sus, fu deodată dens şi opac.

Dar numai întunericul de sus. Căci jos, toată întinderea parcului, cu scheletele strâmbe şi prăbuşite ale copacilor, era luminată straniu de muceda irizaţie a miasmelor.

O pâclă verzuie, în care dănţuiau sâmburi de flăcări, înfăşurate în vată.

Numai o clipă am avut răgaz să mă opresc, vrăjit de fantastica luminaţie. Fiindcă îndărăt, arătarea mi-a jucat în faţă, aproape de tot, ca şi cum ar fi vrut să mă cheme la hotărârea mea şi să mă sustragă de la vreo şovăială. Nu mă aflam doar aici, ca să admir un spectacol! Aveam altă datorie ... Şi am alergat după sprintena arătare, albă şi jucăuşă, printre luminiţele care se aprindeau şi se stingeau suflate de vânt, alergau alături de noi, ne întreceau şi-şi transmiteau lumina de la una la alta, o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi şi roşii de toate culorile curcubeului.

Fantasma poposea, se răsucea să mă aştepte. Atunci, cele două lumini fosforice şi neclintite, părcau luceferii suverani ai constelaţiilor dănţuitoare de jos.

Numai ochii aceştia rămâneau reci, în neclintire; iar toată puzderia luminilor nestatornice din smârcuri alergau din flacără în flacără să se apropie şi să-i facă un covor de licurici împrejur.

Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit şi mă repezeam. Arătarea se deşira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărăşită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi.

Am ajuns la zid; înainte de a trece dincolo, am privit o dată îndărăt.

Toate luminile erau stinse.

Numai castelul Kemény, în întunericul aspru ca un postav, se vedea îmbăiat într-o lucire gălbuie şi sulfuroasă; lumina care nu venea de nicăieri şi s-ar fi spus că e sudoare satanică a zidurilor dospite de umezeală şi de mucegai.

Umbra albă îmi juca înainte, ochii cu arzătoarea răceală, mă îndemnau impacient:

– „Haide! Ce aştepţi? Unde te uiţi?“ Iar şerpuit, se strecură dincolo de zid, unde nemărginirea smârcurilor se întinse iluminată de zvârcolirea clipirilor gazoase.

Sub tălpi, în glodul dezgustător, simţeam vietăţile băloase încovrigându-se în jurul degetelor, îmi scuturam scârbit piciorul din fugă şi goneam încă, încă, sărind peste ochiuri păcurii de apă, călcând în flăcări care se stingeau brusc, împleticindu-mă în rădăcini înnodate, care mă atrăgeau îndărăt.

Şi deodată, răsuflarea mi s-a gâtuit de spaimă.

În urmă mai alerga cineva.

– Uuuu! Ululu! Uuuu! Ulu-lu!

Guşatul, cu mâinile lungi, cu paşi răschiraţi, venea şuierându-şi răsuflarea din cimpoiul de carne, urlând ...

– Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Cu toate puterile adunate, am început să gonesc mai deznădăjduit; înainte, fugărind arătarea albă, în urmă, fugărit de jivina omenească, pe care nu o ştiam ce vrea şi de ce aleargă.

– Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Este contagioasă sălbăticirea? Ceva din strămoşii lacuştri s-au deşteptat în mine? Nu ştiu; dar m-am trezit în goana nebunească, urlând şi eu pe întrecutele, cu guşatul tâmp şi nevolnic.

– Uuu! Ululu! Uuuu-Ululu!

Ne îngânam şi ne întreceam; din fugă întorceam capul pe jumătate fiindcă îi simţeam răsuflarea gâfâită în spate; zvâcneam mai încordat şi urlam mai bestial:

– Uuuuu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Niciun obstacol nu mă oprea. Niciun dezgust. Uneori piciorul intra până la gleznă, stropi de abces mă împroşcau în obraz şi în ochi, simţeam în gură gustul leşietic şi spurcat al putreziciunilor fermentate, pielea mă ustura de tăieturile săbiilor de papură şi poate de muşcăturile animalelor băloase; dar nimic nu mă oprea, ca o fiară slobozită din mijeala veacurilor. Eram doi care alergam după arătarea lacurilor, şi dintre amândoi, nu guşatul era cel mai aproape de animalitate:

– Uuu! Ulu-lu! urlă, la spate, rotind labele uriaşe de gorilă.

– Uuuuu! Ululu! Uuuu-Ululu-urlu! răspundeam mai îndârjit, cu un glas pe care nu mi-l cunoşteam şi tot nu mi se părea destul de fioros.

Când deodată alba fantomă s-a oprit. A fost atât de neaşteptat, încât nu mi-am putut urma goana şi am trecut prin imaterialul veşmânt.

Am vrut să mă întorc, să văd unde s-a topit, s-a caut îndărăt jucând în altă parte, chemându-mă, cum făcuse până atunci. Ceva s-a prăbuşit în creştet, trosnindu-mi ţeasta; toate luminile dănţuind pe lacuri s-au stins brusc şi am căzut cu faţa în glodul vâscos.

Într-atât mi-am adunat ultimele puteri: să-mi întorc obrazul, nările şi gura din mâlul acru şi dospit,

ca să-mi feresc răsuflarea liberă. Şi să văd, păşind peste mine şi mergând mai departe, cu mâinile vânturate roată, guşetul, cu răcnetul lui triumfal şi acum rămas singur, stăpân:

– Uuuu! Ululu! Uuuu-Ululu-uuu!

Fundul oceanului era abia luminat de un crepuscul livid. Madrepori, cu braţe de sfeşnic înflorite întindeau o feerică pădure în adâncul înăbuşitor al apelor. Săgetau peşti lungi ca sulițele, se opreau peşti laţi cât tăvile cu ochii bulbucaţi şi ficşi. Stelele mării, gigantice, îşi roteau cele cinci braţe ca roza vânturilor. Vietăţi străvezii coborau încet, balansând clopote fără sunet. Şi raci uriaşi şi mustăcioşi, necunoscute animale de toate culorile, peşti torpilă descărcând baterii care cutremurau apa, caracatiţe cu braţe înnodându-se dezgustător, înaintând zvâcnind din pomparea cu bulbuci a lichidului, viermi, crabi, moluşte şi toate jivinele monstruoase şi fantastice ale profunzimilor; unele mai divine ca păsările şi florile paradisului, altele mai scârboase şi hâde ca arătările de vis rău, treccau în nesfârşită procesiune pe dinaintea ochilor, vânându-se, ascunzându-se, gonindu-se şi îmbrăţişându-se în oribile spasmuri.

Aerul ţevii din îmbrăcămintea de scafandru se împuţina înăbuşindu-mi răsuflarea.

Numai aceasta m-a făcut să clatin semnalul care avea să mă tragă în sus, despărţindu-mă cu părere de rău de magica lume a adâncurilor. Reflectorul puternic al lămpii electrice tăia brazde luminoase scormonind unghere de stânci, unde se ascundeau sub alge alte vietăţi necunoscute – îmi făgăduiam mâine să mă întorc, odihnit, pentru altă explorare.

Acum funia mă ridica legănat, cu greutăţile de plumb atârnate de picioare, lăsând dedesubt mişuneala multicoloră din pădurea vrăjită de madrepori.

Apa era mai subţire şi mai luminoasă.

Sprinten jucau numai suveicile peştilor.

Mai repede!

Am scuturat semnalul de sonerie, să mă smucească mai repede, fiindcă îmi vâjâiau tâmplele şi în îmbrăcămintea de oţel deschideam gura sufocat, ca puii de şoarec sub clopotul aparatelor de făcut vidul în laborator.

Ce-a fost aceasta?

Ascensiunea s-a oprit. Toată lumina s-a înceţoşat acoperită de o caracatiţă enormă, care-şi întinde multiplele braţe cu ventuze în capăt, să mă cuprindă; mă strânge încolăcit de-mi trosneşte îmbrăcămintea articulată de metal; mă priveşte cu ochii holbaţi din capul fără frunte şi cu o smucitură mi-a smuls ţeava,

prin care aerul a fugit, lăsând să gâlgâie apa ucigaşă: Uuuu-Ululu, Uuuu-Ululu!

Mă zvârcolesc fără putere, cu vinele plesnind şi cu răsuflarea retezată; ochii imenşi şi neclintiţi, aproape de tot deasupra ochilor mei, mă privesc cu o crudă şi satisfăcută curiozitate – şi caracatiţa râde, râde cu glas omenesc.

Cu o ultimă deznădejde încerc să resping vâscoasa îmbrăţişare. Tentaculele se desprind; au rămas numai ochii plecaţi pe fruntea mea, bulbucaţi şi sticloşi. Le implor îndurare. N-am venit cu niciun gând rău. Nu voi mai tulbura niciodată împărăţia apelor. O nevinovată şi omenească curiozitate ... Dar niciodată nu mai revin; jur!

Ochii se îmbunează aplecaţi cu aceeaşi atenţie să-mi sondeze privirea, de astă dată fără cruda răutate.Tot mai aproape, mai atent şi mai îndelung, până ce se prefac în ochii gălbui, de după ochelarii cu lentilă bombată şi cu ramă de baga, ai avocat-doctorului juridic Silvestru Hotăran.

– Uff! Bine că dădu Sfântul şi te-am văzut întors la viaţă! suspină uşurat avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, îndreptându-se greoi de şale şi strângându-mi mâna întinsă neînsufleţit pe cearceaful alb.

Încerc să surâd încă nedumerit unde mă aflu.

Rotesc ochii: pereţi albi ripolinaţi, fereastră înaltă fără perdele, patul de fier, şi peste cap, la căpătâi, foaia de observaţie.

Aşadar, o cameră de sanatoriu!

Ce bună şi blândă e lumina caldă, năvălind prin fercastra deschisă! Şi garoafele de pe măsuţa de metal, cu miros dumnezeiesc!

Vreau să mă mişc între pernele mari. Nici braţele, nici trupul nu se supun.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă contemplă cu o maternă încântare, frecându-şi mâinile brune şi păroase.

– O! Bată-te că mi-ai şi făcut o istorie, cum ai rămas singur! mă mustră cu bunătate, clătinând a ameninţare inofensivă, arătătorul scurt şi gros, ca un francfurter.

– Cine şi-ar fi imaginat? ... Prostii ... Nici eu nu ştiu ... am îngăimat, dezvinovăţindu-mă şi încă o dată, încercând să mă întorc pe o coastă.

– Acum stai liniştit! îmi porunceşte, aşezându-se alături, pe marginea patului. Totul e bine dacă se sfârşeşte cu bine ... Şi totul s-a sfârşit mai bine decât îmi închipuiam. Singurul necaz l-ai tras dumneata ... Dar acum, că te văd trecut de criză, pot spune că mi-ai fost un noroc. L-ai plătit scump, erai să-l plăteşti cu viaţa; dar, dragă domnule, ai dezlegat o taină ... Ai

limpezit o controversă juridică, de la care puteam să mai aştept încurcături ...

– Nu înţeleg! am spus.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îmi puse pe umăr palma lată ca o broască ţestoasă, în chip de prietenească solicitudine:

– Ai să mai ai răbdare şi am să-ţi povestesc. Acum nu trebuie să te osteneşti Medicul ţi-a recomandat linişte ...

– Şi dumneata crezi că o să am linişte dacă nu-mi spui acum? ... Tot timpul am să mă gândesc ... Am să fac tot soiul de supoziţii! m-am îndărătnicit, abia întors la viaţă şi din nou stăpânit de demonul curiozităţii. În loc să dorm sau să nu cuget la nimic, am să-mi frământ mintea să aflu ... Dumneata numeşti aceasta linişte? am stăruit, înţelegând că fermitatea doctorului juridic Silvestru Hotăran începe să se clatine.

Se ridică în picioare, măsurând cu paşi apăsaţi de câteva ori camera în lung şi în lat, cu mâinile la spate; privi pe fereastră, se întoarse.

– De altfel, poate e mai bine! spuse, oprindu-se şi trăgându-şi un scaun în faţa mea. Toată istoria e scurtă ... Acum două săptămâni când te-am găsit ...

– Acum două săptămâni? ... am întrebat, şi îndată am căutat cu ochii calendarul din perete.

Într-adevăr: 29 august ... Sunt două săptămâni de când zac fără cunoştinţă ...

– Acum două săptămâni, reluă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, când te-am găsit căzut în mlaştina aia ticăloasă, după ce te-am adus aici, la Cluj, să te predau în seama medicilor, ne-am întors să procedăm la o anchetă mai amănunţită ... Cu autorităţile, bineînţeles. Şi n-am greşit. Am descoperit la câţiva paşi de unde căzuseşi, în nămol şi îngropat şi în descompunere, trupul contesei Aranka Kemény ... Ne-a fost uşor să stabilim identitatea ... După inelul din deget, după carabina de alături, după ce s-a mai putut cunoaşte din îmbrăcămintea putredă ... Mai greu este de stabilit cum a ajuns acolo. Părerea judelui e că s-a înecat şi că trupul s-a scufundat singur cu timpul, în mlaştină. S-a înecat din accident, sinucidere, asasinat? ... Aceasta, dragă domnule, n-are s-o ştie niciodată, nimeni. Ca măsură de precauţie a fost arestat Gyula guşatul ... Dar e nevolnic; nu-i poţi scoate un cuvânt, e mai dobitoc decât dobitoacele din curte ... L-am arestat, fiindcă e frate cu fostul locotenent Tivadar Vágo şi fiindcă după spusele slugilor, îşi adora cu simţirea lui de guşat stăpâna ... Mi-am spus că, poate gelos pe cele câteva plimbări nevinovate ale contesei Aranka în tovărăşia lui Tivadar Vágo, în cugetul lui de nerod şi de nebun va fi mijit ideea crimei ... Dar aceste sunt numai presupuneri. Fapt este că desoperirea a înlăturat

cea din urmă complicaţie. Înţelegi bine, că în materie de succesiune, data morţii e de cea mai mare însemnătate. Dacă se dovedea că Aranka a murit după contele Andor, atunci asupra averii puteau să ridice pretenţii succesorii ei ascendenţi, adică neamurile Anei Porumbacu, Gheorghe Porumbacu şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte tot felul de complicaţii. Acum lucrul e simplificat: ultimul decedat în ordinea cronologică, e contele Andor, şi cum a murit fără testament, averea merge după lege succesorilor de drept, în speţă clienţilor mei ... După cum vezi, datorită peripeţiilor dumitale au fost înlăturate şi cele din urmă dificultăţi juridice. Pot spune că îţi datorăm recunoştinţă.

– Mersi! am întrerupt sec, fără entuziasm, aflând prozaicul deznodământ al peripeţiilor pe care nu le va şti niciodată, nimeni.

Şi am tăcut un timp, cu ochii închişi, revăzând fantasma albă şi sprintenă a domniţei Aranka, despre care înţelegeam acum că-şi căuta odihna unui mormânt creştinesc şi de-aceea chema trecătorii s-o izbăvească din putreziciunea smârcurilor.

Pe urmă, într-un târziu, mai mult din politeţe, decât din curiozitate, am întrebat:

– Dar castelul? Biblioteca? Licitaţia a fost?

– O! da! răspunse, frecându-şi mâinile cu stăpânită satisfacţie avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Au mers lucrurile mai fain decât mă aşteptam.

Plecându-se să-mi destăinuie cu glas mai scăzut:

– Am pus să liciteze pentru două mii de jugăre de bălți, un om al meu... Le-am luat pe nimic. Nici nu se prezenta să le liciteze nimeni. Cine, ce să facă, cu două mii de jugăre de bălți, papură și smârcuri?... Cuibar de țânțari și de friguri palustre. Eu, o iau sistematic. Irigații, canalizări... În cinci ani de muncă, scot aur... Și sunt și cu conștiința curată: n-am ofertat, decât fiindcă nu se prezenta nimeni. Nu-i drept, dragă domnule?

În loc de răspuns, ochii mei s-au oprit stăruitor la paharul deșert de la căpătâi, cu urme groase și opace de degete. „Exact, limpede ca acest cristal!" – am gândit, amintindu-mi episodul de acum două săptămâni, când avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, urmărindu-mi privirea, înțelese cu toate acestea la ce-am cugetat, fiindcă roși, dovedind o subtilitate în citirea gândurilor ascunse, la care nu m-aș fi așteptat nicicând.

– Și cărțile? Biblioteca? am întrebat, numai ca să risipesc jena acestei osânde fără cuvinte.

– A! cărțile! vorbi cu însuflețire, avocatul dr. juridic. Închipuiește-ți, dragă domnule, că am avut cea mai mare surpriză! ... Mă temeam că n-are să se prezinte nimeni. Și a venit un ovrei tocmai de la Pesta, un anticar, care cunoștea dinainte biblioteca. A oferit, cât nu mă așteptam: zece mii de pengö ... Dar am avut

grijă şi de dumneata, dragă domnule, m-am înţeles întâi cu el să aleg întâi măcar vreo sută de volume pentru dumneata ... Şi m-a ajutat el, foarte de treabă şi serviabil. Uite! îmi spuse, arătându-mi înşirate pe duşumea, lângă perete, un şir de cărţi, cu fericirea unui om care a pregătit o mare şi plăcută surpriză.

Am vrut să mă ridic în cot, să privesc lacom.

– Te rog, stai liniştit! mă îndesă la locul meu avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cu palma lată cât broasca ţestoasă. Ţi le aduc eu, să le vezi, pe rând ...

Şi îmi cără pe rând cărţile, ştergând praful de pe legăturile de piele, cu batista despăturită şi aşteptând exclamaţiile mele de surpriză şi de recunoştinţă, cu seninătatea bună a unui bunic care a pus la cale cel mai neaşteptat dar nepotului.

Erau numai cărţi ocultiste, de magie, de spiritism şi de reîncarnaţii, toate noi, de trei şi de patru decenii alese după cât se înfăţişau mai arătoase, legăturile proaspete şi aurite. Toate preţuind, pentru mine, mai puţin decât greutatea lor pe cântar. Nici una din celelalte rare şi preţioase, rătăcite măcar din întâmplare. Anticarul „serviabil" de la Pesta nu se oferise degeaba, să adauge priceperea lui la nepriceperea avocatului procurist! Dr. juridic Silvestru Hotăran aştepta încântat şi oarecum mirat, de prea searbădul meu entuziasm.

– Zici că pentru toată biblioteca a oferit zece mii de pengö? ... Cât fac zece mii de pengö în monedă românească? am întrebat, privind în tavan, unde se topea tot furgonul meu himeric de cărţi: o avere.

– Aproape trei sute de mii de lei! răspunse prompt şi triumfal, dr. juridic Silvestru Hotăran. Aş fi fost încântat, după evaluarea mea, să luăm cincizeci de mii de lei; şi a dat trei sute de mii ... Un nebun! ... Nu m-aş mira să aflu că a ajuns la faliment în scurtă vreme ...

– Doctore, doctore! am rostit amar ... Biblioteca contelui Kemény preţuia cu ochii închişi cinci-şase milioane ... Erau cărţi acolo care au să fie plătite, una singură, cu zece mii de pengö şi mai mult.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă privi cu neîncredere prin ochelarii lui bombaţi. Pe urmă dădu din cap, şi se apropie să-mi aşeze mai bine, sub bărbie, cearşaful alb:

– Nu trebuia să te ostenesc A spus bine medicul. Ai încă febră! Să-ţi pun termometrul ...

CUPRINS

Prefață V
Tabel cronologic XXXI
Adevărata moarte a lui Guynemer 1
Omul care și-a găsit umbra 75
Aranca, știma lacurilor 153

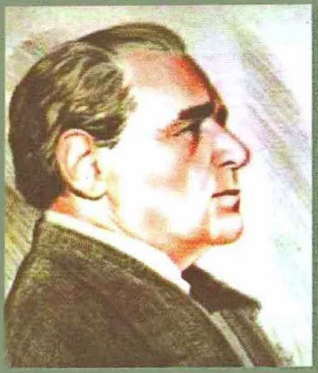

„Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne, indiscutabil, *Aranca, ştima lacurilor.* Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă, uneori plină de teroare, în care visul absurd se împleteşte cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman."

Ion Bălu

ISBN 978-973-21-0840-6

9 789732 108406

edituraminerva.ro

Biblioteca Pentru Toţi